

ORVOSI KÖNYVTÁRAK MEDICAL LIBRARIES

A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének hivatalos lapja
Official Journal of Hungarian Medical Library Association

2017. 14. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

„Sárga virágok közt őz
kandikál,
Dobban a szíved, hogy itt a
nyár,
Napmeleg fények
ragyognak a tájon,
Most válik valóra a
januári álmom.”

(TÁGT)

KÖSZÖNTŐ / EDITORIAL	3
MOKSZ / HMLA	6
Egészség-Információ-Könyvtár 3. konferencia	4
A MOKSZ közgyűlése	4
Éves jelentés a MOKSZ 2016. évi munkájáról	6
Az MTA Szegedi Biológiai Kutatóközpont Könyvtára	9
HIREK / NEWS	12
Elhunyt a tudománymetria egyik alapítója. Emlékezés Eugene Garfieldre	12
KÉPZÉS, TOVÁBBKÉPZÉS / EDUCATION, TRAINING	14
Orvosi könyvtárosok továbbképzése – egy magyar és egy nemzetközi felmérés eredményei	14
KIÁLLÍTÁSOK / EXHIBITIONS	19
Hírek a Magyar Nemzeti Múzeum Semmelweis Orvostörténeti Múzeumból	19
BESZÁMOLÓK / REPORTS	21
Az IKSZ Tudományos és Szakkönyvtári Tagozat workshopjának összefoglalója	21
Az IKSZ Tudományos és Szakkönyvtári Tagozatának állásfoglalása. Mátraháza, 2017. április 26-28.	24
Hogyan tájékozódjunk a magyar orvosi szakirodalomban?	25
EREDETI KÖZLEMÉNYEK / ORIGINAL ARTICLES	27
A budapesti katonai, illetve hadikórházak és könyvtáraik az I. világháború idején / Military hospitals and their libraries in the World War I in Budapest	27
ÖSSZEFOGLALÓ KÖZLEMÉNYEK / REVIEW ARTICLES	39
A migrációs egészségügy aktuális kérdései – kihívások, feladatok, válaszok	39
Katonai egészségügyi intézetek, sebesülések és betegségek az I. világháborúban	49
Garfield, makrokozmosz, mikrokozmosz	58
Főhajtás a tudományos információs világ óriása előtt. Eugene Garfield 1925-2017.	62
INNEN-ONNAN / FROM HERE AND THERE	66
Két kórház – egy intézmény	66
ÉVFORDULÓK / ANNIVERSARIES	68
Dörnyei Sándor köszöntése	68
KÖZTÜNK ÉLNEK / LIVING AMONG US	76
„Címzetes egyetemi docens”. Beszélgetés Dr. Szerafin Lászlóval a Jósa András Oktatókórház osztályvezető főorvosával	76
ELŐDEINK / PREDECESSORS	79
Könyvvilág-orsóval-ecsettel. Nyugdíjas könyvtáros és népi iparművész	79
LÉLEK-HÚROK / SOUL STRINGS	82
Lélek-húrok. Aki pengeti: Brátán Vera	82
NÉVJEGY / CARDS	87
Herényányi Zsolt	87
NEKROLÓG / NECROLOGY	88
Balogh Margit (1950-2017)	88
Pásztor Imréné Schön Ilona (1932-2017)	89
SZERZŐI ÚTMUTATÓ / INSTRUCTIONS FOR AUTHORS	90

Kedves Kolléga! Kedves Olvasó!

A most megjelenő számot átolvasva a tisztelet és az emlékezés szavak jutottak eszembe.

Tisztelettel adózunk az I. világháborúban, a Nagy háborúban elesett és megsérült katonák emlékének. Két nagyon tartalmas cikket olvashatunk a katonai és a hadikórházak könyvtárainról Pogányné dr. Rózsa Gabriella tollából, illetve a katonai egészségügyről Hatnyi Páltól.

Több írást is szentelünk a tudománymetria atyjának, Eugene Garfieldnek, aki idén februárban hunyt el. Számomra különösen érdekes volt Marton János írását elolvasni, aki személyes, saját életét is befolyásoló emlékeit osztja meg velünk Garfielddel kapcsolatban.

Az OSZK-ban köszöntötték tavaly novemberben a 90. születésnapja alkalmából Dörnyei Sándort, a hazai orvosi könyvtárügy, azon belül is a könyvtörténet és bibliográfia jelentős személyiségét. Pogány György írásában részletesen megismerhetjük az életútját.

Szomorú szívvel adjuk közzé, hogy elhunyt a MOKSZ első alelnöke, majd elnöke, később az Ellenőrző Bizottság tagja: Balogh Margit. Akinek nagyon sokat köszönhet a magyar könyvtárügy. Másik kedves halottunk Pásztorné Ica, a Szent István Kórház volt könyvtárosa. Nyugodjanak békében! Emléküket szívünkben őrizzük!

Dr. Palotai Mária
MOKSZ elnök

2017. május 18-án került sor a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége (MOKSZ), a Semmelweis Egyetem Központi Könyvtára és az ÁEEK Országos Egészségtudományi Szakkönyvtár közös szervezésében az Egészség-Információ-Könyvtár 3. konferenciára.

A rendezvény 9 órakor kezdődött, helyszíne a Semmelweis Egyetem Elméleti Orvostudományi Központja (Budapest, IX., Tűzoltó u. 37-43.) volt.

A konferencia központi témájául a prevenciót, azaz a megelőzést választották.

A kiadott nívós és szép küllemű programfüzet Dr. Palotai Mária MOKSZ elnök és Szluka Péter a SE KK igazgatója által megfogalmazott Bevezetőjéből szeretnénk idézni:

„A prevenció fogalma azon törekvések összességét fejezi ki, amelyek az egészség fejlesztését, megőrzését, illetve egészségkárosodás esetén az egészség mielőbbi visszaállítását, valamint a károsodás további súlyosodásának kivédését szolgálják. Három szintje ismert: az elsődleges, a másodlagos és a harmadlagos prevenció. A tárgykör sokrétűsége és gazdagsága miatt csak egy-egy kis területét tudjuk bemutatni a téma kiváló szakembereinek segítségével. A szekcióülés a health literacy-vel, azaz az egészségműveltséggel foglalkozik. A gyógyítás, a gyógyulás, de a prevenció szempontjából sem mindegy, hogy az egészséggel kapcsolatos alapinformációk befogadására képes-e a lakosság. A könyvtárosok segíthetik a hozzájuk forduló laikusokat az egészséggel kapcsolatos szövegértésben.

Ebben az évben is több kiállító mutatja be nekünk a legújabb szakirodalmi forrásait. Visszatérve a korábbi évek gyakorlatához egy magyar és egy angol nyelvű workshopot is tartunk, így mélyebb ismeretek szerezhetők az adott témákban.

A konferencia napján a különböző művészeti ágakban alkotó könyvtárosok is bemutatkoznak.”

A MOKSZ közgyűlése

A konferencia után, 15-órakor kezdődő **MOKSZ közgyűlésen** került sor az elnök és a MOKSZ Ellenőrző Bizottságának a 2016. évre vonatkozó beszámolójára.

Végül azokat a kollégáinkat köszöntöttük, akik az idén ünneplik a munkában eltöltött éveik kerek évfordulóját.

(A beszámolót és az évfordulósok névsorát a következő számunkban fogjuk közölni!)

Az alábbi képes beszámolóval szeretnénk kárpótolni azokat, akik nem tudtak részt venni az eseményen! A képeket Kárpátiné Tölgyesi Ágnes, a Békés Megyei Központi Kórház könyvtárosa készítette.

Éves jelentés a MOKSZ 2016. évi munkájáról

A MOKSZ 2016. évben történt eseményeiről, rendezvényeiről, céljairól, illetve a szervezet tagjainak munkájáról az alábbiakban számolok be.

A szervezet alakulása

2016-ban a MOKSZ a taglétszáma nem változott. Továbbra is 55 tagot tartunk számon, az éves tagdíjat minden tag befizette. Két új tag jelentkezett a Szövetségbe a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár és a Richter Gedeon Nyrt. Műszaki Könyvtára. Ugyancsak ketten nem tagjai többé a MOKSZ-nak (a szentesi és a szekszárdi kórházak).

Stratégiai koncepció 2016-2020

Dr. Virágos Mártának és az elnökség többi tagjának köszönhetően elkészült a stratégiai koncepciónk 2016-2020 évekre. A honlapon a dokumentumok menüpontban elérhető.

Egészség-Információ-Könyvtár konferencia

2016-ben megrendeztük az Egészség-Információ-Könyvtár 2. konferenciánkat, amin több mint 120 fő vett részt és nagyon jó visszhangja volt. Az előadások fő témája a mentális egészség volt, szekcióülése a biblioterápiával foglalkoztunk. A legtöbb előadás cikk formájában megjelent az Orvosi Könyvtárak folyóiratban.

Országos értekezlet/Ünnepi közgyűlés

Az Egészség-Információ-Könyvtár konferencia keretén belül 2016. április 7-én került sor a közgyűlésre. Az elnök beszámolt a MOKSZ 2016. évi eseményeiről, majd Bede Józsefné tájékoztatta a jelenlévőket az Ellenőrző Bizottság munkájáról. A beszámoló elfogadása után a Fővárosi Törvényszék hiánypótló végzése miatt az Alapszabály módosítására került sor. A Fővárosi Törvényszék elfogadta a változtatásokat. Ezután következhetett az ünneplés, 2016-ban a MOKSZ megalakulásának 20. évfordulóját ünnepeltük. Oklevéllel köszöntöttük az alapító könyvtárak képviselőit, valamint az első vezetőség tagjait.

Szokásunkhoz híven emléklappal és ajándékkal köszöntöttük azt a 32 évfordulás kollégát, akik ebben az évben jubiláltak a könyvtárosi pályán eltöltött éveikkel:

5 éve: Fazekas-Paragh Judit (DEENK Kenézy Élettudományi Könyvtár), Ozsváth Zsolt (SE Orvosi Biokémiai Intézet), Pappné Márton Katalin (SZTE Fogászat (Szeged),

10 éve: Petrovics-Varga Kornélia (DEENK Kenézy Élettudományi Könyvtár), Taga Márta (SE Központi Könyvtár), Tóthné Rusznyák Mária (EGIS Gyógyszergyár (Budapest),

15 éve Egri Krisztina (SZIE Állatorvos-tudományi Könyvtár), Molnár Miklós (SE Központi Könyvtár), Nikolics Erzsébet (SE Központi Könyvtár), Regele Tímea (PTE Pekár Mihály Orvosi- és Élettudományi Szakkönyvtár),

20 éve: Dobos Zsolt (Pető Intézet Hári Mária Könyvtár (Budapest), Dubcsi Szabolcsné (Petz Aladár Megyei Oktatókórház (Győr), Kobolák Andrea (SZTE Anat. Int. (Szeged), Pogányné Dr. Rózsa Gabriella (MH EK Tudományos Könyvtár (Budapest), Rieth Józsefné (EGIS Gyógyszergyár (Budapest),

25 éve: Gáspár Krisztina (PTE Pekár Mihály Orvosi- és Élettudományi Szakkönyvtár), Háriné Szajáni Krisztina (SE Egészségtudományi Kar), Kovács Ildikó (AEEK), Papp Kornélia (SZTE (Szeged), Demeter Judit (AEEK),

30 éve: Balogh Zsoltné (Sz.-Sz.-B.-Megyei Kórházak és Egyetemi Oktatókórház Dr. Kállay Rudolf Orvostudományi Szakkönyvtár és Közművelődési Gyűjtemény), Bikádi Katalin (SZIE Állatorvostudományi Könyvtár), Békési Márta (EGIS Gyógyszergyár (Budapest),

35 éve: Bárány Anna (SE Anatómiai, Szövet- és Fejlődéstani Intézet), Kiss Tamás (PTE Pekár Mihály Orvosi- és Élettudományi Szakkönyvtár), Márk Éva (PTE Pekár Mihály Orvosi- és Élettudományi Szakkönyvtár), Tichy Rita (SE Központi Könyvtár),

40 éve: Bujdosó László (Szent István Kórház), Szabó Éva (B.A.Z. Megyei Kórház Orvosi Könyvtár (Miskolc), Zólyomi Margit (Országos Epidemiológiai Központ Könyvtára),

45 éve: dr. Polner Kálmánné (BIK) és

50 éve: Bellusné Korbuly Zsuzsa (SE Igazságügyi és Biztosítás-Orvostani Intézet). Akik a rendezvényen nem voltak ott, és személyesen nem tudták átvenni az ajándékot és az emléklapot, azoknak eljuttatuk.

Bede Józsefné a MOKSZ történetéről tartott előadást, közben a kivetítőn az egyesület korábbi eseményein készült fényképeket nézegethettük.

Elnökségi ülések

Telefonon és elektronikus levelezéssel történt az év során a kapcsolattartás, a feladatok folyamatos megbeszélése. A február 18-ai ülésünkre az Akadémiai Kiadó képviselőit is meghívtuk, a megbeszélésnek köszönhetően az EISZ nemzeti programba bekerült egy orvosi folyóiratsomag és a NOTA adatbázis. Átbeszéltük a konferencia és a közgyűlés napirendjét, valamint a Mentőműzeumi látogatást. A november 4-ei megbeszélésen a gazdasági helyzetről, a nyugdíjas találkozó szervezéséről, a stratégiai tervünkről, a honlapról, az Orvosi Könyvtárak folyóiratról, a 2017-es tervekről tárgyaltunk. Meghívott vendégként Czeglédi Éva a ProQuest Health Research Premiumot mutatta be. Az adatbázishoz trial szerveztünk december hónapra. Az elnökségi ülésekről emlékeztetők készültek.

Szakmai nap

2016. június 9-én szakmai nap keretében 35-en meglátogattuk a Kresz Géza Mentőműzeumot, a Pincekórházat és az Országos Mentőszolgálat új, budapesti mentésirányító központját.

Nyugdíjas találkozó

December 8-án a SE Központi Könyvtárával közösen rendeztük meg az adventi nyugdíjas találkozót. Brátán Vera adott egy rövid műsort, melyen karácsonyi dalokat énekelt. A jó hangulatú találkozón közel harmincan vettünk részt.

Megjelenésünk a szaksajtóban

Orvosi Könyvtárak

- Dr. Gracza Tünde főszerkesztő és Kárpátiné Tölgyesi Ágnes társszerkesztő mellé Bérczy Ildikó, mint korrektor csatlakozott. A megjelent folyóiratszámokkal kapcsolatban csak pozitív visszajelzéseket kaptunk. A szokásos 4 folyóiratszám mellett 2016-ban egy különszámot is

megjelentettünk: Jubileumi tanulmányok címmel, a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Pekár Mihály Orvosi és Élettudományi Szakkönyvtár alapításának 90. évfordulója alkalmából tartott konferencián elhangzott előadások szerkesztett változatából állt össze ez a szám.

- Az MTA Könyvtár és Információs Központtól igényeltünk DOI számot. Most minden folyóiratszám rendelkezik DOI számmal és feltöltésre került a REAL-J-be: <http://real-j.mtak.hu/6325/>

Évenként megrendezett konferenciáinkról több beszámoló is megjelent:

- Kiss Annamária: Egészség-Információ-Könyvtár. Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége, 2016. április 7. - In MKSZ Híradó. - 2016 3. sz. 4-5 p.
- Beke Gabriella - Palotai Mária: Egészség – Információ – Könyvtár – az ÁEEK és a MOKSZ 2. közös konferenciája. - In Könyvtárvilág. - 2016 4. évf. 2. sz.
- Beke Gabriella, Palotai Mária: Egészség - Információ - Könyvtár. - In Könyvtári Levelező/Lap. - 2016 28. évf. 4. sz. 9-15 p.

Prezentáció

Orvosi szakkönyvtárak helyzete a mai Magyarországon: Egy kérdőív tanulságai címen a KSH által március 29-én megrendezett Szakkönyvtári seregszemlén tartottam előadást.

Új kommunikációs csatornák

- Működik az e-mail címünk: moksz.orvosikonyvtarak@gmail.com.
- A facebookon is folyamatosan jelentkezünk.
- A levelezőlistánk is működik.
- MOKSZ-önálló honlapja www.moksz.org jól működik, rendszeresen frissül. A tartalomért a MOKSZ részéről Beke Gabriella felel, az informatikai megvalósításban Vízvári Dóra és Winkler Bea segítik a munkáját.

Kérdőív

Kérdőív kitöltését kértük a kórházi könyvtáraktól.

2017. évi terveinkből

- A kérdőívre kapott válaszok ismeretében, a kórházi könyvtárak érdekében a Magyar Kórházszövetséggel felvesszük a kapcsolatot.
- A képzésekről kérdőív kiküldése, majd a válaszok értékelése után, továbbképzések szervezése.
- Egészség-Információ-Könyvtár 3. konferencia megrendezése.
- Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár és Múzeum meglátogatásának megszervezése

Budapest, 2017. január

Dr. Palotai Mária
MOKSZ elnök

Az MTA Szegedi Biológiai Kutatóközpont Könyvtára

Könyvtárunk Dr. Palotai Mária könyvtárvezető, a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége elnökének megkeresése által lett 2017-től a MOKSZ tagja. Örömmel vettük ezt a lehetőséget, bekapcsolódva így a közvetlenebb szakmai együttműködésbe. Ebből az alkalomból mutatjuk be tevékenységünket, működésünket.

A Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Biológiai Kutatóközpontja (MTA SZBK) a múlt század hatvanas éveiben meginduló biológiai forradalomnak köszönhető megalapítását. Az intézmény létrehozásáról 1965-ben született politikai döntés, amikor az MTA határozatot hozott egy vidéki nagyvárosban megalapítandó biológiai kutatóintézetéről. Szeged végül Szent-Györgyi Albert itteni munkásságának köszönhető, hogy helyszínül választották. Straub F. Brunó, az SZBK első főigazgatója maga is Szent-Györgyi Albert munkatársaként nagyon eredményesen dolgozott a Tisza-parti nagyvárosban, és ez nemcsak az ő életében volt meghatározó, hiszen ez a szegedi időszak kiemelkedett a magyar tudomány történetében, valódi aranykor volt. Az intézmény megalapításáról szóló határozat 1965-ös megjelenésétől a tényleges megszületéséig, 1971-ig hat év telt el, amely intenzív szervező munkával, s tehetséges fiatal kutatógárda toborzásával telt.

A könyvtár a Biológiai Központtal (melynek neve 2010 őszén kutatóközponttra változott) együtt született, szervesen illeszkedve a kutatást elősegítő szolgáltatások közé. Kezdetektől fogva legfontosabb feladata a kutatók naprakész szakirodalommal való ellátása, amely egyik feltétele a kutatásnak, továbbá a tudományos teljesítmény nyilvántartása, amely napjainkban egyre hangsúlyosabbá válik.

A kutatóközpont jelenleg is nemzetközileg ismert és elismert, a magyar élettudományi kutatások kiemelkedő centruma, intézménye. A kutatások a Biofizikai, Biokémiai, Genetikai és Növénybiológiai Intézetekben, Központi Laboratóriumokban folynak.

A kutatók létszáma kb. 250 fő, akik tudományos alapkutatásai alapvetően a molekuláris és sejtbiológia szakterületeire, rokonterületeire terjednek ki. A

Kutatóközpont 2000-ben elnyerte az Európai Unió Kiválósági Központja címet.

A Könyvtár típusát tekintve korlátozottan nyilvános tudományos szakkönyvtár, a főigazgató felügyelete alá tartozik, közvetlenül a tudományos titkár irányításával. Jelenleg két fő dolgozik a könyvtárban: Patkósné Hanesz Andrea könyvtárvezető, Berger Ferencné Berkes Katalin könyvtáros, valamint munkánkat és az intézményben felmerülő fénymásolási, szkennelési, kötészeti igények

kiszolgálását egy nyomdai munkatárs is segíti, Börcsök Szilveszterné, aki a cikk fotóit is készítette.

A Könyvtár teljes alapterülete 460 m², helyiségei: egy olvasóterem, három raktári egység, munkaszobák. Az év minden napján 24 órában áll a kutatók rendelkezésére. Az olvasóteremben négy számítógép és egy önkiszolgáló fénymásológép használható.

A könyvtár szolgáltatásaival elsődlegesen a kutatóközpont kutatóinak a munkáját segíti, azonban még ITC (International Training Course) és PhD hallgatók, a Szegedi Tudományegyetem munkatársai, hallgatói, szakdolgozói is igénybe vehetik, valamint további hallgatók, kutatók az olvasótermet és a szolgáltatásokat az intézményvezetőjük írásos támogató levele alapján használhatják.

Gyűjteményünk a fentebb említett kutatási területek szakirodalmát öleli fel. Elsődlegesen

folyóiratokat gyűjtünk, másodsorban könyveket (ez utóbbi művek vétele kisebb arányú, a kutatók igényei szerint történik). A legtöbb dokumentum azonban ma már online formában érhető el. Előfizetett tartalmaink egy részét az EISZ (Elektronikus Információs szolgáltatás Nemzeti Program) biztosítja az előfizetésnek megfelelően, ezek: Akadémiai Kiadó folyóiratsomagja, Akadémiai Kiadó szótárai, Arcanum Digitális Tudománytár, Science Magazine, SpringerLink, Nature folyóiratok, ScienceDirect, Scopus, Web of Science. A

másik részét a közbeszerzési eljárás során a 2017-es évtől a SUWECO biztosítja, 53-féle folyóiratot print és/vagy online formában. Továbbá 451 e-book is szerves részét képezi gyűjteményünknek. A könyvtári állomány nagysága a 2016. évi december 31-iki állapot alapján 44 666 kötet könyv és bekötött folyóirat.

2012-től kezdődött meg az állomány HUNTEKA integrált könyvtári rendszerben történő feldolgozása. Jelenleg a retrospektív katalogizálás folyik. Ezen kívül párhuzamosan, a teljes állományról még a cédulakatalógus segítségével is lehet keresni.

Évente jelentjük a könyvtárra vonatkozó statisztikai adatokat az Emberi Erőforrások Minisztériuma részére a kulturális statisztika által, másrészt a Kutatóközpont-hoz kötődő tudományos művekről készítünk kimutatást a Központi Statisztikai Hivatal felé szóló jelentéshez.

(Jelentés a kutató-fejlesztő intézetek és egyéb költségvetési kutatóhelyek kutatási, fejlesztési adatairól.)

Szolgáltatásaink közé tartozik a helybenhasználat, kölcsönzés, könyvtárközi kölcsönzés, reprografikus szolgáltatás, szkennelés, tájékoztatás, bibliográfiai elemzés, tudományometriai értékelés, az Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) adatbázis kezelése, a kutatók publikációs és idézettségi adatainak napra készen tartása. Információt nyújtunk folyamatosan a hazai és a nemzetközi pályázatok beadásához vagy valamilyen értékeléshez, beszámolóhoz szükséges egyéni kutatói, valamint kutatócsoportokra, intézetekre, kutatóközpontra vonatkozó publikációs és citációs adatokról. Közreműködünk egy-egy kutató életművének összeállításában.

Sajtófigyelést és tájékoztatást végzünk „az SZBK a sajtóban” címmel, mely során az intézményt, a kutatók eredményeit ismertető publikációk adatait gyűjtjük és tesszük közzé a különböző nyomtatott és online hazai és nemzetközi napilapokból, hetilapokból, folyóiratokból, továbbá pl. az mta.hu-ról, illetve más online forrásokból, televízió- és rádióműsorokból.

Kiemelten figyeljük heti rendszerességgel az SZBK-hoz kötődő publikációk megjelenését, melyek adatait folyamatosan rögzítjük az MTMT-be. A publikációk Impact Factor (IF) értékeit ellenőrizzük, és amennyiben 6-nál nagyobb értékkel bír valamelyik, akkor a cikk adata a honlapunkon a kiemelkedő közlemények közé kerül.

Minden évben tájékoztatásul három-négy alkalommal frissítve elkészítjük a H-indexet (Hirsch-indexet) az egyes kutatók tudományos teljesítményének mutatóját.

Munkánkat segíti a Könyvtárbizottság is, mely a kutatás szakirodalmi igényeit közvetíti a Könyvtár felé és fordítva, hiszen az újabban felmerült tartalmakra, az egyes szolgáltatók által biztosított free trial lehetőségekről tájékoztatást adunk. Évente több alkalommal is ülésezünk, vitatunk meg könyvtár szakmai kérdéseket is, továbbá közösen alakítjuk ki az éves beszerzési tervet.

Együttműködünk az MTA Könyvtár és Információs Központtal, az akadémiai kutatóintézet-hálózati szakkönyvtárakkal, a szegedi Somogyi-könyvtárral, az SZTE Klebelsberg Könyvtárral, a Gabonakutató Nonprofit Közhasznú Kft. Könyvtárával. Bízunk abban, hogy az új tagságunk lehetővé teszi további sikeres és eredményes szakmai kapcsolatok kialakítását.

Források:

- 40 év a tudományért : Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Biológiai Kutatóközpont az Európai Unió Kiválósági Központja. Szeged : MTA SZBK, 2011
- MTA Szegedi Biológiai Kutatóközpont <http://www.brc.hu/>
- Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Biológiai Kutatóközpont Könyvtárának működési szabályzata, Szeged : MTA SZBK, 2014

Patkósné Hanesz Andrea

könyvtárvezető
hanesz.andrea@brc.mta.hu

Elhunyt a tudománymetria egyik alapítója

Emlékezés Eugene Garfieldre

2017 februárjában, 91 évesen elhunyt Eugene Garfield, a tudománymetria és a bibliometria nagy alakja. Vegyészként kezdte pályáját, igazi karriert azonban információtudományi szakemberként futott be. Ez a cikk visszatekint Garfield gazdag életpályájára és kitekintést ad arra, hogy az általa bevezetett tudománymetriai fogalmak és rendszerek milyen hatást fejtettek ki az elmúlt évtizedekben a tudományok teljesítmény értékelésére.

Eugene Garfield 1925. szeptember 16-án született New Yorkban. Vegyészként végzett a Columbia Egyetemen 1949-ben, majd laboratóriumi asszisztensként helyezkedett el. Gyorsan rájött, hogy a

laboratóriumi munka nem neki való: nagyobb örömet lelte ugyanis a korábban elvégzett szintézisek adatbázisának összeállításában, mint a vegyületek előállításában. Következő munkahelye a Johns Hopkins Egyetem orvosi könyvtára volt, itt kezdett el az egyre növekvő számú tudományos mű rendszerezésének és értékelésének új módszereivel foglalkozni. 1955-ben a Science-ben publikálta az idézettségi indexszel kapcsolatos koncepcióját. A tudományos közvélemény ekkoriban még nem mutatott túl nagy érdeklődést a téma iránt, Garfield azonban nem adta fel: elképzeléseit számos konferencián ismertette és megkereste terveivel az Egyesült Államok szabadalmi hivatalát, a tudományos kutatásokért felelős hivatalt (National Science Foundation), valamint Nemzeti Egészségügyi Intézetet (National Institute of Health) is. Közben ismét iskolapadba ült: könyvtár- és információtudományi mesterfokozatot szerzett a Columbián, majd doktori tanulmányokat folytatott a Pennsylvania Egyetemen. Kutatásaiban ötvöződött kémiai és információtudományi érdeklődése: algoritmust fejlesztett ki arra, hogy a vegyületek neve alapján hogyan rajzolható fel szerkezeti képletük. Doktori diplomáját 1961-ben vehette át.

Kitartó próbálkozásainak és egy tudománypolitikai jelentőségű eseménynek köszönhetően végül anyagi támogatást is kapott az idézettség mérésével kapcsolatos ötletei megvalósításához. Amikor a Szovjetunió elsőként juttatott műholdat (Szputnyik-1) a világűrbe és beindult a szovjet-amerikai űrverseny, hirtelen megnőtt az érdeklődés a tudományos információk „értékének” mérése iránt is. Mindez kapóra jött Garfieldnek és kollégájának, a biológus Joshua Lederbergnek, akivel együtt láttak hozzá, hogy automatizálják az idézettségi indexek kiszámítását. A Science Citation Index (SCI) azonban többség számára még jó ideig apró betűvel írt kódok halmazát jelentette. Az ekkoriban nyomtatott formában megjelenő kiadvány sokáig csak veszteséget termelt Garfield cégének, az 1955-ben megalapított Institute for Scientific Information-nek. A tudománytörténettel foglalkozó kutatók azonban már ekkor felfigyeltek az SCI jelentőségére, a kiadványból ugyanis évről évre képet kaphattak a tudomány szerkezetének és dinamikájának alakulásáról. Az 1970-es évekre már nemcsak néhány kutató, hanem a tudományos források elosztásáért felelős szervezetek képviselői is felismerték: az idézettség, mint mérőszám alkalmas lehet az általuk támogatott kutatások hatásosságának jellemzésére. Az SCI iránti érdeklődés ekkor robbanásszerűen megnőtt. Eugene Garfield sikereit annak köszönhetette, hogy személyében az innovatív ötletek találkoztak az üzleti szemlélettel. 1975-től kezdve Garfieldék a folyóiratok impakt faktor adatait is megjelentették a Journal Citation Reports kiadványban. Az SCI később elektronikus formában is elérhetővé vált a Web of Science révén. Garfield 1979-ben könyvet írt az idézettséggel kapcsolatos elméletéről és az

addig megvalósított gyakorlati alkalmazásokról „Citation Indexing: Its theory and application in science, technology and humanities” címmel (a könyv magyarországi lelőhelyei: <http://www.mokka.hu/web/guest/record/-/record/MOKKAW0005742369>)

Garfield nevéhez fűződik a hazánkban is népszerű a Current Contents is, amely a frissen megjelent szakirodalmak követését segítette eleinte a biológia és az orvostudomány területén, később más tudományágakban is. 1986-ban megalapította a kutatóknak szánt The Scientist című magazint, melyben olvasmányos stílusban, de érvekkel alátámasztva írtak kutatási eredményekről és tudománypolitikai kérdésekről egyaránt. Idősebb korában is aktív maradt, tőle származik a HistCite nevű bibliometriai és vizualizációs szoftvercsomag ötlete.

Eugene Garfield kitartása és lelkesedése több volt, mint a szakmája iránti elkötelezettség vagy a sikerre éhes vállalkozó hozzáállása. Hitt abban, hogy tevékenységével hozzájárul a tudományos közösség hatékonyabb működéséhez.

Források:

- Paul Wouters: Eugene Garfield (1925–2017) (<https://www.nature.com/nature/journal/v543/n7646/full/543492a.html>)
- The Scientist Staff: Scientometrics Pioneer Eugene Garfield Dies (<http://www.the-scientist.com/?articles.view/articleNo/48636/title/Scientometrics-Pioneer-Eugene-Garfield-Dies/>)
- <http://www.garfield.library.upenn.edu/>

dr. Jurecska Laura

Richter Gedeon Nyrt.

jurecskajl@richter.hu

Képek forrása:

<http://www.the-scientist.com/?articles.view/articleNo/48870/title/Notable-Science-Quotes/>

<http://www.theo-physik.uni-kiel.de/bonitz/family/speak.htm>

Orvosi könyvtárosok továbbképzése – egy magyar és egy nemzetközi felmérés eredményei

2016-ban a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége (MOKSZ) kérdőívet küldött körbe a levelezőlistáján, melyben kérte az orvosi könyvtárakban dolgozó kollégák véleményét, milyen témában, milyen típusú továbbképzésre lenne leginkább szükségük.

Ettől függetlenül, egy nemzetközi felmérés is történt, ugyanebben a témában. A kérdőív kiértékelését az JEAHIL folyóirat legfrissebb számában lehet olvasni. (R. Mumenthaler: Results of the survey on further education for medical librarians.

In: JEAHIL 2017 13(1) 4-9 <http://eahil.eu/wp-content/uploads/2016/05/journal-1-2017-web.pdf>)

Magyarország, MOKSZ felmérés

A MOSZK vezetősége szintén szeretne volna felmérni a továbbképzésekkel kapcsolatos aktuális igényeket. Ezért 2016 végén egy kérdőívet küldtünk körbe a MOKSZ tagkönyvtáraknak:

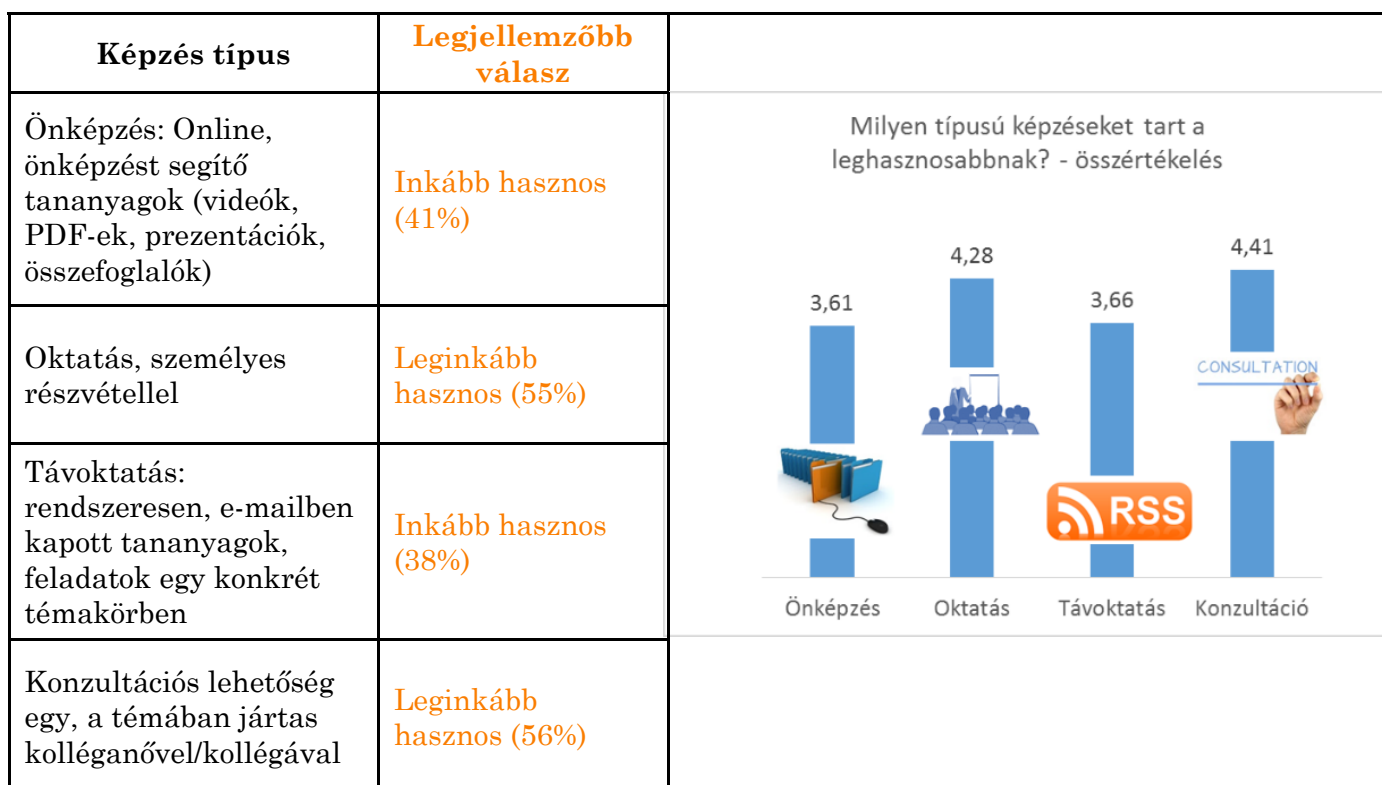
„A MOKSZ szeretné 2017-ben is folytatni a szakmai továbbképzéseket. Szeretnénk felmérni, hogy milyen képzésekre, képzési formákra mutatkozna a legnagyobb igény. Ezért kérem, hogy az alább feltett néhány kérdésre adjatok választ!”

2017 év elején érkezett be a legtöbb válasz, összesen 61 kitöltött kérdőívet kaptunk (55 MOKSZ tagkönyvtárból), köszönjük!

A következő kérdéseket tettük fel:

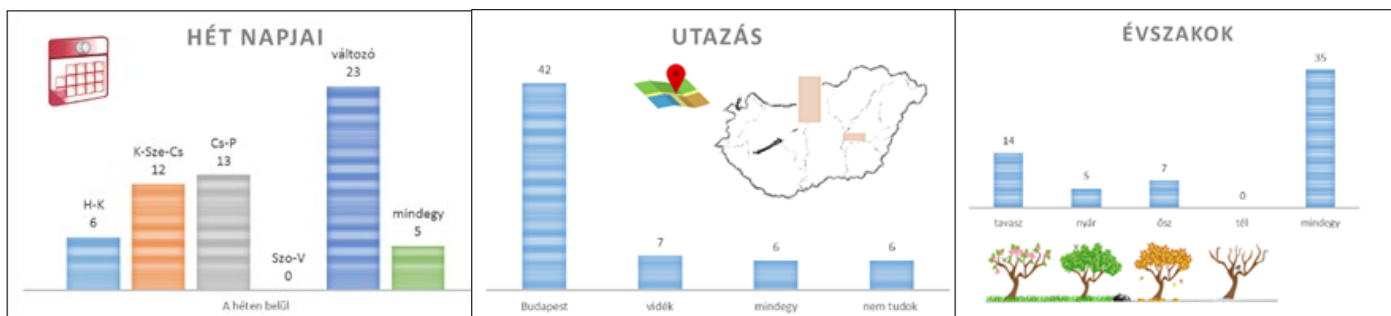
Milyen típusú képzéseket tart a leghasznosabbnak?

Leghasznosabbnak a konzultációt (legyen valaki, akit megkérdezhet) és személyes részvételű oktatást tartják.

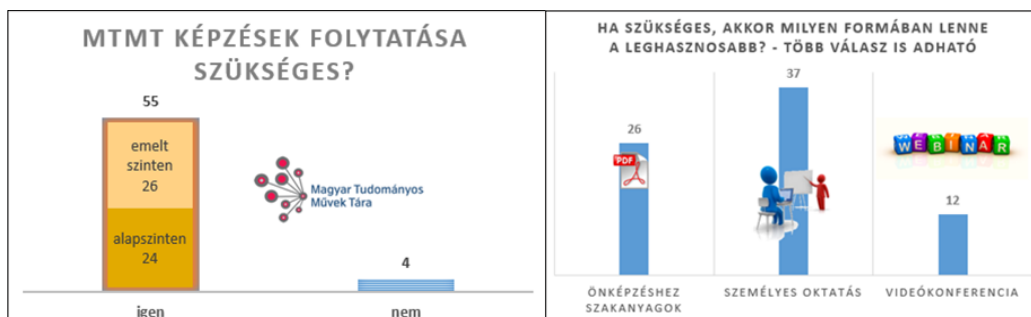
Képzés szervezése

A hét napjaival kapcsolatban vegyes válaszok érkeztek. Inkább Budapesten szeretnék képzést, az évszak szinte mindegy (de a télre senki nem szavazott) számukra.

MTMT

Egyértelműen folytatni szeretnék ezt a képzést. Fele-fele arányban alap és emelt szinten szeretnék a továbbképzést. A személyes oktatás kapta a legtöbb szavazatot.

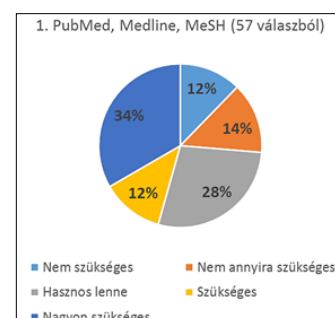
Szakkönyvtári tevékenységek és szint

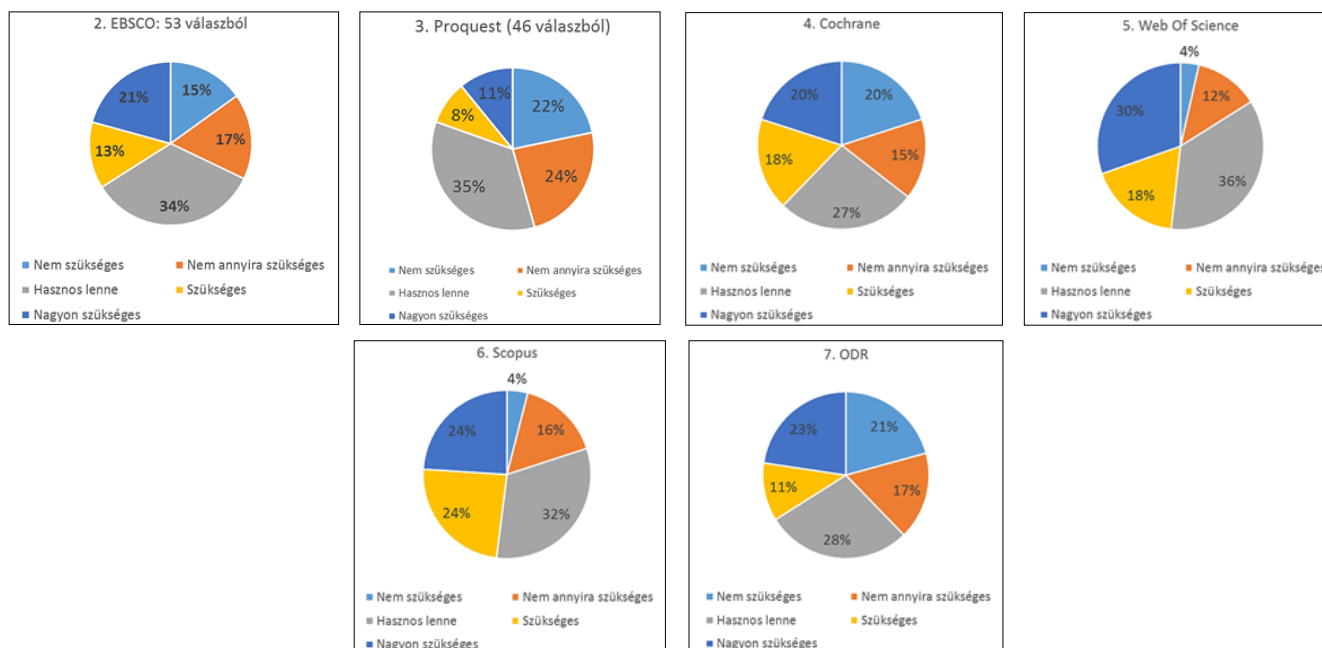
Leginkább az Open Access, prezentációkészítés, bibliometria érdekli őket, de nem kiugró módon.

Milyen adatbázisokról szeretnék tájékozódni?

A WoS, a Scopus és a PubMed kapta a legtöbb szavazatot.

Nemzetközi felmérés

A kérdőívet összeállítók célja az volt, hogy információt kaphassanak az orvosi könyvtárakban dolgozó szakemberek továbbképzési igényeiről. A felmérés 2016. november-decemberében zajlott, a Svájci Akadémia Orvostudományi tagozatának támogatásával. A kérdőív kitöltésére e-mailben, több nemzetközi levelezőlistán való hirdetés segítségével kérték fel a kollégákat.

A válaszadókról általában

Az űrlapot 499 résztvevő töltötte ki, 38 országból küldték el válaszaikat. Legnagyobb arányban az angol nyelvterületű országokból érkezett válasz: UK, USA, Svájc és Ausztrália. Közép-Kelet Európából csupán Lengyelországból jött mérhető mennyiségű kitöltött kérdőív. Mindezek ellenére azt jelezték a válaszaikban, hogy nem okoz gondot számukra az angol nyelvű továbbképzési lehetőség. Ennek hátterében több ok is állhat: angol nyelven készült a kérdőív, angol nyelvterületről érkezett a legtöbb válasz, illetve jelentheti azt is, hogy már nem jelent problémát az angol nyelv használata.

A kérdőív választ kért a kitöltők meglévő képzettségéről. Csupán a válaszadók fele adott információt. 127-en könyvtáros végzettségűek, 43 kolléga más szakterületű képzettséggel rendelkezik, 124-en pedig mindkét területen képzettek, tehát a könyvtárosi tudás mellett más tudományágban is szereztek oklevelet, diplomát. Viszont a válaszadók 90%-a könyvtárosként, vagy információs szakemberként dolgozik jelenleg.

Képességek, tudás

A lehetséges ismereteket 3 nagy kategóriába sorolták. Mindegyik tudás-típust (skill) 7 fokú skálán kellett értékelniük a válaszadóknak.

ÁLTALÁNOS ISMERETEK: tudásmenedzsment, etika, tudományos publikálás, pedagógia, fenntarthatóság, marketing, statisztikai megjelenítés, informatikai ismeretek

KÖNYVTÁROS ISMERETEK (LIS – LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE): információs műveltség, felhasználókkal kapcsolatos kutatás, gyűjteményszervezés, adatbázisok, e-források, management, tájékoztatás, kutatási menedzsment, osztályozás, hivatkozás menedzsment, bibliometria

BIZONYÍTÉKON ALAPULÓ ORVOSLÁSSAL (EBM) KAPCSOLATOS ISMERETEK: irodalomkeresés az EBM céljára, kritikus értékelés, szisztematikus keresés, keresés oktatása, egészség-kutatás, epidemiológia, beteg-tájékoztatás, alapforrások az egészségtudományban

Két szempontból kellett értékelni az ismeretek: munkához szükséges tudás, illetve továbbképzési igény. A válaszok alapján munkavégzéshez fontos ismeret az EBM, de továbbképzésre kevésbé van szükségük ezen a téren a válaszadóknak.

Munkához szükséges, legfontosabb ismeretek: 1. tudásmenedzsment, 2. alapforrások az egészségtudományban, 3. adatbázisok, e-források.

Továbbképzési igény alapján a legfontosabb területek: 1. tudásmenedzsment, 2. tudományos publikálás, 3. adatbázisok, e-források. Továbbképzési igény szempontjából sokkal többféle ismeretet jelöltek meg. Az első 10 helyen leginkább az informatikával kapcsolatos ismeretek találhatók, melyet továbbképzési igényként jeleztek a válaszadók.

A továbbképzés formája

FOKOZAT, VAGY OKLEVÉL? Kisebb modulokban megvalósuló képzéseket igényelnének. Ezek jobban összeegyeztethetőek a napi munkával és naprakész igények szerint specializálhatóak. Szeretnék oklevelet is szerezni a képzés során.

TÁVOKTATÁS? A leginkább preferált képzési típus az online képzés volt.

ÁR? 1000 € (kb 300 000 Ft) alatti összeget tartanak elfogadhatónak.

Személyes válaszok, javaslatok

Különböző témákban érkeztek hozzászólások, javaslatok: meglévő kurzust javasoltak mintaként, az általános oktatás fontosabb, mint a specializáció; az oktatók képzése csökkentheti a költségeket, tutorokká válhatnának; kiemelték a munkavégzés közben, napi szintű tanulás fontosságát; továbbá, hogy sajnos nincs idejük továbbképzésen részt venni.

Összefoglalás

Amíg nemzetközi téren az online kurzus tartják hasznosabbnak, addig a magyar kollégák a személyes részvételt. Felmerül a kérdés, hogy ez csupán földrajzi okokra vezethető vissza? Budapesten érdemes tartani a képzést, hiszen Magyarország centralizált közlekedése miatt Budapest a legkönnyebben megközelíthető város.

Magyarországon a képzések elfogadható árára nem kérdeztünk rá, de az 1000 eurós ár inkább a nyugati országokban képzelhető el. Az új tudás szerzése oklevél nélkül is hasznos.

A kérdőívünk kitöltői tavasszal szeretnék továbbképzésre járni, érdemes átgondolni, hogy ezt az éves MOKSZ konferenciával összekapcsoltan szervezzük meg.

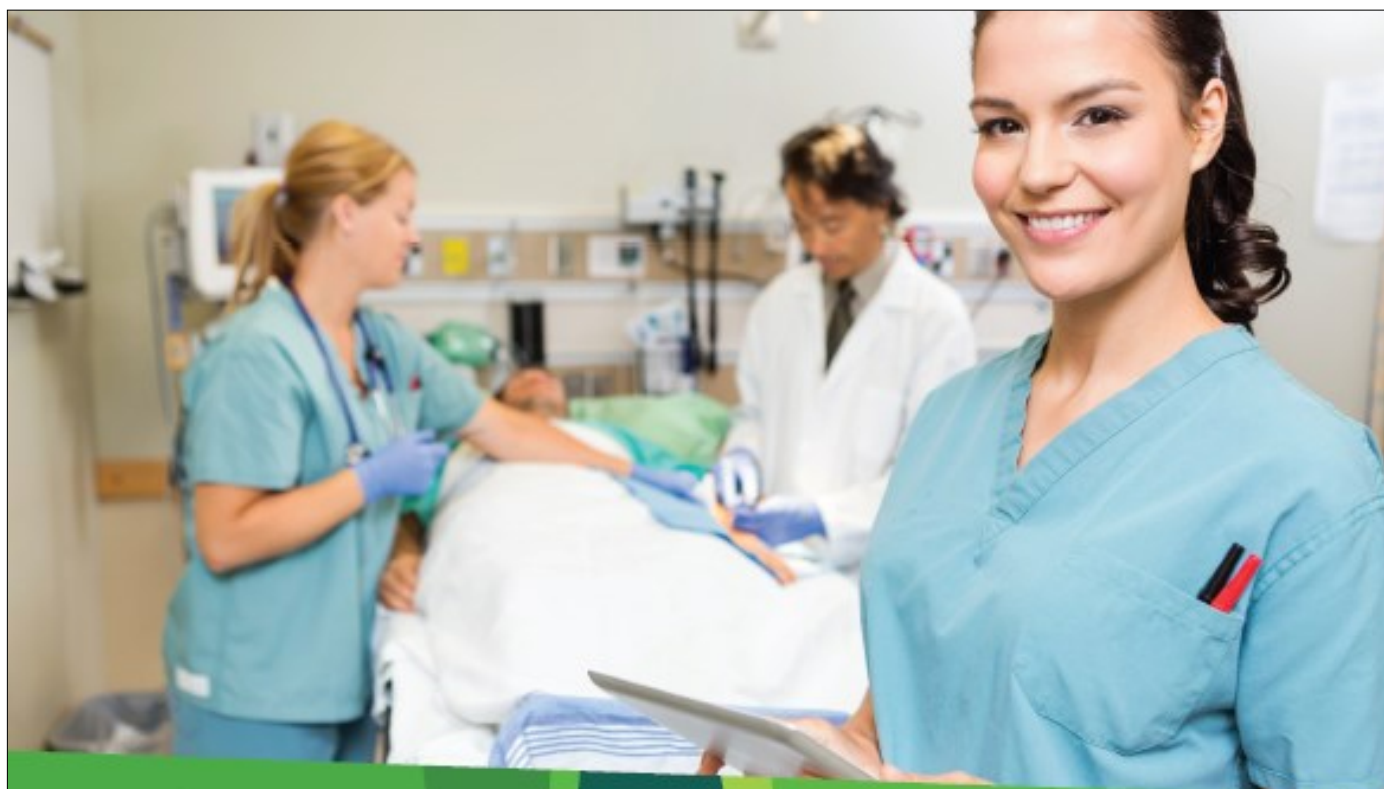
Képzettség területe párhuzamos tendenciát mutat a nemzetközi helyzettel: tudásunk szerint a magyar orvosi könyvtárakban dolgozó kollégák közül mindenkinek van könyvtárosi végzettsége, jellemzően főiskolai szintű.

A magyar kitöltők konkrétabb ismeret-ajánlatokat kaptak értékelésre, ezek alapján az MTMT képzéseket folytatni kell, különösen az MTMT2 várható, belátható időn belüli bevezetése kapcsán. Ezzel függhet össze, hogy fontosnak tartják a kérdőív kitöltői a hivatkozásokat is biztosító adatbázisok jobb megismerését (WoS, Scopus), illetve a PubMed/Medline – MeSH mindig aktuális témakör.

A MOKSZ által szervezett továbbképzések már el is indultak, két témában is: a „**3. Egészség, információ, könyvtár**” konferencián 2017. május 18.-án Open Access és a Web of Science témakörökben.

Vizvári Dóra

ÁEEK Országos Egészségtudományi Szakkönyvtár
vizvari.dora@aeek.hu

NOTA

Új fejlesztés az egészségügyben dolgozók, tanulók részére!

A magyar nyelvű szakirodalmi keresőszolgáltatás

MI a NOTA?

Napivizit Orvosi Tudástár Alkalmazás

Mit tud a NOTA portál?

Megkönnyíti a magyar nyelvű szakirodalmi források keresését.

Eszköztől függetlenül, akár okostelefonról, a betegágy mellett állva is használható.

Miben kereshet a NOTA-val?

Az Akadémiai Kiadó folyóirataiban:
Orvosi Hetilap, Magyar Sebészet,
Mentálhigiéné és Pszichoszomatika

Más kiadók magyar nyelvű szakfolyóirataiban:
pl. Lege Artis Medicinae, Hypertonia és
Nephrologia, Ideggyógyászati Szemle

A hatályos szakmai irányelvekben

Magyar nyelvű kérdésekre adott angol nyelvű találatokban, a PubMeden.

nota.hu

Amennyiben további információra lenne szüksége, keressen minket elérhetőségeinken: journals@akademial.hu / hirdetes@akademial.hu

Akadémiai Kiadó

A Wolters Kluwer Csoport tagja

1117 Budapest, Prielle Kornélia u. 21-35. / Telefon: (1) 464-8246
www.akademial.hu / www.akademial.com

AKADÉMAI KIADÓ

Hírek a Magyar Nemzeti Múzeum Semmelweis Orvostörténeti Múzeumból

Lions Napok a MNM SOM-ban

Lions Day Centenary 100 / Budapest

Április 3-ától április 22-ig volt látogatható a MNM Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban a Lions Clubok Magyarországi Szövetségének 100. évfordulója alkalmából rendezett kiállítás. A tárlat megnyitóünnepségén a Magyar Posta bemutatta a „100 éves a Lions Clubok Nemzetközi Szövetsége” bélyegkisívet. A tárlat koncepciója alapján „kiállítás a kiállításban”, azaz állandó kiállításunkban kerültek elhelyezésre a Lions mozgalom történetét, életét bemutató tárgyak, vitrinek. A Lions Clubok Magyarországi Szövetsége 40 klubjának közel ezer tagja vallja magáénak a rászorulókon való segítség elvét. A kiállításon megismerkedhet a látogató a mozgalom elmúlt évszázadával, különleges rendezvényeivel, programjaival, amelyekkel mind a sérült, hátrányos helyzetű embereket támogatják. A tárlaton helyet kap a Magyar Posta által kibocsátott bélyeg felnagyított változata is. A múzeum kertjében tájékoztató táblákat helyeztünk ki, ahol a látogató még közelebbről ismerheti meg a rászorulóknak segítő kezét nyújtó Lions Clubok mindennapjait. A kiállítás szervezői egy I-cane fehér bot bemutatására is vállalkoztak.

Budapest100 az MNM SOM-ban!

Április 22-23-án zajlott le Budapesten az idén hetedik alkalommal megrendezett Budapest100. A program szervezői által „civil városi ünnepként” definiált rendezvény a fővárosi házak ünnepe, ahol a látogatók számos lakóházba és intézménybe nyerhetnek bepillantást egy hétvége alatt. A rendezvény idei témája a rakpart volt, így az MNM Semmelweis Orvostörténeti Múzeum is csatlakozott a kezdeményezéshez. Épületünk, Semmelweis Ignác szülőháza és hamvainak nyugalóhelye, izgalmas, sokat látott műemlék a Duna partján. E hétvége különlegessége abban rejlett, hogy múzeumunk nem csupán mint intézmény, de mint rakparti ház is bemutatkozott.

Két épülettörténeti sétával, négy tárlatvezetéssel és egy pörgős koncerttel vártuk látogatóinkat a két napon. A hétvégén közel 1200 látogató jött el hozzánk, vett részt programjainkon, tekintette meg épületünket, kiállításainkat.

Bezárt a Tabáni titok. 50 éves a SOM című kiállításunk

Április 30-án zárt be időszak kiállításunk, amely múzeumunk fennállásának ötven évét ünnepelte. Köszönjük mindenkinek, aki ellátogatott hozzánk és megnézte, mi nagyon szerettük e szubjektív múltba tekintést!

Kolocz Dóra

muzeológus, múzeumi menedzser, SOM
sajto.semmelweis@gmail.com

Az IKSZ Tudományos és Szakkönyvtári Tagozat workshopjának összefoglalója

Mottó: EGYÜTTMŰKÖDÉS!

2017. április 26-28 között szakmai továbbképzésen vehettem részt az **IKSZ Tudományos és Szakkönyvtári Tagozata** szervezésében, Mátraházán. A hivatalos címe: „Tudományos könyvtárak fejlesztési perspektívái. Tudományos és szakkönyvtárak szakmai napja és workshop”.

Az összejövétel meg is felelt a kiírt céloknak. Nagyon hasznos volt, igazi műhelymunka, sok tanulsággal, személyes kapcsolatépítéssel és új ismerettel. A három nap eredményeképpen egy állásfoglalás is született a következő témákban: OSZK új könyvtári rendszere és abban való részvételünk, Open Access, a könyvtárosképzés jövője, szakmai továbbképzések, szakmai érdekképviselet a minisztériumban, humánerőforrás.

A programba (reggel 9-től este 8-ig, étkezési szünetekkel) naponta két témakör fért bele. Meghallgattunk 1-2 előadást a szakterület képviselőitől, amire a hátralévő időben lehetett reflektálni, kérdéseket feltenni, megjegyzéseket hozzáfűzni. Igazi workshop hangulat és kerekasztal beszélgetés alakult ki.

Open Access és repozitóriumok témakörében Holl András (MTA KIK), Hoffmann Ádám (Corvinus) adtak elő. Összefoglalták a nyílt hozzáférésű adatok aktuális helyzetét a magyar és nemzetközi viszonylatban.

Az európai akadémiai nemzetközi együttműködésről Monok István (MTA KIK) tartott nyitóelőadást, majd OSZK fejlesztési programján belül Elbe János (OSZK) mutatta be a nemzeti könyvtár digitalizációs projektjét, végül Káldos János (OSZK) az OKP = Országos Könyvtári Platform jelenlegi állapotát vázolta fel.

Humán erőforrás témakörben a tudásmenedzsmentről hallhattunk előadást Bognárné dr. Lovász Katalin (Savaria Egyetemi Központ) előadásában. A munkaerő kérdésében több témakör is felmerült, mindegyik nagy hozzászólás-folyamot generált.

Tudománymetriáról szintén két előadó tartott bemutatót: Nagy Gyula (SZTE KK) szövegbányászatról, a Magyar Pedagógiai szemle igen részletes tudományometriai elemzéséről, Soós Sándor (MTA KIK) az impakt faktorról és különböző mutatószámokról.

Az előadások diái megtalálhatóak a http://konyvtar.ksh.hu/matrahazi_tovabbkepzes/ oldalon.

Az állásfoglalás szövegezése az utolsó nap programja volt, utómunkálatok során kialakult az aktuális, 2017. május 8.-i, verzió.

Országos könyvtári platform

Az OSZK idén nagyon komoly mértékű anyagi támogatást kapott az informatikai rendszere megújítására. Ebben nagyrészt az eszközök cseréjéről van szó, kisebb részt pedig egy új könyvtári rendszer kialakításáról, amely az OSZK könyvtári platformja lesz. Jelenleg várakozó állásponton vagyunk, a pályázatot kiírták, várják a jelentkezőket, az eredményhirdetés után többet lehet tudni.

Ami már most is ismert: 2 évet kaptak a megvalósításra, amely igen kevés. A platform új generációs lesz, együtt kell működnie az országos szervezetek adatbázisaival (pl. MOKKA, ODR, MATARKA, HUMANUS), az ország könyvtárainak a rendszereivel is. A főbb kérdések: milyen pénzügyi keret áll majd a könyvtárak csatlakozására? Milyen adatcsere formátumokban kell gondolkodni?

Ahhoz, hogy az OSZK megfelelően végig tudja vinni a feladatot, sok segítségre lesz szüksége, tőlünk, a szak- és az egyetemi könyvtáraktól is. Ezzel kapcsolatban az MTA KIK kezdeményezésére 2016. decemberében összegyűltek a szak- és egyetemi könyvtárak, végül egy állásfoglalás született, amelyhez 13 könyvtár csatlakozott. Ennek kibővítésére és támogatására készült el a mátraházi műhelymunka során, a második állásfoglalás.

Humán erőforrás

A könyvtárosok képzése: gond, hogy egyszakos könyvtárosokat képeznek, így nem rendelkeznek másik tudományterületen való szaktudással. Legyen ismét kétszakos könyvtáros képzés, legyen posztgraduális képzés.

A könyvtárosokat elcsábítják a privátszektorba, anyagi okok miatt (?). Ennek persze pozitív vonatkozása: jól képzettek a könyvtárosok. Kiöregszik a szakma, átalakul, de ki marad? Életpályamodell szükséges.

Ha kevés a könyvtáros, a szakkönyvtári területen még fontosabb lenne, hogy más szakterületek kutatóit is lehessen könyvtárosi munkakörben alkalmazni. De erre nem ad kielégítő lehetőséget a munkajogi szabályozás.

Szükséges differenciálni a könyvtárosok végzettségét, és annak specializációit a jogszabályi környezetbe is át kell ültetni, mert így mindenkit egy kalap alá kell venni: könyvtáros vagy informatikus könyvtáros.

A könyvtárosok továbbképzése is gond: a meglévő továbbképzések általánosak és nem hasznosak a szakkönyvtárak számára. De igazából pénz sincs már a 7 éves képzésekre. Szeretnénk javasolni képzési témákat: MTMT, bibframe, Open Access, szerzői jogok, tudománymetria. Javasoljuk, hogy legyen egy általunk összeállított szakértői névjegyzék, hogy kik lehessenek az oktatók.

Mindehhez persze szükséges a megfelelő érdekérvényesítés a minisztériumban is.

Új szempontok a XXI. századra – kulcsmondatok/gondolatok

Új generációs szoftverek jönnek (Open Library Environment pl.): szemantikus web, „felhőbe költözés”, MARC helyett FRBR, BIBFRAME, RDA vagy hasonló adatleíró formátumok. A repozitóriumok önállóak maradnának. Milyen irányt fog venni az Open Access? Robotok fognak tárgyszavazni és keresni. Mi lesz a könyvtáros szerepe? Változni kell, tanulni kell. Talán a rendszerek használatának megtanítása lesz a könyvtáros feladata. Ma már nem azért jönnek be az olvasók a könyvtárba, amire a rendszereinket terveztük. Az egyetemi könyvtár már Magyarországon is inkább közösségi tér (ez külföldön is már tendencia). 0-24 órás szolgáltatásra van igény. A könyvtáros olyan feladatokat vállaljon, amivel másokat tehermentesít. Ezek a megállapítások a beszélgetések során kiragadott mondatokból származnak. Mindenképpen érdemesek továbbgondolásra.

Vizvári Dóra
ÁEEK Országos Egészségtudományi Szakkönyvtára
vizvari.dora@aeek.hu

Az IKSZ Tudományos és Szakkönyvtári Tagozatának állásfoglalása

Mátraháza, 2017. április 26–28.

Az IKSZ Tudományos és Szakkönyvtári Tagozata által szervezett, *Tudományos könyvtárak fejlesztési perspektívái* című workshopen az alábbi stratégiai fejlesztési irányokat tűzték ki célul a tudományos és szakkönyvtárak jelen lévő képviselői:

1. Országos Könyvtári Platform (OKP)

A 2016. december 7-én kelt szakkönyvtári Szándéknyilatkozathoz csatlakozva az IKSZ Tudományos és Szakkönyvtárak Tagozata támogatja a könyvtárak közötti szorosabb együttműködést. **Az országos könyvtári rendszer 21. századi megújításának szerves részét kell hogy képezzék a tudományos és szakkönyvtárak.**

Az Országos Széchényi Könyvtár törvényben meghatározott feladatait csak **elosztva, a tudományos és szakkönyvtárakkal való napi együttműködésben** tudja megvalósítani.

Ahhoz, hogy ez utóbbi feladatot meg tudják oldani, a szakkönyvtárak és tudományos könyvtárak számára az OSZK programjához kapcsolódó feladatokhoz **sonon kívül költségvetési forrást kell rendelni** (1) az OSZK-val szerződött országos feladat megoldására, (2) az új, 21. századi információs rendszerbe történő adatmigrálást és az együttműködést biztosító szoftverek egyszeri kifejlesztésére. Kiemelt figyelmet igényelnek a rendkívül speciális gyűjtőkörű, kis létszámú gyűjtemények, mivel olyan különleges állománnyal rendelkeznek, amelyek más könyvtárakban nem elérhetők.

2. Open Access (OA)

A hazai társadalom információval való ellátása és a tudományos kommunikáció menedzselhetősége, megújítása nem képzelhető el a tudományos szakirodalom nyílt hozzáférhetősége nélkül. Az OA megteremtésére az EU irányelveket (Európai Bizottság 2012/417/EU sz. ajánlás) adott ki a tagállamoknak. Fontosnak tartjuk, hogy ebben a tekintetben **jogszabály jelenjen meg.**

3. Képzés, továbbképzés

A hazai könyvtári rendszer megújítása nem képzelhető el **a könyvtáros felsőfokú képzés és az akkreditált képzések megújítása** nélkül. A tudományos és szakkönyvtári igényeknek megfelelően, az életpályamodellre vagy a megújuló, közalkalmazottak jogállását érintő jogszabályokra építve kell átalakítani a képzést. A szakmai továbbképzések megvont **finanszírozását újra biztosítani kell** annak érdekében, hogy az 1. pontban leírt megújuló országos könyvtári rendszer kialakítására felkészülhessenek a szakkönyvtárak és tudományos könyvtárak munkatársai. Továbbá szükség van olyan vizsgarendszer kialakítására, mely lehetővé teszi, hogy a könyvtárakban dolgozó nem könyvtáros végzettségű szakemberek számot adhassanak tudásukról és annak megfelelően legyenek a könyvtári munkakörökbe besorolhatók. Mindemellett fontosnak tartjuk a munkaköri elnevezések gyakorlathoz való igazítását (150/1992. (XI. 20.) Korm. rendelet).

4. Az EMMI Könyvtári és Levéltári Osztályának megerősítése

Az új országos könyvtári rendszer felállítása és megszervezése nem képzelhető el a tudományos és **szakkönyvtárak erős képviselte** nélkül, ezért szükségesnek tartjuk az

EMMI Könyvtári osztályának megerősítését, tudományos és szakkönyvtári referens foglalkoztatását. Egyben az **IKSZ Tudományos és Szakkönyvtári Tagozata**, mint a legtöbb szakkönyvtárat tömörítő szakmai szervezet, **konzultációs jogot kér az adott könyvtárakat érintő jogszabályok, stratégiai célok és programok kidolgozása és megvalósítása kapcsán.**

5. Humánerőforrás

Mindezen célok nem valósíthatók meg a humánerőforrás helyzetének rendezése nélkül. Feltétlenül szükséges a könyvtárosi életpályamodell mielőbbi véglegesítése vagy a közalkalmazottak jogállását érintő jogszabályok és ehhez kapcsolódóan a bértábla újragondolása és rendezése.

Hogyan tájékozódjunk a magyar orvosi szakirodalomban?

A Zala Megyei Szent Rafael Kórház Egészségügyi Szakkönyvtár munkatársai Beke Gabriella és Nagy Andrea diabemutatót készítettek a kórház munkatársai számára, a MOB használatáról. A prezentációt a kórház, és a MOKSZ honlapján keresztül is elérhetővé tették.

www.zmkok.hu Tudástár – Szakmai – MOB menüpont

mokszt.webnode.hu Önképzés – Belső képzések menüpont

Miben segítheti ez a diabemutató az egészségügyben dolgozók munkáját?

- Általános képet kaphatnak a MOB-ról, létrejöttéről, megálmodóiról, tartalmáról, elérhetőségéről.
- Megismerhetik a MOB adatbázis rekordjait, szerkezetét, adatait, azok jelentését.
- A csonkolásra, karakterek helyettesítésére stb. vonatkozó keresést könnyítő tanácsok segítséget jelenthetnek a releváns információ megtalálásában.
- A jól megválasztott és felépített keresési stratégia nélkülözhetetlen ahhoz, hogy valóban azt az információt találják meg, amire szükségük van.
- Hogyan menthetik el és tárolhatják vagy nyomtathatják a megtalált bibliográfiát?
- Miért nem kell elkeseredniük, ha a keresett témában nem, vagy csupán nagyon kevés találatuk lett?

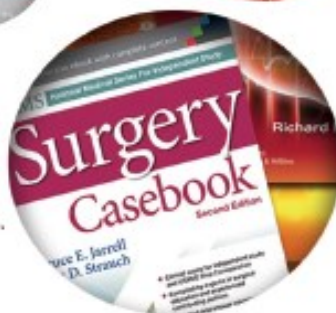
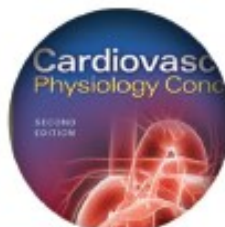
Miben segítheti ez a diabemutató az orvosi könyvtárosok munkáját?

- Egy ilyen alapos összefoglaló felfrissítheti az ismereteket.
- Felhasználható az olvasóképzés során.
- Ösztönözhet hasonló bemutatók közkinccsá tételére.
- Továbbgondolásra serkenthet...

www.prospeto.hu

- ✓ A legnagyobb választékú szakkönyvárúház és a vezető külföldi könyves könyvtárellátó Magyarországon.
- ✓ Gyakorlatilag az összes angol és német nyelvű szakkönyv megtalálható webes áruházában.
- ✓ Gyors beszerzés, remek árak, kedves ügyfélszolgálat. Ingyenes a szállítás* irodánkig.

**Angol, amerikai, német és francia könyvek esetében.*

Külföldi
könyvek
kívánságra

WWW.PROSPERO.HU

A budapesti katonai, illetve hadikórházak és könyvtáraik az I. világháború idején

Military hospitals and their libraries in the World War I in Budapest

Pogányné Dr. Rózsa Gabriella (PhD)

*Magyar Honvédség Egészségügyi Központ Védelem-egészségügyi Igazgatóság Védelem-
egészségügyi Laboratórium Intézet Tudományos Könyvtár, Budapest, könyvtárvezető
mh.ek.tudomanyoskonyvtar@hm.gov.hu*

Absztrakt

A Magyar Honvédség katonai kórházai az I. világháború előtt is rendelkeztek szak- és a betegek számára szervezett általános könyvtárakkal, háború idején már a XIX. században megvolt a hagyománya a beteg katonák könyvekkel való ellátásának. Az I. világháború időszakában maga a hadsereg, civil szervezetek, intézmények és magánszemélyek is alapítottak hadikórházakat, adományokból vagy a környező könyvtárakból könyvgyűjtemények szerveződtek. A kórházak kulturális programokat, tanfolyamokat is szerveztek az ott ápoltak részére részben a rokkanttá váltak átképzésére, részben biblio- vagy művészetterápiás céllal.

Tárgyszavak

Könyvtártörténet – Katonai kórházak – I. világháború

Abstract

The hospitals of the Hungarian Army had special military medical libraries and book collections for the people cured there also before 1914, and books were collected for the sick and wounded soldiers during wars also in the 19. century. During the World War I the army itself, civil organisations, institutions and individuals founded military hospitals, and book collections from donations or parts of libraries in the region were established. Cultural events and courses were also organised on the one hand for the educating of the disabled or uneducated person, on the other hand as bibliotherapy or artherapy.

Keywords

History of libraries – Military hospitals – World War I.

A Magyar Honvédség kórházai

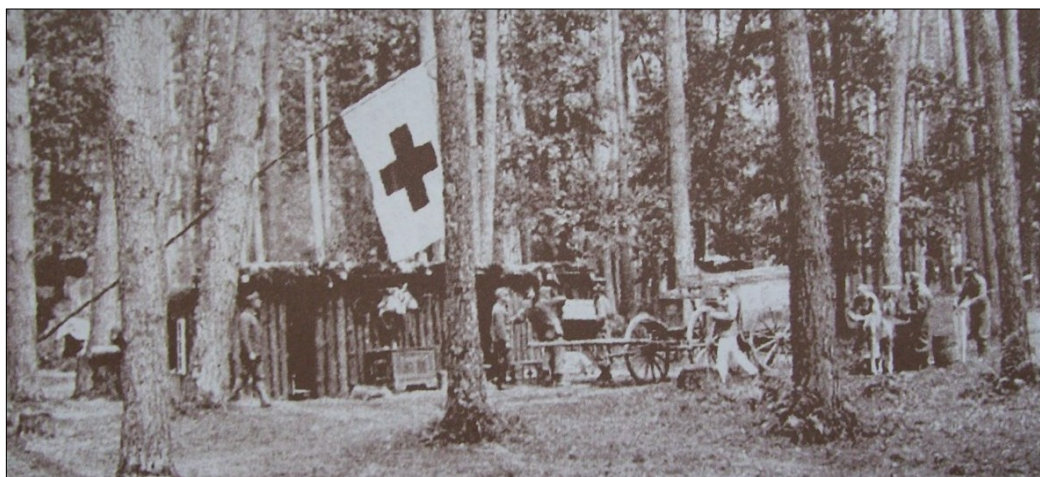
A Magyar Királyi Honvédség 1868-ban szerveződött meg, Ferenc József császár és király 1868. december 5-én szentesítette azokat a törvényeket, törvénycikkeket amelyek az önálló magyar hadsereg megalapítását lehetővé tették[1]. Így azonnal szükségessé vált – már csak az újoncok besorolása, alkalmassági vizsgálata miatt is – a katonaeorvosi kar és a katonai egészségügyi szolgálat megszervezése részben a császári és királyi közös hadseregből átlépett személyi állománnyal, részben pedig új egészségügyi tisztek, katonaeorvosok felvételével, toborzásával. Ezzel párhuzamos feladat volt a megfelelő katonae-egészségügyi intézményrendszer, kórházi hálózat kiépítése és nem utolsósorban katonaeorvosi „iskola”, képzőhely kijelölése. A Honvédség orvosai eleinte a közös hadsereg megfelelő intézményeiben kaptak képzést, a magyar hadsereg kezdetben az úgynevezett ismétlő-tanfolyamokat rendszeresítette[2], 1901. október 1-jétől pedig a magyar honvédség nemrégiben alapított 1. számú helyőrségi kórháza, a budapesti Gyáli út 17. alatti intézmény adott otthont a magyar királyi honvédeorvosi alkalmazóiskolának[3].

A kórház korai történetéről beszámoló emlékkönyv az 1904-es év eseményei, fejlesztései között kitér arra, hogy „felsőbb rendelettel egy tudományos könyvekből és folyóiratokból álló könyvtár állíttatott fel 311 kötet első berendezéssel, mely könyvtár a főépület első emeleti tisztí értekezleti termében nyert elhelyezést”, a bibliotéka gyarapítása azonban a későbbiekben szintúgy fontos kérdés maradt. A kötet 1907-ből pedig arról tudósít, hogy a „tisztí osztály”-on „világos társalgó szoba szolgál a beteg tiszték szórakozására, melyben napilapokon kívül egy kézi könyvtár áll rendelkezésükre”. [4] A kórház a katona-orvostani tudományos életben vezető szerepet játszott azáltal is, hogy úgyszintén itt működött a Honvédorvosok Tudományos Egyesülete.

A Gyáli úti helyőrségi kórház mellett állandó csapat- és honvédségi kórházak, gyengélkedőházak szolgálták a katona-egészségügyet. Az I. világháború azonban – ez már rögtön a harcok megkezdésekor egyértelmű volt – a résztvevő országok nagy számával, az újabb fegyverek bevezetésével, az egyszerre több hadszíntéren zajló eseményekkel minden eddiginél nagyobb katonai erők bevetését követelte, és emiatt nagyságrendekkel több sebesültről kellett gondoskodni. Nagy szükség lett tehát civil segítségre is a katonák egészségügyi ellátásában. A Honvédség egészségügyi szabályzata kitért erre az esetre: „Az önkéntes betegápolás által az ország belsejében felállítandó egyleti tartalék (kisegítő) kórházak, üdülő házak, betegnyugvó állomások, helyi betegszállító oszlopok és egyleti tartaléktárak, továbbá a betegeknek magánápolásba való átadása tekintetében ezen szabályzat függeléke nyújt felvilágosítást. Szükség esetén, és ha lehetséges, polgári gyógyintézeteket is lehet igénybe venni.” [5]

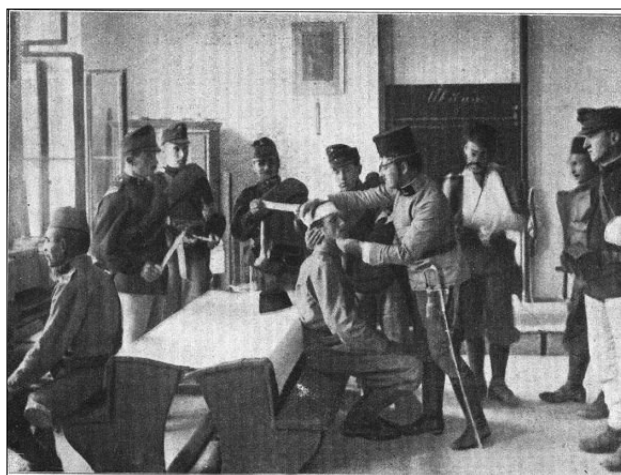
A sérült és beteg hadfiak ellátása – jelen dolgozat témaválasztásához kötődően – többek között az olvasnivalók, szükség esetén képzések, átképzések biztosítására úgyszintén kiterjedt.

A Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium Hadsegélyező Hivatala 1914 augusztusában jött létre – a közös hadseregbeli testvérszervezete a bécsi székhelyű Kriegsfürsorgeamt des k. und k. Kriegsministeriums volt [6] – a Hivatal munkájának segítésére 1914. szeptember 6-án úgynevezett Hadsegélyező Bizottság szerveződött a kor prominens személyiségeinek bevonásával Zita főhercegasszony, valamint Jenő főherceg védnöksége alatt. Az egyik albizottság a kórházi volt, amely alakuló ülését 1914. szeptember 9-én tartotta, elnökségét gróf Khuen-Héderváry Károly, alelnöki tisztét pedig Herczeg Ferenc vállalta magára. Azonban már a második megbeszélésen a sürgető kórházhiány orvoslására próbáltak megoldási javaslatokat megfogalmazni: felvetették nagy barakk-kórházak építését, lakatlan, vagy kiüríthető épületek, kastélyok, zárdák középületek szükségkórházzá alakítását. [7] A k. und k. és a magyar királyi honvédség meglévő kórházi rendszere, illetve a hadosztályokhoz kötődő hadosztály-egészségügyi intézetek (segélyhely, kötözőhely, mozgó ápoloda), tábori és tartalékkórházak, tábori gyengélkedőházak [8] előre prognosztizálhatóan nem nyújtottak elegendő férőhelyet a sebesült és beteg katonák számára.

Tábori segélyhely Galíciában. (Forrás: „Boldogtalan hadiidők”. Budapest, 2004. 162.)

Így 1914 és 1918 között csupán a fővárosban további 29, a helyőrségi kórház mintájára szervezett hadikórház jött létre[9], nem beszélve a több ezer civil kezdeményezésű (egyleti, magán, vállalati, egyházi stb. fenntartású) kisebb-nagyobb gyógyintézményekről, a hátszágban működő állandó, valamint a front közelében felállított tartalék/kisegítő vagy szükségkórházokról. Az arisztokraták kastélyai, közintézmények, iskolák, múzeumok, vállalatok ingatlanjai országszerte sebesülteket fogadtak be.

*Falusi iskola, mely betegápoló helyül szolgál
(Forrás: Világháború képes krónikája. 1915. április 4. 387)*

A gyógyító tevékenység „háttérintézményeiként” a honvédségi kórházak hálózatának részeként működő gyógyszertárak mellett hadikórházi patikák szintén szolgálták a hazáért harcoló katonák egészségügyi ellátását[10].

*Hadikórházi patika
(Forrás: Balázs Károly: hadikórház-patikák a fővárosban az I. világháború alatt. Gyógyszerésztörténet. 2011. 1. 15.)*

A civil lakosság részvételének köszönhetően pedig 1915 tavaszára a Vöröskereszt Egylet önkénteseinek száma megháromszorozódott, 33000-ról 100000-re emelkedett. [11]

A békeidők és a háborúk alatti stabil és tábori katonai egészségügyi szolgálatról, a tábori és mobil kórházakról, azok szükséges felszereléséről – így a könyvekről is – a vonatkozó szabályzatok rendelkeztek.

Honvédségi kórházi könyvtárak

A kórházi könyvtárak létesítése nem csupán a parancsnokok személyes érdeklődését, tudományos elkötelezettségét vagy műveltségét, filantróp érzületeit tükrözi, hanem (a közös hadseregbeli és) a magyar honvédségi előírások szabályozták e kérdést. A Rendeleti Közlöny 1899-es 10. számában olvasható rendelkezés 31-32. §-a írja elő, hogy a 300 vagy annál több beteg ápolására alkalmas magyar királyi honvédségi helyőrségi kórházakban a kórház-parancsnok szobájában, vagy ezen helyiség előterében kell lennie az intézmény orvosi könyvtárának, és „minden helyőrségi kórházban a kórház-főbejárat közelében, esetleg a fővételi irodával kapcsolatban egy egy ablakos tiszti szoba rendezendő be. Ezen szobában egyszersmind a betegek könyvtára is felállítandó”. [12] (A Honvédelmi Minisztérium 1907 és 1909 között az alakulatokat is ellátta könyvtárakkal, illetve fejlesztette a katonai oktatási intézmények és a tiszti kaszinók bibliotékáit. [13])

Az állandó honvédségi egészségügyi intézetek (helyőrségi kórházak, a nevelő- és képzőintézetek kórházai és a gyengélkedőházak), illetve a háborúk idején a hadikórházak gyógyító tevékenységéhez egyrészt a vonatkozó szabályzatoknak, előírásoknak kellett kéznél lenniük, másrészt természetesen szakirodalmi források is szükségesek voltak, a budapesti helyőrségi kórház orvosi könyvtára számára a hivatkozott szabályzat utalása szerint évenként megállapított beszerzési keret állt rendelkezésre. [14]

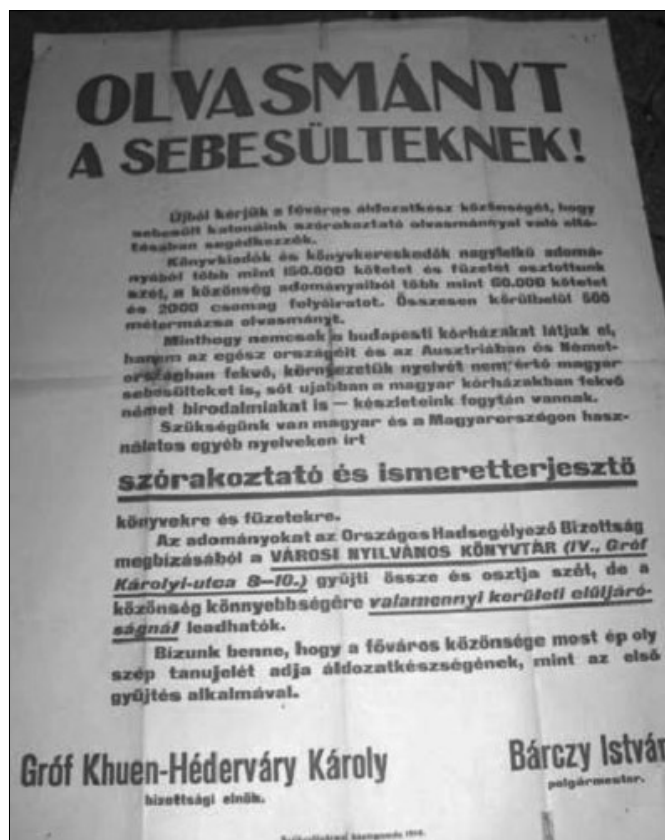
A katonai kórházakban ápoltak könyvtári ellátásának biztosításában azonban a honvédségen kívül a civil szféra is közreműködött: Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület még 1911 előtt, akkor 25 éves fennállása alatt, Erdély 21 magyar királyi honvédségi és k. u. k. katonai kórházában hozott létre könyvtárakat. [15] A Budapesti cím- és lakásjegyzék 1909-es és további köteteiben közöltek alapján a Budapesti Könyvtár-Egyesületnek pedig a közös hadsereg Forgách- (később a Hadik-) és Radetzky-laktanyájában, illetve a XVII. számú helyőrségi kórházában és a Szent János Kórházban működtek állandó fiókkönyvtáraik. [16]

A hadikórházak könyvekkel való ellátásának megszervezése

A háborús, hadi cselekmények során megbetegedett vagy megsebesült katonák könyvtári ellátására már Bosznia 1878-as okkupációja során is akadt példa. A Fővárosi Lapok tett közzé felhívást a Központi Segélyező Nőegylet nevében minden jóérzésű leány és asszony számára, mely szerint „az ember és hazaszeretet nevében ... szövetkeztek az összes fővárosi nőegyesületek, hogy összeszedjék bármi csekély adományaitokat is [többek között] a szenvedők szórakoztatására kiolvasott könyveiket és hírlapjaikat” [17], de nem csupán a nők álltak így a szenvedők mellé, hanem például a vasúttársaság is saját kezdeményezést indított: „Az államvaspálya indóházának várócsarnokában egy láda áll s fölötte tábla, melyen a kiszálló utasokat arra kéri az igazgatóság, hogy átolvasott lapjaikat a kórházi betegek részére ama ládába vessék” [18]. A lap egy másik írásában a testi és lelki szenvedések enyhítéséről szólva elismerőleg nyilatkozik az olvasásról: „Valami kedvenc szerző műveinek olvasása a legjobb gyógyír lehet a fájó sebre, mert az lelket és szívet egyaránt szórakoztat sőt a testi fájdalmat is enyhíti, s valóban nem lehet eléggé helyeselnünk, hogy sebesült katonáinkat a kórházban olvasmányokkal látják el.” [19] (A korabeli forrás még nem használta az általunk már oly jól ismert és elismert biblioterápia fogalmát.)

Már közvetlenül a Nagy Háború kitörése és a hátszágban az első sebesültszállítmányok megjelenése után államilag támogatott, irányított és szervezett keretek között indult meg a katonák számára olvasmányok biztosítása eleinte a hadikórházakban. 1916-tól a fronton szolgálatot teljesítő egységek is kaptak könyvesomagokat, „frontkönyvtárakat”, illetve lassan megkezdődött a hadifoglyok, internáltak olvasnivalóval való ellátásának megszervezése is. [20]

A sebesült katonák számára könyvek felajánlására felszólító első plakátok már 1914 augusztusában megjelentek[21], és a program hivatalossá válása sem késlekedett sokáig.

Olvasmányt a sebesülteknek! Felhívás

(Forrás: Z. Karvalics L.: *A műszak a háborúban sem hallgatnak*. Nyerges J. – Verók A. – Zvara E. (szerk.): *Monographia*. Budapest, 2016. 353.)

1914. szeptember 17-ei kelettel jelent meg a 6.938/1914. B. M. eln. számú felhívás, amely az állami, vármegyei, városi (községi) tisztviselőket a Magyarországon ápolott sebesülteknek hírlapokkal, folyóiratokkal és könyvekkel való ellátásának támogatására kérte: „a sebesült katonák szórakoztatása érdekében, sőt szenvedéseinek elviselhetőbbé tétele céljából is a már elolvasott hírlapjaikat – képes folyóirataikat és könnyedebb hazafias tartalmú könyveiket – amennyiben ezt a házban előforduló ragályos betegség nem akadályozza, a sebesültek rendelkezésére bocsátani szíveskedjenek.” A rendelkezés az összegyűjtött adományokat az Igazságügyminisztériumhoz, a Hadsegélyező Hivatalhoz vagy vidéken a „patronage egyesületek”-hez rendelte eljuttatni.[22]

Az országos intézkedésekkel párhuzamosan a főváros polgármestere, Bárczy István elnökletével már 1914. szeptember 4-én életre hívta a Budapesti Központi Segítő Bizottságot. A Bizottság ügykörök szerint tíz osztályra (elnöki, közgazdasági, közegészségügyi, népgondozó, gyermekvédő, anyavédő, népélelmező, ruházati, katonai ruházati és könyvgyűjtő) tagolódott[23], utóbbi pedig a Városi Nyilvános Könyvtárat bízta meg a Könyvet a sebesülteknek! elnevezésű program keretében felajánlott kiadványok begyűjtésével és szétosztásával[24]. A Budapesti Hírlap 1914. szeptember 6-ai számában közölt hírben olvasható, hogy „nem csupán magyar, hanem német és a Monarchiában [sic] élő nemzetiségek nyelvén írott olvasmányokat” is várnak[25], a lazaretteknek pedig az ápoltak létszáma és nemzetiségi megoszlása megadásával kellett az olvasnivalókat igényelniük.[26] (A XX. század legelején a Monarchia hadseregében „a besorozott bakák ... tíz nagyobb és tucatnyi kisebb nyelvet beszéltek”, a honvédségnél a tisztek nemzetiségi összetételében a

magyarok aránya folyamatosan nőtt, de a magyar hadsereg is soknemzetiségű maradt még a Nagy Háború időszakában is.[27])

A Központi Segítő Bizottság könyvgyűjtő osztályát Bárczy polgármester 1914. szeptember 18-ai hatállyal a „az Országos Hadsegélyező Bizottság megkeresésére ... és tekintettel [a vállalkozásnak] az egész Monarchiára kiterjedő jelentőségére” és a Vöröskereszt csatlakozásának következtében az Országos Hadsegélyező Bizottság kötelékébe helyeztette át, így 1914. szeptember 25-én megalakult az OHB kórházi albizottságának könyv- és hírlaposztálya Herczeg Ferenc elnökletével. A program lebonyolítója a Fővárosi Könyvtár lett, az igazgató, Dr. Szabó Ervin ügyvezetőségével, Enyvvári Jenő könyvtári főtiszt előadóval és dr. Bencze Adolf közreműködésével. Első jelentős kampányukat 1914 októberében indították meg.[28]

A Fővárosi Könyvtár nem csupán a kiadványok begyűjtését és mechanikus szétosztását végezte, hanem a beérkezett anyag átválogatását, szelektálását, cenzúrázását és feldolgozását is. A kórházak többsége ugyanis előre jegyzékbe foglalt kollekciókat kért, egyrészt a gyűjtemény biztonságosabb kezelhetősége, az olvasmányok könnyebb ajánlhatósága miatt, de azért is, mert szándékukban állt a „betegkönyvtárak” további működtetése a vágyva-várt békeidőkben.[29] A kicsiny könyvtárak kialakításához a könyvtárhoz berendelt tanítónők és önkéntesek munkájára volt szükség, főként a mozgalom első egy-másfél hónapjában. 1914. november 15-éig 47.760 könyv és füzet érkezett be a bibliotékába, de körülbelül október közepe után a civilektől származó adományok száma erősen apadni kezdett, az 1915. július 16-ai jelentés pedig már arról panaszkodik, hogy a könyvkészlet nagysága egyre inkább elégtelennek bizonyult a honvédek ellátására.[30] Mindazonáltal a későbbi statisztikai kimutatások számai így is imponálóak: a háború kitörésétől 1916. június végéig a közönség és a kiadók együttesen 168.000, illetve 142.000 kötet könyvet és 604.000 valamint 550.000 folyóiratpéldányt ajánlottak fel a katonák számára. A Fővárosi Könyvtár így összesen 1.460.000 dokumentumot továbbított, amelyekből 126 budapesti (50.000 könyv és 60.000 folyóirat), 300 vidéki, 667 ausztriai és 7 német birodalmi kórház részesült.[31] Az 1916-os esztendő végéig 132 budapesti, 411 vidéki, 733 ausztriai és 7 németországi kórházat látott el könyvekkel, az ott ápoltakhoz összesen 333.000 könyvet és 1.200.000 folyóiratszámot, összesen kb. 1.533.000 dokumentumot juttatott el a katonák kezébe. A beérkező sok könyvigény kielégítésére a fővárosi könyvtára 1916. második félévében saját duplumaiból 1324 szépirodalmi tomust bocsátott rendelkezésre a programok számára, hiszen ekkor már nem csupán a kórházban lévő katonák részére kerültek felhasználásra a kiadványok, hanem elindultak az első könyvcsomagok a frontra, majd az internáltak és a hadifogolytáborok lakói számára.[32]

Az itt közölt adatok azonban nem foglalják magukba azon bibliotékák használatát, amelyek már eleve rendelkezésre álltak a kórházakban vagy környezetükben vagy amelyeknek épületében ispotályt nyitottak. Előbbire példa a Budapesti Könyvtár-Egyesület „I. számú katonai könyvtár”-aként a Csalogány utcai kiegészítő kórházban szervezett gyűjteménye, amelyről a Budapesti cím- és lakásjegyzék 1916-os számában jelenik meg adatközlés.[33] Csalogány utca 43. szám alatt a tanítóképző intézet internátusának épületében[34] 1914. szeptember 12-étől a Vöröskereszt II. kerületi választmányának egyik kórháza működött, minden bizonnyal az internátusi téka köteteiből kaphattak a kórház lakói, ahogyan a számos hadi célra lefoglalt iskola bibliotékája szintén a katonák rendelkezésére állt.

A formálisan létrehozott karitatív szervezetek mellett tehát iskolák, hivatalok, vállalkozások, vallási-egyházi kötődésű társulatok szintén kivették részüket a háború által érintettek, sújtottak megsegítéséből, éppígy a „könyves” világ ágensei, a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa (MKOT), illetve Főfelügyelősége, a könyvtárak, a könyvkiadók vagy a könyvkereskedők. Megható példa az Athenaeum Kiadónak a budapesti Erzsébet körút 7. szám alatt berendezett hadikórháza

[35], „ahol a könyv emberei most sebeket kötöznek”, vagyis pénzbeli támogatás mellett saját munkájukat ajánlották fel a sebesült katonák javára[36] vagy a magyar írók és újságírók Dohány utcai székházában többek között Rákosi Jenő, Kóbor Tamás és Molnár Ferenc végrehajtó-bizottsági tagok vezetésével működtetett Otthon hadikórháza.

(A nagy kiadók könyv- és folyóirat-adományai a tagadhatatlan emberbaráti indíttatások mellett azonban reklámfogásként sem voltak elhanyagolható hatásúak, példa erre a Tolnai Világlapja újabb 10000 füzetének elszállításáról közölt képe, vagy a Révai Testvérek sikeres kiadványának, A világháború képes krónikájának az egyik hadikórházban készült reklámfotója.)

*A Hadsegélyező Hivatal katonái éppen elszállítják a Tolnai Világlapja Kiadóvállalat könyvadományait.
(Forrás: A Tolnai Világlapja és a háború. In: Tolnai Világlapja. 1916. június 1. 17.)*

*„Sebesült hőseink kedvenc olvasmánya – A Világháború Képes krónikája.”
(Forrás: A Világháború Képes Krónikája. 1915. február 14. 166.)*

A Könyvet a sebesülteknek! program elején a gyűjtési felhívásokban „a sebesült harcosok szórakoztatása érdekében, sőt szenvedéseinek elviselhetőbbé tétele céljából is a már olvasott hírlapjaikat, képes folyóirataikat és könnyedebb hazafias tartalmú”[37] irodalmat kértek. Wlassics Gyula, az MKOT elnöke első ízben 1914. augusztus 31-én hívta fel a könyvtárakat „szórakoztató, könnyed olvasmányok” felajánlására, hogy azokat a vidéki honvédkórházakat is el tudják látni, amely településeken nincsen népkönyvtár. A közművelődési, nép- és vándorkönyvtárak kezelői ennek nyomán felvették a kapcsolatot a közelükben működő vöröskeresztes, illetve civil vagy hadikórházakkal és állományukat az ott ápolott katonák rendelkezésére bocsátották. A könyvtárak elismervény ellenében, letétként adták át gyűjteményük jegyzék alapján kiválasztott részét a gyógyintézeteknek, valamint feladatuk volt a környezetükben élő bibliofil magánosokat, a helyi egyletek, kaszinók, olvasóköri vezetőségét is bevonni a programba.[38] A Tanács 1914-1916-os adatközlése alapján országosan 283 könyvtár 115.991 kötetet kölcsönzött ki az ispotályokban ápolottnak, 27 bibliotéka 3.044 könyvét ajánlotta fel, 8 intézmény a teljes állományát, egy

közgyűjtemény pedig hetente 40-40 tételes letéti tékákat küldött a környező kórházaknak. A könyvtári rendszertől egyébként azért nem érkezhettek jelentősebb hozzájárulások, mert sok könyvesház működése a könyvtáros bevonulása vagy az épület hadi célokra való lefoglalása miatt lehetetlenné vált.[39]

De rövidesen felmerült az igény az ismeretterjesztő, illetve a sebesültek oktatását-képzését, átképzését segítő kiadványok, tankönyvek, szakirodalmi források, sőt a harci gázok bevetése miatt tömegesen megvakult katonák számára Braille-írással olvashatók iránt is.

Az 1916. év végéig a Fővárosi Könyvtár 132 olyan budapesti hadikórházat említ, amelyek a könyvadományokból részesültek[40], ám a jelentés – más kérdésre fókuszálva – sem az intézmények nevét nem adja meg, sem pedig az ott folyó testet-lelket gyógyító tevékenységekről nem szolgál adatokkal. A Budapesti Hírlap azonban 1915. április 4-ei számában A harcvonalon innen – szenvedő hőseink közöttünk című összeállításában[41] jó néhány fővárosi tartalékkórházról adott áttekintést és a beszámoló az intézményekben ápoltak szellemi-lelki gyógyítására irányuló tevékenységekről, a kulturális programok, tanfolyamok ismertetéséről sem feledkezett meg.

Az egyik első budapesti hadikórházat az Iparművészeti Iskolában rendezték be, az ispotály működése már 1914. szeptember 12-én megkezdődött, intézőbizottságának elnöke gróf Klebelsberg Kuno akkori államtitkár. Ebben a lazarettben a katonaorvostan kiemelt két területe a sebészet és a járványügy mellett a szemészet külön osztályt kapott – nem véletlenül, hiszen az I. világháború sérültjei között a korábbiakhoz képest sokkal többen veszítették el szemük világát – és ezen részlegben „nemcsak testi, hanem lelki ápolásban is kell részesíteni a háború e szerencsétlen nyomorékjait. Többnyire erejük virágában levő férfiak, akik eleinte lázadoznak a kegyetlen sorscsapás ellen, vagy teljes apátiába merülve töltik napjaikat. És ezek szívébe kell a reménységet belecsöpögtetni, életkedvüket föléleszteni, hogy minél jobban kihasználhassák oktatásukat, mely mesterségekre tanítja őket s ezzel biztosítja jövőjüket, kenyerüket. ... A Vakok Országos Bizottsága az Iparművészeti Iskola hadikórházából irányítja az összes megvakult magyar honos katonát.” A szakoktatás felügyelője Klebelsberg államtitkár és Tóth István miniszteri titkár.[42] (A művészeti oktatás másik jelentős intézménye, a Képzőművészeti Főiskola sem maradt ki a katonák gyógyításából.)

*A Képzőművészeti Főiskola épületében berendezett hadikórház.
(Forrás: Új világ született. Európai testvérháború. 1914-1918. Budapest, 2015. 29.)*

A Műegyetemi Hadikórház a rektor, Kovács Sebestyén Aladár szándékából és a tanári kar fizetéséből adott hozzájárulásból jött létre, az orvosi kar mellett a betegek ápolását a Szent Vince rendi apácák és önkéntes ápolónők, például a rektor és munkatársai családjainak asszonyai

vállalták magukra, de a kórház egy önkéntese volt például Wartha Vince műegyetemi professzor hitvese, Hugonnay Vilma, az első magyar orvosnő. „A modern kórház minden egyes katonának nemcsak a gyógyulásáról, hanem szórakoztatásáról is gondoskodik. Itt nem pörögnek unalmasan a napok. Újság, könyv, zene szórakoztatják a gyógyulót, aki odafönn a harctéren bizonyára mint kedves emléket őrzi a kórházban töltött időt.” – olvasható a Budapesti Hírlap beszámolójában.[43]

A Révész utcai kórház azon intézmények egyike, amely a súlyosan sérült, rokkant és bénya katonák gyógyítására, későbbi életükre való felkészítésére vállalkozott, „egész életre kenyeret biztosító mesterségre fogják oktatni a katonákat, kit-kit tehetsége és vágyakozása szerint s a nagyszerű munka arra is ki fog terjedni, hogy az analfabétákat megtanítsák az írásra, olvasásra és számolásra”. A Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa 1914-1915-ben Révész utcai ispotály részére célzott nagyobb adományt biztosított.[44]

A budapesti izraelita siket-néma intézetben nyitották meg a Bethlen-téri hadikórházat, ahol a vezetőség „vasárnap délutánonként hangversenyeket, előadásokat rendez, ellátja a katonákat újságokkal, könyvekkel és oktató előadásokat is tart”.

A közzétett rövid ismertetések kórházi könyvtárról, könyvekről ugyan nem szólnak, de az ott gyógyulók szellemi táplálékáról más formában gondoskodtak például a Mária Terézia téri (ma: Horváth Mihály tér) gyógypedagógiai szanatóriumban berendezett lazarettben (ahol „a Sternberg-cég jóvoltából mindegyik teremben zeneautomata játssza a hazai csárdásokat, gyakran van koncertje itt a műkedvelőknek és mozielőadás”[45]) a Mária Kongregáció[46] vagy éppen Wodianer Hugó [47] udvari tanácsos hadikórházában. A Nemzeti Színház és az Operaház tagjai által fenntartott tartalékkórház néhány hónapos fennállása alatt már tíz koncert vidította fel a sérült katonákat[48].

A Pénzügyintézetek Hadikórháza a Budapesti Hírlapban csak egészen rövid ismertetést kapott[49], jóval többet tud meg az érdeklődő az intézmény működéséről a kórház kiadásában megjelent évkönyvből[50]. Az alapítást Széll Kálmán, a Jelzálog Hitelbank kormányzója kezdeményezte még 1914 szeptemberében és „az alakuló ülésben mindjárt el is határozott, hogy a létesítendő kórház nem csak térbeli nagyság, hanem orvosi felszerelés, belső berendezés és minden egyéb tekintetben is olyan módon organizáltassék, hogy kétségtelenül meg legyen a biztosíték a sebesültek tökéletes ellátására”. Az épület az Ericsson Magyar Villamossági Rt. Fehérvári úti akkor még használatba nem vett ingatlanja volt[51], és az alapító bankok valóban minden tekintetben igyekeztek a legmodernebb technikát biztosítani az orvosok, ápolók és betegek számára. Az utókor ítélete szerint a kórház az egyik legjobb, ha nem a legjobb gyógyszerházzal rendelkezett.[52]

Az intézmény megalapításában tapasztalható gondosság a szellemiekre is kiterjedt: a tiszti orvosi étterem melletti nagy díszteremben kapott helyet a kórházparancsnok, Dr. Manninger Vilmos egyetemi magántanár, törzsorvos által felajánlott 2000-kötetes magyar, német, román és szlovák nyelvű kiadványokat tartalmazó betegkönyvtár, illetve a Müller Kálmán báró által a betegek „szórakoztatására és oktatására” szánt mozgóképvetítő berendezés, amely a tudósítás szerint gyakori használatban volt.

A terjedelmes annales azonban annál is érdekesebb, hogy nem csupán a működés statisztikai adatait, megemlékező képeket közöl a szükségkórház életéből, hanem az ott folyó szakmai, gyógyító és tudományos munka eredményeiről is beszámol. A bevezető tanúsága szerint az alapítás pillanatától terv volt – és erre a költségvetésben 5000 koronát el is különítettek – az évkönyv megjelentetése, „és már előre örültünk mindnyájan, hogy a béke első munkájaképpen beszámolhassunk tapasztalatainkkal és lezárhassuk a magunk részéről is a világtörténelemnek e legvéresebb fejezetét”. Az anyaggyűjtés (többek között a vonatkozó szakirodalmi források feldolgozásának) 1916 júliusi lezárultáig az ott ápolott betegek száma elérte a 10.000-et, az ápolási napok összesített mennyisége pedig az 500.000-t. Mindezen tapasztalatok alapján majdnem teljes hadi-/katonaorvosi tankönyvet állítottak össze a kórház munkatársai.[53]

A hadikórházak mellett létrejött a hadügyi tárca és a Vöröskereszt Lábadozó Sebesülteket Elhelyező Bizottsága támogatásával a katonaotthonok hálózata, ahol az egészségügyi rehabilitáció mellett elméleti (írás-olvasás, földrajz, számtan stb.) és gyakorlati – ma azt mondanánk – szakoktatásban részesültek a beutaltak. A háború végéig 50 ilyen intézmény működött[54], és ezen intézmények a könyvellátásnak speciális célcsoportjává váltak. A harcok során megvakult vagy rokkanttá lett katonák társadalomba való visszaillesztésének fontos eszközei lettek a könyvek, tankönyvek és szakkönyvek egyaránt – akár Braille-írással edíciókban is. (Nem volt véletlen A M. kir. Rokkantügyi Hivatal kiadványai című sorozat megindulása 1915-ben, valamint a vonatkozó intézményrendszer kiépülése, ahol „Külön iskolája nyílt a vakoknak, akik a nyarat a gödöllői állami méhészeti iskolában töltötték, szőnyegkötést, székfonást, kefekötést és masszázst tanulhattak és megtanulták a Braille írást is” és később a harcok során megsérült katonák átképzésére a 'szakmai rehabilitációs program' törvényi háttérének megteremtése 1918-ban.[55])

A könyvtárak, a könyvtári igazgatás jelentős szerepet vállalt ezen felhasználói csoport információforrásokkal való ellátásában: a Városi Könyvtár 1916-ban saját forrásaiból 502 K 90 f értékben 309 tankönyvet vásárolt a Rokkantügyi Hivatal által rendezett tanfolyamok résztvevői számára[56], a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa 1917/1918-as költségvetési évre szóló tervezete a Vakokat Gyámolító Országos Egyesület könyvtára számára 600, a Hadifoglyokat Gyámolító és Tudósító Hivatal a fogolytáborok könyvszükségleteinek fedezésére pedig 500 koronát rendelt fordítani, a Vakokat Gyámolító Országos Egylet eperjesi és miskolci fiókjainak 500-500, a katona-otthonok könyvtárainak 20.000 koronát szánt. A vakok könyvtári ellátásának kérdése a Vallás- és Közoktatási Minisztérium és a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége napirendjeiben is szerepelt elméleti, tudományos megközelítésben és a gyakorlati tennivalók szintjén egyaránt: ki kellett építeni a Braille-írással könyvtárak hálózatát, megteremteni a kedvezményes könyvtárközi kölcsönzési együttműködést a Vak Katonák Országos Intézetével.[57]

A hadikórházak, katonaotthonok könyvtárainak működtetése azonban egy korábban is létező, de a Nagy Háború időszakában különös súllyal jelentkező problémára szintén felhívta a könyvtáros szakma figyelmét. A sebesült, beteg katonáknak való könyvkölcsönzés egészségügyi kockázatokkal járt, vagyis gondoskodni kellett a háborúk során mindig jelentkező ragályos betegségekben szenvedők által forgatott kötetek fertőtlenítéséről. Az érdeklődő korabeli könyvtáros a Magyar Könyvszemle egyik első háborús híreket, adatokat közlő írásában megtalálhatta erre a megfelelő receptet: ha fertőző beteg használta a könyvet, formaldehyd-gőzben vagy alkoholos vízgőzben kell azt megtisztítani.[58] Ugyanez a folyóirat külföldi lapszemléjében recenzálta a *The Library Journal* 1914-es évfolyamában közölt és éppen aktuálissá vált cikkét, amely William R. Reinicknek *Books as a source of disease* című és eredetileg az *American Journal of Pharmacy*-ban lehozott tanulmányából készített kivonat arról, hogy a könyvek hogyan válhatnak betegségek veszélyes hordozójává.[59]

Összességében elmondható, hogy a Nagy Háború időszakában a katonai és hadikórházak, a könyvtáros szakma, a hivatalos szervek és a civil adományozók egyaránt érzékenyen reagáltak és lehetőségeikhez mérten nagyban hozzájárultak a testi sebek, betegségek gyógyítása, kezelése mellett a lelki-szellemi rehabilitációjához (mai fogalmainkkal a biblio- és művészetterápiához) a hadikórházi intézményrendszer könyvekkel való ellátásával és kulturális, ismeretterjesztő vagy művészeti programok szervezésével. A hirtelen megváltozott körülmények, az új és meglehetősen sok problémát magában foglaló paradigma korábban nem ismert vagy nem ilyen méretekben jelentkező kihívások elé állította a könyvtárakat is.

Hivatkozások:

- [1] A vonatkozó törvények: a véderőről szóló 1868. évi XL. , a honvédségről szóló XLI. és az önkéntes népfelkelésről szóló XLII. törvénycikkek. Vö. Balla T.: A dualizmus korának hadtörténete. (1867-1914). Hermann R. (szerk.): Magyarország hadtörténete. 3. Budapest, 2015. 210.
- [2] Vö. 6368. – 1883. eln. sz. körrendelet. Rendeleti Közlöny. 1883. 225-227.
- [3] Vö. 6288. – 1901. eln. sz. körrendelet. Rendeleti Közlöny. 1901. 209-211.
- [4] Bíró E.: A M. Kir. Budapesti Honvéd Helyőrségi Kórház története. Tízéves fennállása alkalmából és emlékére. 1898-1908. Budapest, 1908. 27., 33., 39.
- [5] Szabályzat a M. Kir. Honvédség egészségügyi szolgálatára. 4. Egészségügyi szolgálat háborúban. Budapest, 1905. 207 (67. §. 481. pont)
- [6] Vö. Hadsegélyező Hivatal. Szijj J. (főszerk.): Magyarország az első világháborúban : Lexikon A - Zs. Budapest, 2000. 258.
- [7] Tóth O.: Az Országos Hadsegélyező Bizottság. A Hadtörténeti Múzeum értesítője. 15. Budapest, 2015. 71-74.
- [8] Vö. Kiss G.: Az osztrák-magyar haderő egészségügye a Nagy Háborúban. . „Boldogtalan hadiidők...” Budapest, 2004. 162-166.
- [9] Kiss G.: A magyar királyi honvédség egészségügyi szervezete. 1867-1918. PhD értekezés. Budapest, 2003. 53-54.
- [10] Vö. Balázs K.: Hadikórház-patikák a fővárosban az I. világháború alatt. Gyógyszerésztörténet. 2011. 1. 14-17.
- [11] Sebestyén K.: A Vörös Kereszt. Budapesti Hírlap. 1915. április 4. 32.
- [12] Útmutatás az újonnan építendő helyőrségi kórházak tervezésére : (A cs. és kir. közös hadsereg részére kiadott „Útmutatás” fordítása). Rendeleti Közlöny a m. kir. honvédség számára. 1899. 10. p. 11.
- [13] Vö. Kreutzer Andrea: Könyvellátás, olvasnitudás. In: „Boldogtalan hadiidők...” Budapest, 2004. 268-271.
- [14] Vö. Szabályzat a M. Kir. Honvédség egészségügyi szolgálatára. 2. rész, Állandó honvéd egészségügyi intézetek. Budapest, 1900. 255-256., 399., Mellékletek a M. Kir. Honvédség (illetőleg a Cs. és Kir. Hadsereg) egészségügyi szolgálati szabályzatának a tábori egészségügyi szolgálatot tárgyaló IV-ik részéhez. Budapest, [s. a.]. 79-89. (XVII. melléklet, A vezető katoná-orvosok, a tábori egészségügyi és gyógytári intézetek szolgálati könyveinek ... kellálladéka.)
- [15] Az EMKE : Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egylet negyedszázados jubileuma. Eger. 1911. szeptember 9. 3.; Az EMKE negyedszázados működése : Jubileumi megemlékezés. Heti Szemle. 1911. augusztus 23. 3.
- [16] Budapesti cím- és lakásjegyzék. 1909. Budapest, 1909. 460.
- [17] A Központi segélyező nőegyesület. Fővárosi Lapok. 1878. szeptember 29. 1088.
- [18] Az államvaspálya. Fővárosi Lapok. 1878. október 30. 1204.
- [19] K. T. K.: Szokásaink. Fővárosi Lapok. 1878. október 29. 1208.
- [20] Részletesebben vö. Tóth O.: Az Országos Hadsegélyező Bizottság. A Hadtörténeti Múzeum értesítője. 15. 71-94, illetve Pogányné Rózsa G.: Olvasó katonák és könyvtáraik az I. világháborúban. Könyv és Nevelés, 2017. megjelenés alatt.
- [21] Vö. Könyvet a sebesülteknek! Könyvtári Szemle. 1914. 7-12. 215.
- [22] Belügyi Közlöny. 1914. szeptember 20. 620.
- [23] A Budapesti Központi Segítő Bizottság beszámoló jelentése : 1914. szeptember 4-étől 1915. december 31-éig. A Budapesti Központi Segítő Bizottság Közleményei. 1916. március 24. 1.
- [24] Könyvet a sebesülteknek! Fővárosi Közlöny. 1914. szeptember 11. 2469.
- [25] Könyvet a sebesülteknek! Budapesti Hírlap. 1914. szeptember 6. 13.
- [26] Budapesti Hírlap. 1914. szeptember 13. 9.
- [27] Vö. Balla T.: A dualizmus korának hadtörténete. 1867-1914. Hermann R. (szerk.): Magyarország hadtörténete. 3. Budapest, 2015. 242., 244.
- [28] Vö. Tóth O.: Az Országos Hadsegélyező Bizottság. A Hadtörténeti Múzeum értesítője. 15. Budapest, 2015. 71-78.

- [29] A sebesültek olvasmányai. A Budapesti Központi Segítő Bizottság Közleményei. 1914. november 27. 1.
- [30] Enyvvári J.: A sebesültek olvasmányai. A Budapesti Központi Segítő Bizottság Közleményei. 1915. július 16. 6.
- [31] Vö. A katonák olvasmánnyal való ellátása : 1916 január - június. . A Budapesti Fővárosi Könyvtár Értesítője. 1916. 1-3. 122-123.
- [32] A katonák olvasmánnyal való ellátása. 1916. július – december. A Budapesti Fővárosi Könyvtár Értesítője. 1916. 4-6. 172-173.
- [33] Budapesti cím- és lakásjegyzék. 1916. Budapest, 1916. 559.
- [34] Vö. A harcvonalon innen. Szenvedő hőseink közöttünk. Budapesti Hírlap. 1915. április 4. 33.
- [35] Az Athenaeum kiegészítő kórháza. Budapesti Hírlap. 1915. április 4. 43.
- [36] Hadbavonult kartársainkért. Corvina. 1914. október 20. 160-161.
- [37] Olvasnivalót a sebesülteknek. Pápai Közlöny. 1914. október 11. 4.
- [38] Vö: Könyvet a sebesülteknek!. Néptanítók Lapja. 1914. szeptember 17. 14.
- [39] Vö. A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. tanácsa 1914-1917. évi működése. Múzeumi és Könyvtári Értesítő. 1918. 2. 90.
- [40] A katonák olvasmánnyal való ellátása. 1916. július – december. A Budapesti Fővárosi Könyvtár Értesítője. 1916. 4-6. 172-173.
- [41] Vö. Budapesti Hírlap. 1915. április 4. 31-43.
- [42] Az Iparművészeti Iskola hadikórháza. Budapesti Hírlap. 1915. április 4. 38-39.
- [43] Kádár L.: A műegyetemi hadikórház. Budapesti Hírlap. 1915. április 4. 32.
- [44] Vö. A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. tanácsa 1914-1917. évi működése. Múzeumi és Könyvtári Értesítő. 1918. 2. 91.
- [45] A Mária Terézia téri hadikórház. Budapesti Hírlap. 1915. április 4. 36.
- [46] A Mária Kongregáció hadikórháza. Budapesti Hírlap. 1915. április 4. 37.
- [47] Wodianer Hugó hadikórháza. Budapesti Hírlap. 1915. április 4. 37.
- [48] A Nemzeti Színház és az Operaház tagjainak hadikórháza. Budapesti Hírlap. 1915. április 4. 38.
- [49] Budapesti Pénzintézetek Hadikórháza. Budapesti Hírlap. 1915. április 4. 42.
- [50] A Pénzintézetek Hadikórházának első évkönyve. Budapest, 1916.
- [51] Vö. A Pénzintézetek Hadikórházának első évkönyve. Budapest, 1916. XVI-XIX.
- [52] Balázs K.: Hadikórház-patikák a fővárosban az I. világháború alatt. Gyógyszerésztörténet. 2011. 1. 15.
- [53] Vö. A Pénzintézetek Hadikórházának első évkönyve. Budapest, 1916. V-XXII.
- [54] Vö. Brüll M.: A Magyar Vöröskereszt tevékenysége az első és a második világháború időszakában. [S. l.], 1984. 71-72.
- [55] Vö. Borsay J.: A hazai rokkantügy az első világháborúban. Kaponczay K. (összeáll.): Háború és orvoslás. Az I. világháború katonaegészségügye, annak néhány előzménye és utóélete. orvostörténeti tanulmányok. Budapest, 2015. 175-181.
- [56] A katonák olvasmánnyal való ellátása 1916. július – december. A Budapesti Fővárosi Könyvtár Értesítője. 1916. 4-6. 172-173.
- [57] Vö. Az Országos Tanács 1918. május hó 11-én tartott üléséből. Múzeumi és Könyvtári Értesítő. 1918. 2. 151-154.
- [58] Népkönyvtáraink és a háború. In: Magyar Könyvszemle. 1914. 356.
- [59] Vö. Külföldi folyóiratok szemléje. In: Magyar Könyvszemle. 1916. 115.

A migrációs egészségügy aktuális kérdései – kihívások, feladatok, válaszok

Katz Zoltán, Marek Erika, Szilárd István

Pécsi Tudományegyetem, Általános Orvostudományi Kar, Műveleti Medicina Tanszék,

Migrációs-egészségügyi Tanszéki Csoport

E-mail: zoltan.katz@aok.pte.hu

Bevezetés

A tudomány fejlődésének köszönhetően – és egyben alkalmazkodva az új kihívásokhoz – újabb és újabb szakterületek differenciálódnak, ezzel új diszciplínákat létrehozva. Gyakran a technológia fejlődésének köszönhető eredmények állnak a háttérben. Vagy – mint a migrációs egészségügy esetében is – a téma multidiszciplinaritása, vagy pusztán a feladatok, kérdések újszerű megközelítésének igénye hívja életre az adott tudományterületet.

A migrációs egészségügy a Pécsi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Karán éppen tíz évvel ezelőtt, 2007-ben kapott teret Szilárd István professzor úr vezetésével. Jelenleg a Műveleti Medicina Tanszék önálló tanszéki csoportjaként folytat graduális, posztgraduális képzési, valamint kutatási tevékenységet. A multidiszciplinaritás mellett elengedhetetlen mind a hazai, mind a nemzetközi kapcsolatrendszer kiépítése, fejlesztése. Tanszékünk szoros együttműködésben dolgozik az Egészségügyi Világszervezettel (World Health Organization – WHO) migrációt érintő szakmapolitikai kérdésekben, azok népszerűsítésében, valamint az aktuális kérdéseknek szentelt tematikus hírlevelek összeállításában, amelynek szerkesztésével szintén munkacsoportunkat bízták meg. A Public Health Aspects of Migration in Europe (PHAME) Newsletter* a migráció egészségügyi vonatkozású kérdéskörével foglalkozó, a WHO által publikált hírlevél.

Összefoglaló cikkünkkel szeretnénk rávilágítani a migráció legfontosabb egészségügyi aspektusaira, a migrációs folyamatok hátterében álló okokra, bemutatni a megoldásra váró problémákat, a döntéshozók, szakértők nézőpontjait, a legfrissebb kutatások eredményeit, valamint a jövőre vonatkozó becsléseket, előrejelzéseket.

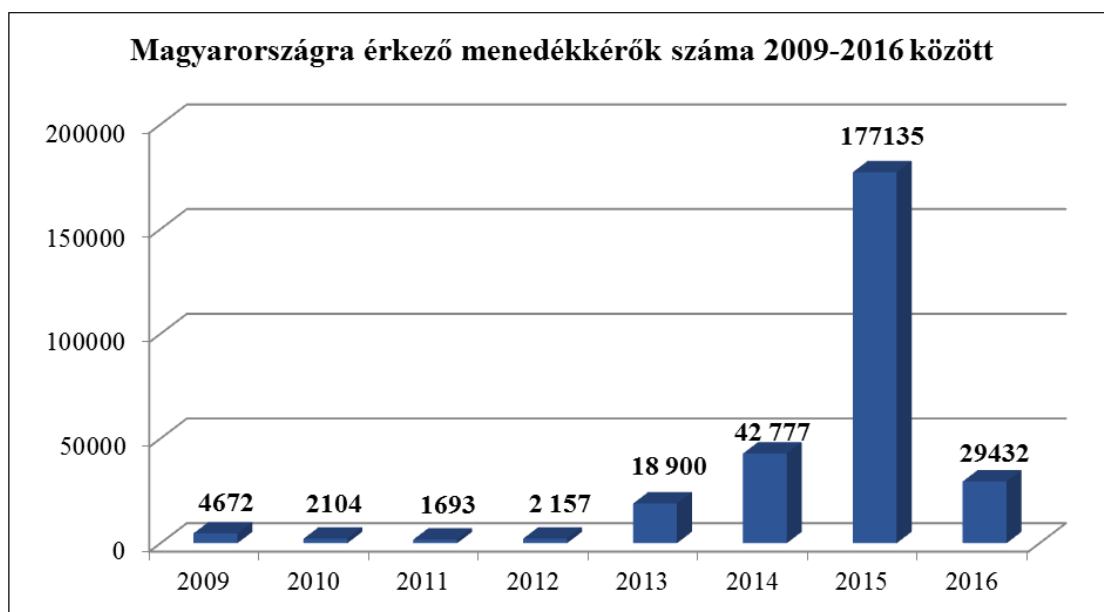
Migrációs folyamatok, tendenciák - helyzetkép

A migráció lényegében egyidős az emberiséggel. A történelem során számos alkalommal rendeződött át a kontinensek etnikai összetétele. Számos példát lehetne említeni, de Magyarország történelme szintén hangos a népvándorlásoktól, kezdve a honfoglalással, az azt megelőző több évszázados népvándorlással egészen a második világháborút követő nemzetiségi háttéren alapuló áttelepítésekig, népességcseréig. A történelemkönyvek lapjain szintén ott lesz az elmúlt években tapasztalt, jelenleg is Nyugat-Európa felé tartó migrációs hullám. Hazánk 2007-es, a schengeni övezethez történt csatlakozását követően ki gondolta volna, hogy Magyarország a közeljövőben kénytelen lesz szembesülni a háború, a szegénység, a klímaváltozás hatásai elől menekülő, jobb életkörülményeket kereső emberek (továbbiakban migránsok) százezreinek áradatával?

A menedékkérőket, irreguláris migránsokat megillető egészségügyi ellátás, annak tervezése, ill. az ellátáshoz fűződő jogok és kötelezettségek, továbbá a legfontosabb közegészségügyi kockázatok,

kihívások, kérdések bemutatása előtt fontos lehet néhány migrációhoz köthető háttérinformáció áttekintése.

A Magyarországon menedékkérelmet benyújtók számában egészen 2013-ig kiegyensúlyozott tendencia volt megfigyelhető. 2013 tavaszától egészen Magyarország déli határainak kerítéssel történő lezárásáig (2015 szeptember) folyamatos emelkedést figyelhetünk meg a regisztrált menedékkérők számában. Bár 2015-ben a menedékkérők száma 177.135 főre volt tehető [1], ennél jóval többen, nagyjából 400.000 fő haladt keresztül az országon, vagyis zöme regisztráció nélkül lépett az EU schengeni övezetébe. [2]

1. ábra - Magyarországra érkező menedékkérők száma 2009-2015 között (Forrás: I)

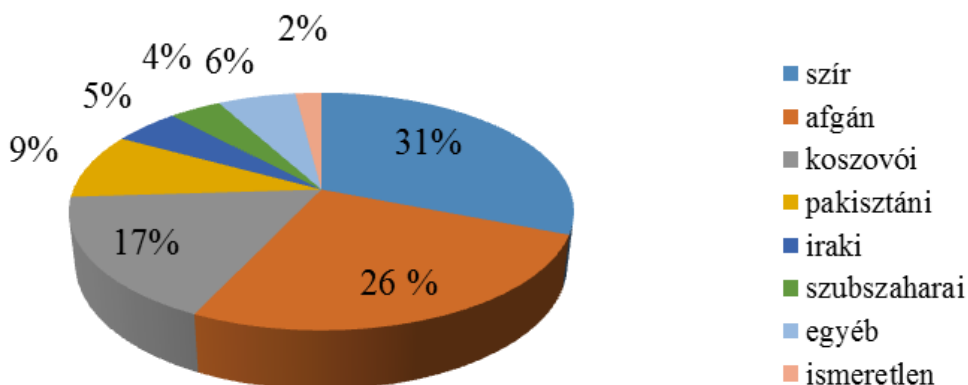
Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) által készített 2015. esztendőről szóló jelentés szerint a nemzetközi migráció mértéke az elmúlt 15 év során folyamatosan növekedett, mígnem elérte a 244 millió főt. Ezeknek a migránsoknak a kétharmadát világszerte körülbelül 20 ország fogadta be. Európában 76 millió migrációs háttérű személy élt 2015-ben, csak Németországban 12 millió.[3] Ez az adat tartalmaz minden, a szülőhazáján kívül tartósan más országban élő embert, idesorolva az Európai Unió (EU) belső, elsősorban munkaerőpiachoz köthető migrációját is.

A második világháború óta nem látott mértékben nőtt meg a fegyveres konfliktusok elől menekülők száma. 2014-ben világviszonylatban elérte a 19,5 millió főt[4], majd 2015-ben tovább romlott helyzet és csak Szíriát közel 4 millióan hagyták el.[5] Jelenleg elmondható, hogy három ország: Szíria, Afganisztán és Szomália adja a világ menekültjeinek majdnem felét.[6]

A migráció elsősorban európai célországai közé tartozik Németország, az Egyesült Királyság, Svédország, Norvégia, valamint más fejlett EU tagállamok. A célországokig számos tranzitországon át vezet az út. A Kis-Ázsia – Balkán – Közép-Európa tengelyen, az ún. „balkáni útvonalon” viszont tranzitországok találhatók. Vagyis a migránsok hazánkra a számos előnyt kínáló schengeni és EU tagsága ellenére is csak tranzitországgként tekintenek.

A 2015-ben hazánkban regisztrált 177 135 menedékkérő állampolgárság szerinti megoszlása is jól tükrözi a nemzetközi folyamatokat, vagyis több, mint 50%-ban szíriai és afgán menedékkérők érkeztek [2. ábra].

A Magyarországon regisztrált menedékkérők állampolgárság szerinti megoszlása (2015)

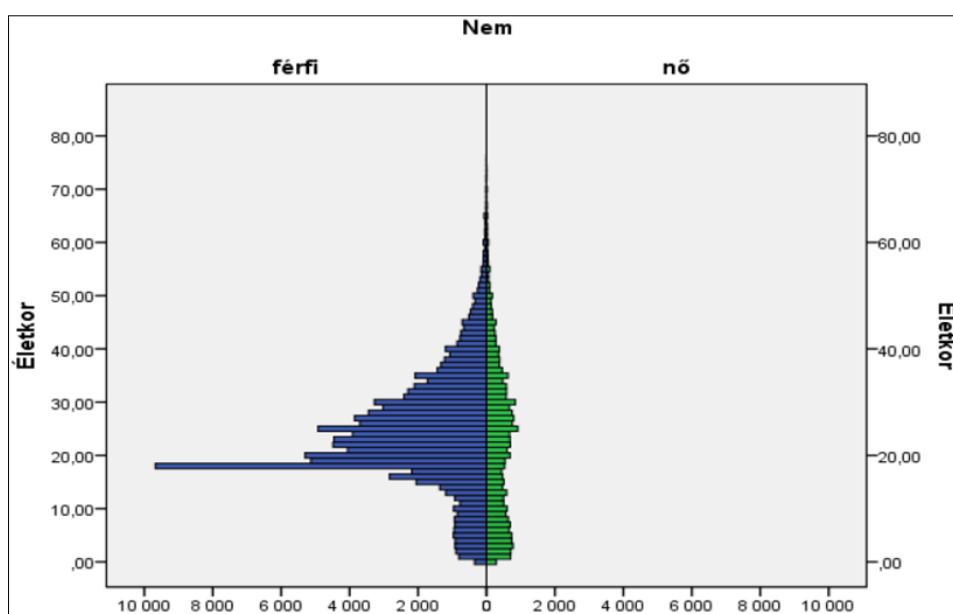

2. ábra - Magyarországon regisztrált menedékkérők állampolgárság szerinti megoszlása (2015) [1]

A diagramról ugyan nem derül ki, de fontos megjegyezni, hogy a koszovói menedékkérőket 2015 februárjáig regisztráltak nagy számban, azóta nem tekinthető számottevőnek a balkáni nemzetállamból származó menedékkérők.

Demográfiai adatok

A menedékkérők igényeire szabott, adekvát ellátás egyik fontos aspektusa a menekültek nem és életkor szerinti megoszlása. 2015 első nyolc hónapja során gyűjtött adatok szerint a fiatal, 15-30 év közötti korosztályhoz tartozott a menedékkérők zöme. A férfiak átlagéletkora 24,2 év, míg a nőké 22,5 év volt. A menedékkérők kb. 25%-a 18 év alatti fiatakorú volt. A nemi eloszlás tekintetében minden korosztályban szignifikáns férfitöbbség mutatkozott. [3. ábra] Majdnem négyszer annyi férfi (79,2%) érkezett, mint amennyi nő (20,7%)[7].

3. ábra - A Magyarországon regisztrált menedékkérők nem és korszpecifikus megoszlása (2015) [7]

A migránsok jogállása, jogi státusza

Az egyszerűség kedvéért a média általában a migráns gyűjtőnevet alkalmazza, amely érthető, ugyanakkor számos fontos tulajdonságot elfed. Ráadásul a migráns szó a terrorizmustól terhes negatív színezetet is nyert az elmúlt évek során.

A menekültügyi hatóság (Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal (BMH)) számos hivatalos terminust, jogállást különböztet meg és ezek mindegyikéhez meghatározott jogok és kötelezettségek fűződnek, többek közt a külföldi állampolgárokat megillető egészségügyi ellátások köre. Éppen ezért különösen nagy jelentőséggel bír, hogy a szóban forgó külföldi állampolgár regisztráció előtt áll, vagy már regisztrált menedékkérő, vagy már elismert menekült, befogadott, oltalmazott, menedékes (habár különböző státuszokról van szó, az egyszerűség kedvéért a továbbiakban a menekült szót használjuk).

Menedékkérők azok a külföldi állampolgárok, akik zöldhatáron keresztül (úti okmányokkal, vagy azok nélkül) lépnek az ország területére, majd az idegenrendészeti regisztrációt követően a menekültügyi hatóságnál, azaz a BMH-nál nemzetközi menekültvédelemért folyamodnak. Vagyis a menedékkérőkkel elsőként a határőrizetet ellátó rendőrök kerülnek kapcsolatba, majd a BMH regionális igazgatósága menekültügyi eljárás keretében vizsgálja a nemzetközi védelem kritériumainak való megfelelést.

Egészségügyi ellátás

Az 1997. évi CLIV. törvény (Egészségügyi törvény) alapján, a Magyarország területén tartózkodó valamennyi személy részére igénybevétele alapjául szolgáló jogviszony előzetes igazolása nélkül biztosítani kell:

- a járványügyi ellátások közül a kötelező védőoltást (kivéve a külföldre kiutazás miatt szükséges védőoltást), a járványügyi érdekből végzett szűrővizsgálatot, a kötelező orvosi vizsgálatot, a járványügyi elkülönítést, a fertőző betegek szállítását;
- a mentést;
- sürgős szükség esetén a külön jogszabályban meghatározott ellátásokat.

Ezek alapján nem csak az elismerését kérő és a már elismert harmadik országbeli külföldiek köre jogosult a fenti ellátásokra, hanem a menedékkérelem előtt álló bevándorlók is.[8]

A menedékkérelem benyújtásával egyidőben az elismerését kérő személy nem csupán jogosulttá válik bizonyos egészségügyi ellátásokra, de köteles a jogszabály vagy az egészségügyi hatóság rendelkezése alapján magát

- egészségügyi szűrésnek,
- gyógykezelésnek,
- jogszabályban kötelezően előírt, valamint az egészségügyi hatóság által megbetegedési veszély esetén elrendelt, hiányzó védőoltások pótlásának alávetni.[9]

A menedékkérők, mint szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek és más harmadik országbeli állampolgárok magyarországi tartózkodásával összefüggő közegészséget veszélyeztető betegségekről szóló 32/2007. (VI.27.) EüM rendelet 1. számú melléklete határozza meg azokat a betegségeket és a kórokozó hordozó állapotokat, amelyeket a külföldi magyarországi beutazásának és tartózkodásának engedélyezése, illetve a közegészségügyi okból történő kiutasítására történő javaslattevés során figyelembe kell venni. A rendelet alapján valamennyi

menedékkérő esetében elrendelésre kerülnek a következő betegségeket, kórokozó hordozó állapotokat feltáró szűrővizsgálatok: tuberkulózis (tbc), HIV-fertőzés, luesz, hastífusz és paratífusz baktériumhordozó állapot, hepatitis B, hepatitis C. Ez azt jelenti, hogy minden menekült státuszt elnyert személy esetében el is végzik az elrendelt szűréseket.[10]

A 301/2007. (XI.9.) Kormányrendelet értelmében a menedékkérő – ha nem áll társadalombiztosítási jogviszonyban – betegsége esetén térítésmentesen jogosult az alábbi egészségügyi ellátásra:

- egészségügyi alapellátásra, a háziorvosi ellátásra;
- sürgős szükség esetén igénybe vett járóbeteg-szakellátásra;
- a sürgős szükség esetén igénybe vett fekvőbeteg-gyógyintézeti ellátásra;
- a járóbeteg-szakellátást vagy a fekvőbeteg-gyógyintézeti kezelést követően a betegségből való gyógyulásig, illetve állapota stabilizálódásáig szükséges vizsgálatra és gyógykezelésre;
- orvos által rendelt gyógyászati segédeszközre;
- sürgősségi fogászati ellátásra és fogmegtartó kezelésre;
- terhesgondozásra és szülészeti ellátásra;
- külön jogszabály szerint a „közgyógyellátásra jogosultak” részére térítésmentesen, illetve „egészségügyi rendelkezés” alapján 90%-os vagy 100%-os társadalombiztosítási támogatással rendelhető gyógyszerre és kötszerre;
- betegszállításra;
- az életkorához kötött kötelező védőoltásra.

A menekültek rászorultság esetén a térítésmentes egészségügyi ellátások még szélesebb körére jogosultak.[11]

A fentiekben ismertetett jogi státusszal bíró, társadalombiztosítással nem rendelkező külföldi állampolgárok által térítésmentesen igénybe vett egészségügyi ellátásokkal kapcsolatban felmerülő költségeket a menekültügyi hatóság téríti meg. A menekültek egészségügyi ellátására vonatkozó szabályokról az Országos Egészségbiztosítási Pénztár (OEP) 2015. július 21-én megjelent közleménye ad átfogó tájékoztatást.[12]

Munkacsoportunk kutatási eredményei, tereptapasztalatai

Tanszékünk 2013 óta rendszeresen folytat terepmunkát a BMH által működtetett menekülteket befogadó állomásokon és a Rendőrség hatáskörébe tartozó őrzött szállásokon, határátkelőhelyeken, kirendeltségeken. Kutatómunkánk fókuszában a menedékkérők körében végzett szűrővizsgálatok, az ellátáshoz való hozzáférést, valamint a védőoltásokkal, prevenciós eszközökkel kapcsolatos tudást, attitűdöt feltáró fókuszcsoporthoz tartozó vizsgálatok, illetve az ellátó személyzet, állomány foglalkozás-egészségügyi felkészültségét feltáró kérdőíves vizsgálatok állnak. Az állandóan változó hazai környezet komoly kihívás elé állít bennünket, ugyanakkor a nemzetközi kapcsolatok kialakítása, ápolása is folyamatos munkát igényel. Tanszékünk az európai közegészségügyi társaság (European Public Health Association – EUPHA) migrációs-egészségügyi munkacsoportjának és az általa szervezett fórumok, konferenciák, valamint több nemzetközi kutatócsoport aktív, elismert résztvevője.

Mentálhigiénés kérdések

A menedékkérőkkel készített fókuszcsoport beszélgetések alkalmával megerősítést nyert a nemzetközi tanulmányokból jól ismert tény, a migránsok mentálhigiénés problémáktól való érintettsége. A befogadó társadalomhoz képest a migránsok körében nagyobb valószínűséggel fordulnak elő a mentális és pszichés zavarokkal küzdő páciensek. Gyakori körükben a poszttraumás stressz szindróma (PTSD) és általánosnak mondható a depresszió, az elkeseredettség, mely nagyban összefügg státuszuk, jövőjük bizonytalanságával. A legtöbben fegyveres konfliktus elől menekülnek, mindenüket hátrahagyva vágtak viszontagsággal teli útjuknak. Sokan kapcsolatba kerültek embercsempészekkel. Mivel értéktárgyakra, pénzre is szükségük van útközben, ezért előfordul, hogy kirabolják, fizikailag bántalmazzák őket a migránsok fosztogatására specializálódott bűnöző csoportok.

Magyarországon a Cordelia Alapítvány munkatársai szakképzett tolmácsok segítségével, heti rendszerességgel végeznek pszichiátriai, pszichoterápiás, pszichológiai kezelést, pszicho-szociális tanácsadást a tábor területén.

Menedékkérők körében végzett szűrővizsgálatok

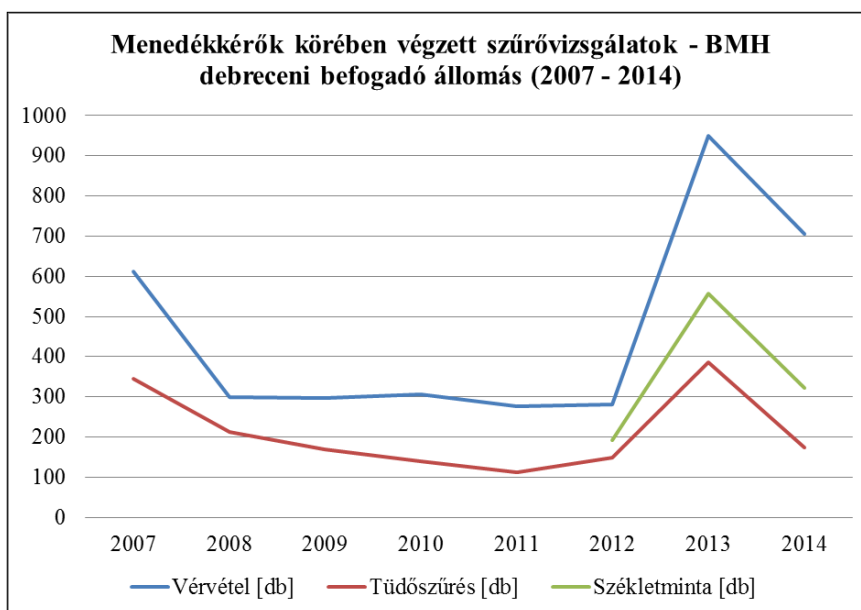
Számos alkalommal megfordultunk a BMH debreceni menekülteket befogadó állomásán**, ahol alkalmunk nyílt 2007 és 2014 közötti periódusban elvégzett szűrővizsgálatok adatait összegyűjtenünk, elemeznünk. Az elvégzett szűrővizsgálatok számát a 4. ábra szemlélteti. A tábor 2015. október 31-én bezárásra került, ezért 2015-re vonatkozóan nincs összesített éves adatunk.

Összesen 3727 vérvétel történt, 1687 esetben jelentek meg tüdőszűrésen és 2012-2014 időszakban 1072 székletminta került leadásra.

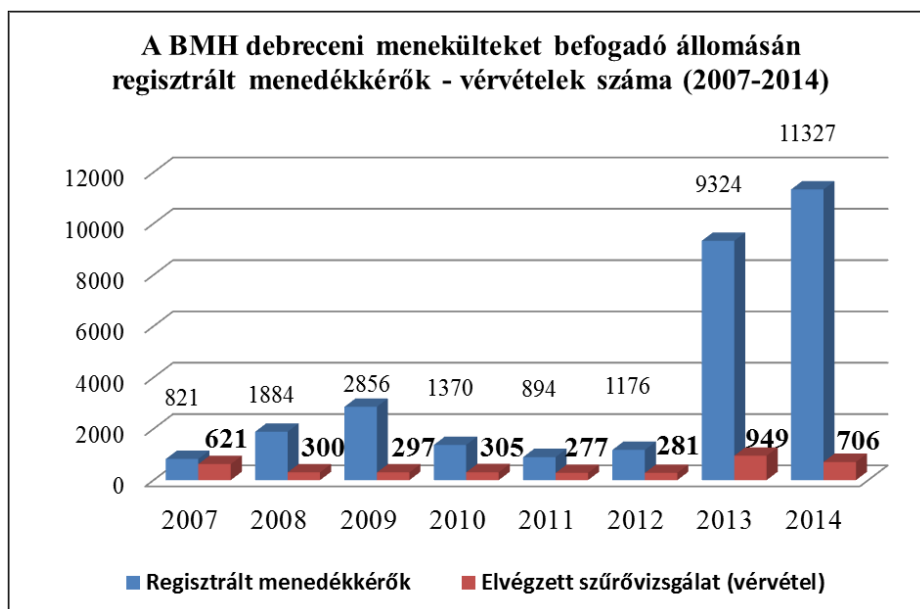
Az adatokból kitűnik, hogy az egyes vizsgálatok, ill. a mintavételek (vérvételhez kötött szűrések (HIV, hepatitis B, hepatitis C, luesz), ernyőfénykép-szűrés (tbc), székletminta (hastífusz, paratífusz)) számában jelentős eltérések mutatkoznak. Éves bontásban a vérvételek száma a legmagasabb, míg a tüdőszűrés a legalacsonyabb. A háttérben az áll, hogy a vérvételt a menekülttábor egészségügyi ellátásért felelős szakemberei végzik a tábor területén, míg a székletminta leadása, valamint a tüdőszűrést végző járóbeteg ellátó intézményben való megjelenés a menedékkérő együttműködési hajlandóságán múlik. Viszont a menedékkérő az idegenrendészeti szempontokon túl köteles az egészségi állapotát feltáró, előírt szűrővizsgálatok lebonyolításában, szükséges terápiában is együttműködni a hatósággal.

Összehasonlításképp a befogadó állomásokon regisztrált menedékkérők száma és az elvégzett szűrővizsgálatok száma között óriási különbségek láthatók. Az összevetéshez a legmagasabb részvételi hajlandóságot eredményező vérvételek számát használtuk fel. A különbség hátterében több tényező állhat, amelyek közül a legfontosabb, hogy a menedékkérők szabad mozgásukban nem korlátozható személyeknek minősülnek, vagyis a tábor nyitott volt, ezért óriási volt a fluktuáció, legtöbben az eljárás lefolytatása előtt elhagyták az állomást, ismeretlen helyre távoztak. A 4. és 5. ábra adatait összehasonlítva a regisztrált menedékkérők számának növekedése ellenére visszaeső szűrési számokat tapasztalhatunk, amely szintén a táborban eltöltött rövid idővel és kapacitáshiánnyal magyarázható.

Egyébként Magyarországon évente körülbelül néhány száz személy kapott menekült státuszt. Ez a tendencia nem változott számottevően a humanitárius válsághelyzetig fokozódó 2015-ös menekülthullám előtt és után sem.

4. ábra - Menedékkérők körében végzett szűrővizsgálatok a BMH debreceni menekülteket befogadó állomásán (2007-2014) [Forrás: helyszínen gyűjtött adatok]

5. ábra - BMH debreceni menekülteket befogadó állomásán regisztrált menedékkérők - vérvételek száma (2007-2014) [Forrás: helyszínen gyűjtött adatok]

A szűrési vizsgálatok eredményeinek helytálló értékelése további adatgyűjtést igényelne, viszont az eredmények tükrében elmondható, hogy hepatitis B és C fertőzött, ill. fertőzésen átesett személyek elsősorban afgán, pakisztáni állampolgárságú, míg a HIV-fertőzöttek afrikai származású menedékkérők voltak.

A képzés szükségessége

Egy migrációs krízis során egyedi, többek közt a multikulturális környezet által támasztott kihívásoknak kell megfelelni. Az orvosok és más egészségügyi szakemberek a menekültek ellátása során a nyelvi és kulturális akadályokon túlmenően számos egészségügyi kihívással is szembesülhetnek, amelyek megoldásához speciális, komplex ismeretek szükségesek. Az ellátó

személyzetén kívül az első vonalban dolgozó rendészeti, hatósági alkalmazottak felkészítése pedig foglalkozás-egészségügyi szempontból lenne fontos.

A menekültek kimondottan sérülékenyek a legtöbb fertőző betegséggel szemben. Általában az Európában nem endémiás, vagy a védőoltásokkal megelőzhető fertőző betegségek (például kanyaró [13], torokgyík stb.) érdemelnek kitüntetett figyelmet. Az ilyen ritkának számító kórképek korai diagnosztizálása és hatékony terápiája nem képezi a mindennapos gyakorlat részét, így szükséges lehet a megszerzett (főként tankönyvi) ismeretek felelevenítése, valamint újak elsajátítása.

A befogadó állomások nyilvántartásaiból kiderül, hogy különösen nagy számban fordulnak elő ektoparazitás fertőzések, gyakori a rühátka fertőzöttség, valamint más bőrbetegségek, amelyek az útjukat jellemző rossz higiéniai körülményekre vezethető vissza.

A szakemberképzés fontosságára a WHO és az ECDC is felhívja a figyelmet.[14,15] Szükséges mind a graduális, mind a posztgraduális képzési, továbbképzési rendszer szintjein foglalkozni a témával. Elengedhetetlen az egészségügyben dolgozók multikulturális ellátással kapcsolatos kompetenciáinak fejlesztése is. Itt emelném ki, hogy egyetemünk Műveleti Medicina Tanszék Migrációs-egészségügyi Tanszéki Csoportja jelenleg is több nyugat-európai egyetemmel együttműködve tevékenyen részt vállal migrációval foglalkozó szakemberek egészségügyi ismereteinek bővítését célzó tananyagok fejlesztésében. E téren a migrációs-egészségügyi mesterképzési program kidolgozása, illetve a 2018-ban induló migrációs-egészségügyi szakirányú továbbképzés tekinthető a legfontosabb eredményüknek.

Nemzetközi ajánlások

A menekültekre és a menekültek egészségügyi ellátására vonatkozó legfontosabb nemzetközi egyezményekről, ajánlásokról is szeretnénk rövid áttekintést nyújtani. Bizonyos egyezmények és szerződések, mint a Genfi menekültügyi egyezmény, a Dublini eljárást szabályozó egyezmény, a Schengeni egyezmény vagy a Lisszaboni szerződés a ratifikáló országok számára kötelező érvényű, ezért jogharmonizációt igényel a tagállamok törvényeivel. Ezzel szemben a legtöbb deklaráció, irányelv és ajánlás nem kötelező érvényű dokumentum, vagyis nem feltétlenül kerülnek bevezetésre, megvalósításra. Utóbbi csoportba sorolható a „migránsbarát egészségügyi ellátórendszer” alapjait lefektető Amszterdami deklaráció, az Európai Betegségmegelőzési és Járványvédelmi Központ (European Centre for Disease Prevention and Control, továbbiakban ECDC) ajánlásai, vagy a WHO menekültek ellátására vonatkozó legfrissebb nemzetközi ajánlása és akcióterve – amelyet a 66. regionális bizottsági ülésen konszenzussal fogadtak el a WHO európai régióját alkotó országok egészségpolitikai szakemberei.

A WHO 'Strategy and action plan for refugee and migrant health in the WHO European Region' dokumentum hosszú távú célja, hogy humanitárius szolidáris szemlélettel, előítéletek nélkül védje és javítsa a migránsok és menekültek egészségét/egészségügyi ellátását és annak minőségét. A dokumentum természetesen figyelembe veszi a tömeges migrációhoz kapcsolódó egészségügyi aggodalmakat, különösen, hogy a tagországok nem készültek fel erre, nem rendelkeznek megfelelő forrással és kapacitással. Épp ezért felhívja a tagországokat az egymással szembeni szolidaritásra is. Az állásfoglalás aláhúzza a nemzeti és nemzetközi szinten koherens és állandósított, a migránsok és menekültek egészségét, ellátási igényét figyelembe vevő rendszerek kiépítésére mind a tranzit, mind a célországokban. Ez egyben szem előtt tartja mind a befogadó és tranzit országok, mind a migránsok és menekültek hosszú távú közegészségügyi érdekeit.

Bár a jogi keretek a WHO Európai Régió tagországai többségében lehetőséget adnának a migrációhoz kapcsolódó különleges körülmények kezelésére az egészségügy területén, ennek ellenére szükség van a készség javítására elsősorban a gyors humanitárius segítségnyújtás és a technikai (migráns érzékeny) felkészültség területén.

A 2015-ös krízis világosan rámutatott, hogy az egyes országok ellátórendszerének kapacitása és reakcióképessége is elégtelenre vizsgázott. Ugyanakkor adott a lehetőség, hogy tanulva a történetekből, felhasználva a tapasztalatokat, a WHO tagországai megfelelően fejleszteni tudják az e területre vonatkozó egészségügyi ellátási képességeiket.

A WHO cselekvési terve kilenc pontból áll, amelyek röviden a következők:

- (1) Tagországok, ellátó és akadémiai intézmények valamint gazdasági szereplők közötti együttműködés kereteinek megteremtése;
- (2) A migránsok egészségügyi ellátáshoz fűződő jogainak képviselése, amelyet a szakdolgozók, a migránsok és a közvélemény tájékoztatásával kívánnak elérni;
- (3) A politikai szerepvállalás sürgetése magánszereplők bevonásával a hatékony, a migránsok egészségügyi igényeire választ adó megoldások kidolgozására;
- (4) Hatékony prevenciók, a migránsok igényeit is figyelembe vevő közegészségügyi programok kidolgozása;
- (5) Az egészségügyi ellátórendszer fejlesztése a menekültek rövid és hosszú távú igényei kielégítése érdekében;
- (6) Fertőző betegségek megelőzése;
- (7) A nem fertőző, krónikus betegségek megelőzése, kezelése;
- (8) Mind a migránsok, mind a befogadó társadalom valós igényeit, érdekeit szolgáló szűrővizsgálatok és egészségi állapotfelmérés bevezetése;
- (9) Az információközlés és kommunikáció javítása, amely magába foglalja a migrációs egészségügyi adatbázisok kialakítását.

A dokumentum hangsúlyozza, hogy bár a nagyszámú észak-afrikai és közel-keleti régióból érkező embertömeg egészségügyi és epidemiológiai problémákat okozhat, de önmagában nem jelent veszélyt a befogadó populációra. Ezen túlmenően, a hatékony, komplex problémakezelés hosszú távon pozitív hatásokat fejthet ki a társadalomra, gazdaságra, foglalkoztatásra, valamint a fejlődésre nézve.[14]

Mit hoz a jövő?

A Nemzetközi Migrációs Szervezet (International Organization for Migration (IOM)) éves migrációs jelentésének[16] következtetései alapján sem a legális, sem az irreguláris migráció mértékében nem várható jelentős visszaesés. A globális migrációs folyamatok tükrében talán nem túlzás azt állítani, hogy a migráció a XXI. század legnagyobb kihívásai közé tartozik, amelynek helyes értékelése és kezelése nemzetközi és lokális szinten is cselekvésre kényszeríti a világ társadalmait a kiváltó okok kezelésén át a kialakult migrációs krízishelyzetek kezeléséig. A hazánkat is érintő, EU-ba irányuló migráció korántsem izolált probléma, ugyanakkor számos tekintetben folyamatosan változik és hatással lesz a régió államainak biztonsági, gazdasági, valamint egészségügyi politikájára nézve. Éppen ezért egységes, összehangolt lépésekre van szükség.

* <http://www.euro.who.int/en/health-topics/health-determinants/migration-and-health/phame-newsletter>

** A debreceni menekülteket befogadó állomás volt a legnagyobb kapacitású hazai menekülttábor, amely körülbelül 1200 fő befogadására volt alkalmas.

Forrás:

- [1] Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal statisztikákat összegző internetes portálja: http://www.bmbah.hu/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=177&Itemid=1232&lang=hu (2017. április 27.)
- [2] BMH sajtótájékoztató: Majdnem 30 ezer menedékkérelmet nyújtottak be tavaly, 2017.február 3. http://www.bmbah.hu/jomla/index.php?option=com_k2&view=itemlist&layout=category&task=category&id=6&lang=hu (2017. április 27.)
- [3] UN Department of Economic and Social Affairs, International Migration Report 2015 Highlights http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015_Highlights.pdf (2017. április 27.)
- [4] UNHCR Global Trends, Forced Displacement in 2014 <http://www.unhcr.org/statistics/country/556725e69/unhcr-global-trends-2014.html> (2017. április 27.)
- [5] UNHCR Press Releases, Total Number of Sírian refugees exceeds four million for first time <http://www.unhcr.org/news/press/2015/7/559d67d46/unhcr-total-number-syrian-refugees-exceeds-four-million-first-time.html> (2017. április 27.)
- [6] UNHCR Global Trends Forced Displacement in 2015 <http://www.unhcr.org/576408cd7.pdf> (2017. április 27.)
- [7] Papp Z. Attila – Kováts András – Morauszki András: Menedékkérők Magyarországon 2015-ben, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont http://old.mta.hu/data/cikk/13/70/8/cikk_137008/_pappz.pdf (2017. április 27.)
- [8] 1997. évi CLIV. törvény (Egészségügyi törvény) https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700154.TV (2017. április 27.)
- [9] A menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a0700080.tv (2017. április 27.)
- [10] 32/2007. (VI. 27.) EüM rendelet a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek és a harmadik országbeli állampolgárok magyarországi tartózkodásával összefüggő közegészséget veszélyeztető betegségekről https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700032.EUM (2017. április 27.)
- [11] 301/2007. (XI. 9.) Korm. rendelet a menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény végrehajtásáról https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a0700301.kor (2017. április 27.)
- [12] Az Országos Egészségbiztosítási Pénztár közleménye a menekültek egészségügyi ellátására vonatkozó szabályokról (2015.07.21.), http://www.neak.gov.hu/friss_kozlomenyek/kozlomeny_menekultek_egeszsegugyi_ellatasa.html (2017. április 27.)
- [13] Robert Koch Institut: Der Berliner Masernausbruch aus Sicht des Nationalen Referenzzentrums Masern, Mumps, Röteln https://www.rki.de/DE/Content/Infekt/NRZ/MMR/Berliner_Masernausbruch_aus_Sicht_des_NRZ.html (2017. április 27.)
- [14] Strategy and action plan for refugee and migrant health in the WHO European Region http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0004/314725/66wd08e_MigrantHealthStrategyActionPlan_160424.pdf (2017. április 27.)
- [15] ECDC: Expert Opinion on the public health needs of irregular migrants, refugees or asylum seekers across the EU's southern and south-eastern borders, (2017. április 27.) <http://ecdc.europa.eu/en/publications/Publications/Expert-opinion-irregular-migrants-public-health-needs-Sept-2015.pdf>
- [16] IOM – World Migration Report, 2015 <https://www.iom.int/world-migration-report> (2017. április 27.)

Katonai egészségügyi intézetek, sebesülések és betegségek az I. világháborúban

Készítette: Hatnyi Pál

Nemzeti Közszolgálati Egyetem

Egyetemi Központi Könyvtár és Levéltár

akk.konyvtar@uni-nke.hu

„... a betegek és sebesültek szolgálatára minden alkalommal, békében vagy háborúban, nappal vagy éjjel, egyenlő szeretettel és odaadással magamat feláldozom, e mellett sem veszélyt, sem ragályt nem kerülök, és az ellenséggel soha egyetértésbe nem bocsátkozom, s háború esetében a honvédséget hűségesen mindenkoron követem, hová azt a szolgálat és kiadandó rendeletek meghatározzák.”

Honvédorvosok esküje (részlet)

A katonai egészségügy rövid történelmi áttekintése

Háborúban a sebesültekről való gondoskodásnak mindig nagyon fontos szerepe volt. Legfőbb célja a sebesült katonák életének megmentése, szenvedésük csökkentése és egészségük mielőbbi visszaállítása az önzetlen segítségnyújtás mellett azért is, hogy minél előbb újra hadra foghatók legyenek. A régi időkben még nem beszélhetünk olyan szervezett egészségügyi ellátásról, mint napjainkban, vagy akár az I. világháború idején. A középkorban a harcosok sokszor maguk látták el sérüléseiket, vagy valamelyik társuk segítségére számíthattak. Így volt ez a honfoglaló magyar seregeknél is. A harcosok – a régészeti leletek tanúsága szerint - meglepően jól értettek a sérülések kezeléséhez.

A kereszténység felvétele után az ősi magyar gyógymódok helyébe a papok, szerzetesek gyógyító tevékenysége lépett. 1230-ban azonban IX. Gergely pápa eltiltotta őket a vérontással járó orvosi segítségnyújtástól, ezért ettől kezdve a hadsereg egészségügyi szolgálatát a borbélyok, borbélysebészek látták el. A XVIII. században pontosan meghatározták a borbélyok feladatait és kötelező sebészi vizsgát írtak elő számukra. 1770-ben Mária Terézia rendeletére a nagyszombati egyetemen létrejött az orvosi fakultás, melyen 1774-től sebésztanfolyamot is tartottak. Ezáltal megnövekedett a sebészethez is értő hazai orvosok száma, és a borbélyok ez irányú tevékenysége a hadseregnél is lassan visszaszorult.

A XIX. században nagy előrelépés történt a katonai egészségügy terén. 1849-ben létrejött az egészségügyi személyzet új szervezeti felépítése, és bevezették a ma is használatos rendfokozatokat és elnevezéseket:

- a katonai egészségügy előljárója a vezértörzsorvos lett;
- magasabb parancsnokságoknál a főtörzsorvosok,
- helyőrségeknél, tábori kórházaknál a törzsorvosok,
- csapattesteknél az ezredorvosok,
- zászlóaljaknál a főorvosok,
- osztályoknál az alorvosok szolgáltak.

1. Magyar Ápolók 1917 (<http://enfeps.blogspot.hu>)

1867-től az Osztrák-Magyar Monarchia szárazföldi hadereje, a Császári és Királyi Hadsereg, három hadseregből állt. A Magyar Királyi Honvédség a magyar, az Osztrák Császári Hadsereg (Landswehr) az osztrák kormány alá tartozott, a Monarchia tartományaiban pedig a közös Császári és Királyi Hadsereg működött. A duális állam katonai egészségügye és katoniorvosi szolgálata is ennek a felépítésnek felelt meg. A szakmai kérdéseket a bécsi székhelyű Katonaegészségügyi Bizottság koordinálta, melynek elnökét a császár nevezte ki. A bizottságnak békében 8, míg mozgósításkor és háborúban 12 tagja volt.

A Magyar Királyi Honvédség katoniorvosi szolgálata a Honvédelmi Minisztérium Egészségügyi Osztálya alárendeltségében működött. A magyar honvédorvosi kar az 1870-es évektől önkéntes alapon folyamatosan szerveződött. Azok az orvosok lehettek katoniorvosok, akik a 25. életévüket még nem töltötték be. További feltétel volt, hogy fél évet katonai állományban, fél évet egészségügyi intézetben szolgáljanak. Az orvosi szolgálat ideje alatt speciális elméleti és gyakorlati képzésen vettek részt, melyből vizsgát tettek. A sikeres vizsga után eskütételre került sor. A honvédorvosok esküje így szólt:

Honvédorvosok eskü-mintája.

Esküszöm a mindenható Istenre, becsületem és hitemre fogadom, hogy felséges Fejedelmünk s Urunk első Ferencz József, Isten kegyelméből ausztriai császár, Csehország királya stb. s Magyarország apostoli királya s az ország törvényei iránt hű és engedelmes leendek.

Engedelmességet esküszöm Ő Felsége apostoli királyunknak, főhadurunknak, valamint hadvezéreinek, és minden előjárómnak, a betegek és sebesültek szolgálatára minden alkalommal, békében vagy háborúban, nappal vagy éjjel, egyenlő szeretettel és odaadással magamat feláldozom, e mellett sem veszélyt, sem ragályt nem kerülök, és az ellenséggel soha egyetértésbe nem bocsátkozom, s háború esetében a honvédséget hűségesen mindenkor követem, hová azt a szolgálat és kiadandó rendeletek meghatározzák.

Esküszöm, hogy szolgálatom teljesítésében, a fennálló szabályok értelmében, mindenütt tehetségem és lelkiismeretem szerint, eljárók, e mellett mindenkor Ő Felsége s az állam javát szem előtt tartandom, különösen pedig a szó- és írásbeli bizonyítványoknál, vagy véleményezéseknél a legszigorubb igazsággal és részrehajlás nélkül fogok eljárni, és a szolgálati titkot hűven megőrizendém. Isten engem úgy segítjen.

A katonaegészségügyi és katoniorvosi szolgálat békében folyamatosan felügyelte a katonai állomány egészségi állapotát, a higiéniai követelmények betartását, és gyógyította a betegeket. Háborúban a hangsúly a háborús egészségügyi tervek megvalósítására helyeződött. Ezek voltak pl. a tábori és csapatkórházak láncának kialakítása, a megfelelő személyzet és felszerelések biztosítása. A Katonaegészségügyi Bizottság ezeket a - három hadsereg által önállóan végzett - tevékenységeket irányította.

Egészségügyi intézetek az I. világháborúban

Az 1914. július 28-i hadüzennettel életbe lépett a háborús egészségügyi terv, és valamennyi orvosi diplomával rendelkező tartalékos személyt orvosi szolgálatra hívtak be. Az I. világháború – kortársak szerint a Nagy Háború – négy éve alatt a magyar orvosok 40%-a vett részt valamilyen módon a katonaegészségügyben. Mozdósításkor az egészségügyi szolgálat első feladata a behívott állomány alkalmasságának megállapítása volt. Így csak a hadjárat fáradalmait egészségileg elviselni képesek indultak a frontra. A katoniorvosok munkája később kiterjedt a közvetlen harctéri sérülések sürgős ellátására, valamint a tartósan sérültek és rokkantak kezelésére.

2. Katoniorvosok (Forteapan)

A sebesült vagy megbetegedett tisztek és honvédek ápolására a m. kir. honvédség állandó és tábori egészségügyi intézeteket működtetett.

Melyek voltak ezek az intézmények, milyen egészségügyi ellátásban részesültek a sebesült katonák? Pilch Jenő katonatiszt és hadtörténész „Ausztia és Magyarország hadserege” c. könyvéből megtudhatjuk: „Ha tehát egy katona a harczvonalban súlyosan megsebesült, akkor sorsa a következő: az elsősegítséget a bajtársa is megadhatja a minden katona bal zsebébe varrott sebkötözőcsomag anyagának felhasználásával (1 drb. 4 m hosszú és 6.5 cm széles pólya, 2 drb. organtinos gyapotsomó, 1 drb. biztonsági tű); ezután a harczolók mögött járó-kelő sebesültvivő járőrök veszik át, a kik hordágyra fektetik s a hadosztály-egészségügyi intézetnek egyik segélyhelyére viszik (itt adják meg az első orvosi segítséget). E segélyhelyen a sebesültet akként látják el, hogy szállítható legyen. Ha ez megtörtént, a sebesültszállító kocsia a hadosztály egészségügyi intézetnek kötöző- helyére viszi a sebesültet, a hol már műtő és állandó kötéseket

alkalmazó helyiség van. Itt oly állapotba helyezik a sebesültet, hogy vagy a tábori kórházba, vagy valamely betegtovaszállító állomásra juthasson. Innen már az állandó egészségügyi intézetbe kerül a sebesült, a hol teljes felgyógyulásáig marad.”

Állandó egészségügyi intézetek

Helyőrségi kórházak

A világháború kitörésekor a m. kir. honvédség csak egyetlen helyőrségi kórházat működtetett 6 betegosztállyal, melyek a következők voltak:

- belgyógyászat,
- sebészeti, orr, gége, röntgen és labor osztály,
- bőr- és nemibeteg-osztály,
- fertőző osztály,
- elme- és megfigyelő osztály,
- szem- és fülosztály.

A háború folyamán a nagyszámú beteget és sérültet egy kórház nem volt képes fogadni, így a helyőrségi kórház mintájára hadikórházakat létesítettek a fővárosban és vidéken is. Ezek működését a Honvédelmi Minisztérium finanszírozta. A helyőrségi kórház parancsnokává legtöbbször törzsorvosi rendfokozattal rendelkező katonaeorvost neveztek ki. A kórház feladata volt a betegellátás mellett az önkéntes orvosok és az egészségügyi segédszemélyzet képzése is.

Honvéd csapatkórházak

Helyőrségi kórházzal nem rendelkező, 500 főt meghaladó honvéd állomásokon honvéd csapatkórházakat állítottak fel, a betegek ápolására, valamint az ápolószemélyzet képzésére. Parancsnoka szintén törzsorvosi rendfokozatban szolgáló katonaeorvos volt. A csapatkórházakat is a helyőrségi kórházak mintájára rendezték be, azonban saját állománnyal nem rendelkeztek. Ezeket a kórházakat ki is bővíthették vagy feloszlathatták.

Gyengélkedőházak

Gyengélkedőház 500 főnél kisebb létszámú honvéd állomáson működhetett. Felállítását az érintett honvéd parancsnokság javaslata alapján miniszteri rendelet engedélyezte. Leginkább járványok kitörésekor vagy más különleges alkalmakkor létesültek. A gyengélkedőház parancsnoka az adott csapattest orvosfőnöke volt, és a csapattest alosztályaként működött.

3. Katonai kórház (nagyhaboru.blog.hu)

Tábori egészségügyi intézetek

A tábori egészségügyi intézeteket mozgósításkor szervezték meg annak érdekében, hogy a sebesültek minél előbb szakszerű ellátáshoz jussanak.

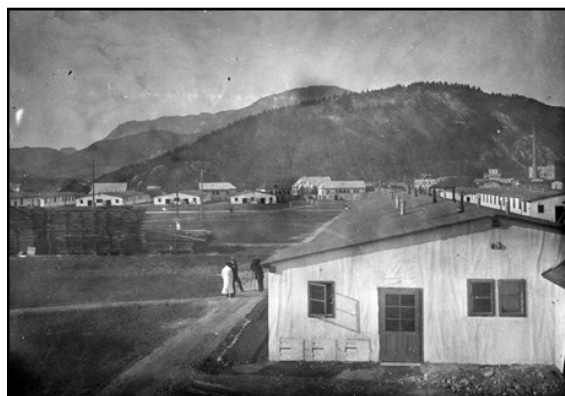
Mozgó tábori egészségügyi intézetek

„A csapatokat oly intézeteknek kell követni, melyek átveszik az ápolásra szorulókat, a könnyű betegeket és sebesülteket felgyógyulásukig ápolják, a súlyosan sebesülteket pedig szállíthatóságukig felveszik, s azután olyan helyre viszik, honnan hátrább küldhetők.”- írja könyvében Pilch Jenő.

Hadosztály-egészségügyi intézet: Minden hadosztálynál létrehoztak olyan intézményt, amely elsősegélyhelyből és kötözőből állt, és tábori betegszállító egységgel is rendelkezett. Vezetője ezredorvos volt.

Tábori kórházak és mozgó tartalékkórházak: A tábori kórházak a hadsereg mozgását követték, a harcfront mögött kb. 10-15 km-re alakították ki. Általában egyidejűleg 600 beteget tudtak befogadni és gyógyszerzárral is rendelkeztek. Törzsorvos parancsnoksága alatt álltak. A mozgó tartalékkórházak a hadszíntéren szerveződtek. Telepítésüket és ellátásukat az adott hadsereg parancsnoksága végezte.

Tábori gyengélkedőházak: Könnyű sebesültek és betegek átvételére jöttek létre a hadszíntéren. Felállításuk helyéről az adott hadsereg-parancsnokság rendelkezett. Parancsnoka egy ezredorvos volt.

4. Barakk-kórház (Fortepan)

Utazó tábori egészségügyi intézetek

A sebesültek és betegek hadszíntérről a hátszágba szállítását leggyorsabban vasúton tudták megoldani, mégpedig az úgynevezett kórházvonatokkal vagy betegszállító vonatokkal. Ezek felszerelése a közös Hadügyminisztérium rendeletére történt. A vonatok parancsnoka ezredorvos volt. Betegszállító vonatok rendeltetése olyan sérültek szállítása volt, akiknek a sérülése szállítás közben nem igényelt külön kórházzintű ellátást.

Betegségek és sérülések

Katonaorvosok írásaiból, visszaemlékezéseiből olvashatunk arról, hogy milyen gyógyítások, kezelések folytak a vezetésük alatt álló intézményekben. Ilyen írárok pl. dr. Kemény Gyula ezredorvos naplója és tanulmányai vagy dr. Ajkay Zoltán törzsorvos tapasztalatainak összegzése, melyek pontos képet adnak a háborús betegségekről, a legsúlyosabb harctéri sérülésekről, a leggyakoribb halálokokról. Ezek a statisztikai adatokkal alátámasztott tapasztalatok nagyban hozzájárultak az orvostudomány fejlődéséhez.

Fertőző betegségek

Az orvostudomány a háború alatt minden területen hasznos tapasztalatokkal gazdagodott, de legnagyobb fejlődést talán a fertőző betegségek elleni védekezés terén érte el. Ez azért is volt különösen nagy jelentőségű, mert a járványok háborúk idején nem csupán a honvédeket sújtják, de a polgári lakosság körében is hatalmas pusztítást szoktak végezni. Azonban az alkalmazott új vagy addig még kevésbé ismert módszerekkel sikerült a fertőző betegségeket lokalizálni és megakadályozni, hogy a megbetegedett katonák járvány okozójává váljanak.

A Nagy Háborúban a katonaeorvosok a korábbi évszázadokból ismert szinte összes fertőző betegséggel találkoztak ezek közül talán a kolera, a hastífusz, és a kiütéses tífusz volt a leggyakoribb.

A kolera

A kolera elleni védőoltás már 1895-ben ismert volt, de hogy mennyire hatékony, azt a világháború alatti tömeges oltások tapasztalatai mutatták meg.

5. Kolera kórház (Fortepan)

Az orosz harctéren 1914 nyarán jelent meg a kolera a nagy nyári meleg, az ivóvízzel való ellátás nehézségei, az elégtelen táplálkozás és a nem megfelelő higiéniai viszonyok hatására. Már az első tünetek megjelenésekor szigorú intézkedéseket vezettek be. Nem volt szabad mosatlan gyümölcsöt, zöldséget enni, nyers tejet, forralatlan vizet inni, fertőtleníteni kellett az edényeket. De a háborús körülmények között ezeket a szabályokat nem mindig lehetett betartani, így a hadjárat kezdetén sok ezer kolerával fertőződött katona halt meg. Amint októberben rendelkezésre állt a védőoltás, kötelezővé tették a katonák oltását. A védőoltás rendkívül hatásos volt, de még nem volt ismert, hogy mennyi időre ad védettséget. Amint vizsgálatok alapján kiderült, hogy a fertőződés veszélye 3-4 hónappal az oltás után ismét fennáll, elrendelték a legénység újraoltását, ahol erre lehetőség volt. Azonban aki 3-4 hónappal az oltás után fertőződött meg a kolerával, annál a fertőzés lefolyása jóval enyhébb volt.

A hastífusz

A budapesti 1909. évi és a londoni 1913. évi orvoskongresszus katonaeorvosi szakosztályán külföldi katonaeorvosok erős propagandát fejtettek ki a tífusz elleni védőoltások mellett, melynek eredményességét tapasztalatok igazolták.

Szerb területen 1914 őszén ütötte fel fejét a hastífusz, mely egyes időszakokban napi 2500 katona megbetegedését is okozta. Ellene szintén a tömeges védőoltás jelentette a legjobb megoldást. Nehézséget okozott azonban, hogy a védőoltás melléktünetei – magas láz, elesettség – miatt nem lehetett bármikor alkalmazni, mert a beoltott katona néhány napra szolgálatképtelenné vált. Csak harcshüvelyekben vagy csapat pihenők idején lehetett az oltást beadni. Az újrafertőződés veszélye általában egy évvel az oltás után állt fenn, ezért azt évente meg kellett ismételni.

A kiütéses tífusz

A betegség Szerbiában, Galíciában, Oroszországban állandóan megtalálható volt, melyet a fertőzött területen átvonuló katonák könnyen megkaphattak. Mivel a kiütéses tífusz kórokozóját az I. világháború előtt még nem ismerték, védekezni sem tudtak ellene. A cél az volt, hogy a katonákat ne tegyék ki a fertőzés veszélyének, ezért a gyanús falvakat igyekeztek elkerülni. A betegség terjedési módjáról is csak feltételezéseik voltak. A feltevések – miszerint az élősködők, tetvek, férgek terjeszthetik – beigazolódtak. A tífuszt a kórokozóval fertőzött ruhatetű terjeszti. Ezek után „tetűtlenítő állomások” állítottak fel, gőzfertőtlenítéssel pusztították el a tetveket és petéiket.

A spanyolnátha

A spanyolnátha 1918–19-ben az influenza „A” vírusának első és egyúttal legpusztítóbb világméretű járványa volt, amely a Föld teljes lakosságának mintegy 20–40 százalékát megbetegítette. Már 1918-ban több áldozatot követelt, mint az egész első világháború; a két év alatt legalább 50 millió ember halt meg a járványban. A betegségről az első hírek Spanyolországból érkeztek – innen ered a neve –, s a fertőzés megállíthatatlanul terjedt tovább a lövészárkokban is.

Harctéri sérülések

Az I. világháború kezdetén, azaz 1914-ben, még sokkal kevesebb súlyos sérülés fordult elő, mint a későbbi években, mert ekkor még nagyrészt kézfegyvereket használtak a harcok során, melyek által okozott sérülések hamar begyógyultak, és a sebek nem fertőződtek el. A háború későbbi időszakában az arcvonalak megmerevedtek. Ekkor nagy kaliberű gránátokat, aknákat vetettek be, melyek súlyosabb sérüléseket okoztak. Ezek ráadásul a szennyezett talajt besodorva a sebbe, azok elfertőződéséhez vezettek.

6. Sebesült katonák (Fortepan)

A Nagy Háború első időszakában nagyszámú *fejsérülés* volt a jellemző. Ennek oka egyrészt a későn bevezetett sisak használat, másrészt az, hogy eleinte csak kevés helyen alkalmaztak lövész- és futóárkokat. A koponyasérülteknek 12 órán belül műtetre volt szükségük, hogy ne lépjen fel

szövődmény. Műtét utáni szállításuk is nagy figyelmet igényelt. Csak emberek által vitt hordágyon vagy sérültszállító gépkocsival volt ajánlott szállításuk olyan egészségügyi intézménybe, ahol három hetet teljes nyugalomban tölthettek. Az eljutás ilyen helyre azonban nehezen volt biztosítható. A sisak bevezetése után a fejsérülések száma 70 %-al csökkent. A honvédségnél német sisakokat alkalmaztak, melyek a legjobb minőségűek voltak. A golyó vagy nem tudott áthatolni rajtuk, vagy ha mégis, akkor sisakrész nem került a sebbe, így nem okozott akkora sérülést és fertőzést, mint más, gyengébb anyagból készült, és nem megfelelő formájú sisaknál.

A *mellkasi lövések* súlyos sérüléseket okoztak, melyek harmada halálos kimenetelű volt egyrészt az elfertőzödések miatt, másrészt nehezen volt biztosítható a hátországba jutás, ahol megfelelő körülmények lettek volna a gyógyuláshoz. Sok *tüdőlövés*es azért halt meg, mert szállításuknál nem megfelelően jártak el. Tüdőlövés után napok múlva is elvérzéshez vezethet minden rázkódás, zökkenés.

Korábbi háborúkban az volt az általános felfogás, hogy a *haslövött* katona nagyobb valószínűséggel éli túl a sebesülést, ha magára hagyják, nem operálják meg. Az I. világháború tapasztalatai azonban megmutatták, hogy a haslövéses sebesültek kb. fele megmenthető, ha 4-6 órán belül megoperálják őket. Az 50%-os halálozási arány oka az idegmegrázkódtatás vagy az 1-2 órán belüli elvérzés. Azonban minél később kerül sor a műtetre, annál inkább csökken a túlélés esélye, mivel a bélroncsolás következtében gennyes hashártyagyulladás lép fel. Ezek a tapasztalatok a sebészet ugrásszerű fejlődéséhez járultak hozzá.

Pszichés betegségek

Az I. világháborúban jelentek meg olyan fegyverek - mint a géppuska, a harckocsi, a gyorstüzelő ágyú, a léghajó elektromos bombakioldóval, a repülő fedélzeti és bombafegyverekkel, az akna, valamint a harci gázok -, melyek minden korábbinál nagyobb pusztítást végeztek. Ezek olyan hatást gyakoroltak az emberekre, amelyet korábban egyetlen más fegyveres konfliktusban sem volt tapasztalható.

7. Gránátsokk (honvedelem.hu)

A véres harcmezőkön, az állóháború lövészárkaiban egyre több katonán különös betegség tünetei mutatkoztak meg. Izomremegés, zavarodottság, látás- és hallászavarok, a racionális gondolkodás elvesztése. A betegség első szakmai leírását a csapatorvosként szolgáló Ferenczi Sándor pszichoanalitikus adta. Megállapította, hogy ezek a betegségek lelki eredetűek, és az addig szokatlan

behatások idézték elő a katonák pszichéjében. A folyamatos élet-halál helyzet, a pusztulás mindennapi látványa megterhelte a katonák lelki működését. A tünetegyüttest később háborús neurózisnak nevezte el, de gránátsokk néven is ismert.

Irodalomjegyzék

- [1] Ajkay Zoltán dr.: Hogyan védekezzünk harctéren a járványok ellen. In: Magyar Katonai Szemle 1931 1. évfolyam 2. szám 184-197 p.
- [2] Bogdán István: Régi magyar mesterségek. A hozzáférés módja: <http://mek.oszk.hu/04600/04683/html/rmme0030.html> (2017.04.09.)
- [3] Erős Ferenc: Pszichiátria és pszichoanalízis az első világháborúban. A hozzáférés módja: <http://www.arts.u-szeged.hu/download.php?docID=27944> (2017.04.09.)
- [4] Kapronczay Károly: Magyar katona-egészségügy az első és második világháború éveiben. In: Valóság 2013. 5. szám 48-55 p.
- [5] Kemény Gyula dr.: Az orvos szerepe a lövészárkok csapatainál. In: Magyar Katonai Közlöny 1927 15. évfolyam
- [6] Kiss Gábor: A magyar királyi honvédség egészségügyi szervezete 1867-1918. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2003. 118 p.
- [7] Kiss Gábor: Honvéd, valamint császári és királyi egészségügyi intézmények az első világháború idején. In: Orvostörténeti Közlemények Budapest, 2006 196-197. 191-204 p.
- [8] Pápai Tibor: Az egészségügyi tisztek és altisztek katona-egészségügyi ismeretei, kompetenciái, azok fejlesztésének lehetőségei. Budapest Nemzeti Közszerződési Egyetem Katonai Műszaki Doktori Iskola, 2013. 194 p.
- [9] Pilch Jenő: Ausztria és Magyarország hadserege. Budapest, Lampel R. Kk. (Wodianer F. és Fiai) R. T. Könyvkiadóvállalata, 191?. 96 p.
- [10] Pintér Tamás: Önálló zászlóalj segélyhelye a világháborúban. A hozzáférés módja: http://nagyhaboru.blog.hu/2012/06/13/onallo_zaszloalj_segelyhelye_a_vilaghaboruban (2017.04.09.)
- [11] Plavec Tibor: Magyar honvéd- és katonaorvosok tapasztalatai az első világháborúban. In: Orvostörténeti közlemények Budapest, 1996. 149-157. 251-310 p.
- [12] Révai Tamás Dr.: Ellátási hiányosságok hatásai a funkcionális vesebetegségek kialakulására a Magyar Királyi Honvédségben 1941-1945. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2008. 127 p.
- [13] Szűcs László: Tíz kevésbé közismert tény az első világháborúról http://www.honvedelem.hu/cikk/39544_tiz_kevesbe_kozismert_teny_az_elso_vilaghaborurol (2017. 05.08.)
- [14] Sérültek ellátása az I. világháborúban. A hozzáférés módja: http://www.bocskai-konyvtar.hu/web/bocskai-dandar/sebesultllatas-vilaghaboru;jsessionid=6F57A3C0F934CCD53AD4B84C7923E9FB?p_p_id=148_INSTANCE_Au2v&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_r_p_564233524_tag=els%C5%91+vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA (2017.04.09.)
- [15] Poszttraumas stressz: amikor „elakad a lemez”. A hozzáférés módja: http://www.honvedelem.hu/cikk/49687_poszttraumas_stressz_amikor_elakad_a_lemez (2017.04.09.)
- [16] Az első világháború és a pszichológia. A hozzáférés módja: <http://www.honvedelem.hu/cikk/43170> (2017.04.09.)

Garfield, makrokozmosz, mikrokozmosz

Dr. Marton János

nyugalmazott könyvtárigazgató

drmartonjp@gmail.hu

„Hirdetek új tudományt”

[Vörösmarty Mihály]

Eugene Garfield (1925 New York – 2017 Philadelphia) kémia szakot végzett, de egész életében a tudományos szakirodalommal foglalkozott. Fő műve, amellyel örökre beírta nevét a tudományba makro és mikro szinten egyaránt, a Science Citation Index (SCI), az idéztelemzés leghatásosabb eszköze.

1955-ben született zseniális ötlete, hogy a tudományos közleményekben hivatkozott szakirodalom feltárása minden más módszert felülmúló eszköze lehet a tudományos gondolatok, felfedezések nem szorosan vett ismeretelméleti, hanem az ún. serendepity alapú összekapcsolásának, s ezzel az előrehaladásnak. Valamely tudományos publikáció későbbi használata (idézettsége) már számszerűségében is minősítheti azt, de a lényeg, hogy az idézett műnek az idézővel való tartalmi kapcsolatát megértve a tudomány hatékonysága új magasságokba emelkedhet.

A megvalósítás útját két körülmény tette rögzítővé. Az egyik, hogy a számítástechnika gyerekcipőben járt. Ha valahol, hát a könyvtári információ feldolgozásban segített sokat a számítógép – amikor már képes volt erre. A számítástechnika szinte teljes nélkülözése a milliókban számlált adatmennyiségek (folyóiratcikkek és hivatkozásaik) feldolgozását rendkívül munka- és pénzigényessé tette.

A másik ok a tőkehiány volt. Már a kiadó intézmény, az Institute for Scientific Information (ISI) 1961-es megalapozása sem volt sétagalopp. Bizonyítja ezt egy fénykép az ötvenes évekből, amelyen Garfield első „irodaháza”, egy deszkaborítású, kb. 3X4 méteres tyúktól előtt áll. Ő azonban nem ismert akadályt. Talált támogatókat, szerzett kölcsönöket.

1963-ban kezdődött el az SCI publikálása. Az ISI eleinte lyukkártyákat, majd kezdetleges számítógépeket használt. Az előrehaladást Garfield hetvenes évekbeli kijelentése mutatja: „két olyan számítógépünk van, amilyenből a Pentagonnak is csak egy van”. Tartunk tőle, hogy e gépek kapacitását ma egy kisujnyi pendrive is felülmúlná. Személyes emlékek is felmerülnek a múltnak kútjából: az MTA Szegedi Biológiai Központ (SZBK) könyvtára a lyukkártyás korszakot követően a nyolcvanas évek közepe táján jutott személyi számítógéphez, amelynek háttértára 20 megabyte (!) volt. Szerettük, jól működött, igaz, néha délutántól másnap délelőttig bíbelődött egy olyan feladattal, amelyet egy mai laptop szinte a műveleti gomb megnyomásával egyidejűleg teljesít. Az intézeti gépek többségében 10 MB fickándozott. Ezt megelőzően is volt számítógépes katalógusa a könyvtárnak. Az SZBK Minszk számítógépe egy egész szobát foglalt el, és mivel hidegben kellett tartani, egy igazi munkásór pufajka függött az ajtófélfába vert szögön. Az adatbevitel addig tartott, amíg a kezem el nem gémberedett. Ekkor letölthettem az eredményt a taligakeréknyi mágnesszalagra. Hőskor volt nekünk is, Garfieldéknek is.

Az SCI papír kiadása 1992-ig élt. Ennek létrehozásával és publikálásával sokkal több munka volt, használata pedig sokkal több nehézséggel járt, mint az elektronikus változaté. A kéthavi „füzeteket” (négy félarasznnyi vastag fóliás) éves összefoglalás váltotta fel, ezeket meg öt éves.

Ma, amikor a publikációk számítógépen készülnek, sőt közreadásuk és a hozzáférés is maradéktalanul gépesített, a feldolgozási munka sokkal egyszerűbb, és a különféle indexek közreadásához merőben felesleges a papír.

1972-ben újabb nagy ötletét mutatta be Garfield a Science-ben, a tudományos folyóiratok minősítésére szolgáló impact factort (IF) – amit így definiálhatunk sallangmentesen: valamely tudományos folyóirat tavalyi és tavalyelőtti cikkeinek idei átlagos idézettsége. [1] Mint látható, az IF kiküszöböli a folyóiratok kor és terjedelem differenciáit, azaz alkalmas az összehasonlításra. 1976-ban tette közkinccsé először a folyóiratok hivatkozási és idézési adatait, köztük az IF-et az ettől kezdve évente megjelenő SCI Journal Citation Reports [JCR] kötetekben. A bemutató Nature cikk címe Significant journals of science volt, IF 2-nél húzta meg a határt. [2] Akkor 206 primer és 78 szemlelőfolyóirat múlta felül ezt.

Nem említette azonban sem Garfield, sem más, hogy az IF nemcsak a folyóiratok, hanem a bennük közlő tudósok minősítésére is alkalmas. Addig csak a közvetlen idézettséget használták erre. 1978 elején tartott előadást Szegeden a magyar tudománymetria két klasszikusa, Braun Tibor és Ruff Imre kémikus (a harmadik Bujdosó Ernő fizikus volt).

A magyar kémikusok idézettségéről szólt az előadás. Pár nap múlva került a kezembe az első JCR kötet a Szegedi Orvostudományi Egyetem könyvtárában, s így jutott eszembe, hogy a magyar szerzős élettudományi folyóirat közlemények IF elemzését hajtsam végre. Épp akkor folyt egy vita a Magyar Tudományban „Hol publikáljanak a magyar kutatók” címmel. Nyolc olyan magyar élettudományi kutatóhelyet találtam, amely 1977-ben legalább tíz cikket közölt IF-es folyóiratban. A Szegedi Biológiai Központ IF átlaga messze kiemelkedett a mezőnyből. Leírtam ezt és megmutattam a főigazgatónak, a magyar biológia legtekintélyesebb személyiségének, Straub F. Brunónak. Másnap visszajött papírjaimmal és csak ennyit mondott: nagyon értelmes, küldje el a Magyar Tudományhoz. Nem tagadható, hogy az „értelmesség”-hez nagyban hozzájárult az SZBK vezető pozíciója.

Ahogy jóval később kiderült, ez a cikk volt a világon az első, amelyben az IF-et a kutatói teljesítmény jellemzésére használták. [3] Nem mondhatom, hogy ez indította el az IF szédületes karrierjét a pályán, hiszen kézenfekvő volt a dolog. (Az IF népszerűségének titka, hogy azonnal látható és használható, míg az idézettséget hosszú évek múltán lehet csak megítélni.)

Garfieldnek közvetlen magyar kapcsolatai is voltak. 1979-ben a Scientometrics c. folyóirat alapító főszerkesztője, Braun Tibor a négytagú főszerkesztőségbe az arányosság jegyében két vezető szovjet és két vezető amerikai tudóst kért fel, egyikük Garfield volt. A közrendű szerkesztőbizottságnak én is tagja voltam, így egy testületben szerepeltünk, persze sohasem találkoztunk személyesen. A Scientometrics által alapított és odaítélt Derek J. de Solla Price plakett első kitüntetettje Garfield volt.

Garfield IF-je és a JCR üdvös versenyt indított a folyóiratok közt. Az IF akkor magas, ha a közölt cikkek idézettsége magas. Ehhez a lektorálás szigorúsága kell, ehhez jó szerkesztőbizottság, szóval minőség, minőség. Ha ez kiváló, amit legegyszerűbben a magas IF tükröz, akkor a szerzők ide igyekeznek a jó kéziratokkal, attól az érdektől vezérelve, hogy nagyobb láthatóságot, komolyan vevést szerezzenek. A folyóirat részéről ennek révén kiérdemelhető a vezető folyóirat rang, ami az előfizetési díj emelhetőségét is magával hozza, lévén egy vezető folyóirat nélkülözhetetlen a szakterületén.

E nagyon kíváncsú minőségi szelektálódásnak az open access mozgalom vethet véget, ha teljhatalmat szerez az ún. arany változata [ami nem valószínű, mivel máris vannak jelek visszaesésére] hiszen ahol a szerzők fizetnek – sokat fizetnek – a közlésért, ott a lektorálás szigora óhatatlanul csökken. Ez már abból is látszik, hogy pár éve szélsőségesen durva támadás kezdődött az IF, mint értékelő eszköz ellen, úgy a folyóiratok, mint a kutatók vonatkozásában. Helyette a zavaros „altmetrics”-et tukmálják, amelyről csak annyi mondható: nemigen ösztönzi a minőséget, ergo nem alternatíva.

Még egy anekdota: cikkem megjelenése után felkeresett a könyvtárban Wollemann Mária, az SZBK Biokémiai Intézetének igazgatója, aki akkor párttitkár is volt. (Bár minden párttitkár olyan

lett volna, mint ő!) Jellegzetes hanghordozása máig a fülemben van: János, láttam a cikkét, az SZBK-s kutatókról is készítsen értékelést. Elvörösödve szabadkoztam, hogy hiszen ez egy statisztikai érvényességű dolog, s az egyes kutatók nem rendelkeznek statisztikai mennyiségű cikkel. Egy darabig hallgatta mentegetőzéseimet, majd távozóban visszaszólt az ajtóból: „Vegye úgy, hogy a párt bízta meg”. A kocka elvetődött, bár én nem voltam párttag. Az igazságosság jegyében kidolgoztam egy négy „futamból” álló értékelő rendszert, amelyben két mérőszám az IF-fel, kettő az idézettséggel állt kapcsolatban. Az évenként készülő, Marton listaként emlegetett rangsor felforgatta a köztudatban élő képet: szerény labor-robotosokról kiderült, hogy igen eredményesek, nagy észosztókról, hogy semmit érők. Mindenki sorolni tudta a lista hibáit – sorolták is – ami rendjén való, hisz az ilyen sorrenddel mindössze egyetlen ember elégedett, az, aki az első benne, bár ő sem maradéktalanul: „túlságosan közel van hozzám a második”... Egyetlen erényét ismerték el általánosan: jobb, mint a főnöki kegyugár.

Volt azért egy másik is: az SZBK cikkek IF átlaga sok éven át határozottan emelkedett. Mivel számított az IF, jobban megválogatták a közlő folyóiratot, s jó szívvel rátettek a munkára egy-két lapáttal, hogy jobb helyre lehessen küldeni. Az IF fokozódás nem volt öncélú. A jó folyóiratokban [magas IF] való közlés révén könnyebben lehetett külföldi ösztöndíjat kapni, kooperációt szervezni, amelyben egyenrangú, vagy közel egyenrangú félként vehetett részt a szegedi kutató. Röviden: az IF-re való figyelés javította a tudományos munka színvonalát, ez pedig a személyi eredményességet.

A kilencvenes évek közepén a Szegedi Orvostudományi Egyetem is készített IF statisztikát az ötven intézetéről. Itt is bekövetkezett az IF átlag emelkedése.

Személyes sorsomat is befolyásolta Garfield munkássága. A nyolcvanas évek elején aspiráns pályázására biztattak jóakaróim bibliometria, tudománymetria témakörben. A Tudományos Minősítő Bizottság (TMB) arról értesített, hogy nem vesz fel aspiránsnak, mert úgymond „eddigi publikációi alapján enélkül is folyamodhat”. Kiderült azonban, hogy mivel csak könyvtáros voltam, nem kutató, vagy legalább oktató, úgynevezett előzetes témaengedélyt kellett kérnem, ugyancsak a TMB-től. Ekkor azonban megtagadtak engem is, önmagukat is, nem adták meg az engedélyt, hanem további közlemények írására szólítottak fel. Már dachból sem álltam félre. Eszembe jutott azonban, hogy cikkeim – Garfield nyomán – arról szóltak, hogy a legjobb folyóiratokban kell közölni, de mi lesz, ha rajtam is számonkérlik ezt. Egy jónak vélt kéziratomat elküldtem a legjobb európai folyóirathoz a Journal of Documentation-hoz. Símán elutasították – „nem tartozik profilunkba”.

Bosszankodtam, majd gondoltam egyet, és a világ legjobbjához küldtem el (ez minden szakterületen amerikai, a könyvtártudományban a Journal of the American Society for Information Science), ők simán elfogadták. [4] Én lettem az első magyarországi szerzőjük. Ez maga is örömmel töltött el, ám több is történt. Garfield 1982-ben készített egy „világválogatott” tudománymetriai bibliográfiát, amely 1992-ig minden JCR kötetben benne volt. Egy másik (szintén egyszerzős) cikkemet belevette, egyetlenként Magyarországról.

Ehhez képest majdnem megbuktam 1985-ben a kandidátusi védésen. Az „ad hoc” bizottság könyvtáros tagjai nem vették jó néven, hogy nem volt sem könyvtárosi végzettségem, sem egyetemi doktorim. (Kémia szakot végeztem, és mindig könyvtárosként dolgoztam – nem mintha ezzel Garfieldhez mérném magam, de valahogy mégis közelebb közelebb áll hozzám.) Úgy véltem, s máig is meg vagyok győződve: Garfieldnek köszönhetem, hogy nem húztak el, s megszületett az első magyar tudományos fokozat az említett témakörben.

Ezek az emlékeim kapcsolódnak Eugene Garfieldhez, és bár szubjektívek, reményem szerint kiderül belőlük, hogy e nagy ember lényeges hatással volt a világ tudományára egészében, s a benne dolgozókra egyenként is. Világosságot hozott világunkba.

Az örök világosság fényeskedjék neki!

IRODALOM

- [1] Garfield, E.: Citation analysis as a tool in journal evaluation. *Science*. 1972. 178. 471-479.
- [2] Garfield, E.: Significant journals of science. *Nature*. 1976. 264. 609-615.
- [3] Marton J.: Magyar publikációk külföldi folyóiratokban. Bibliometria vizsgálatok az élettudományok területén. *Magyar Tudomány*. 1978. 23. 922-926.
- [4] Marton, J.: Causes of low and high citation potentials in science. Citation analysis of biochemistry and plant physiology journals. *J. Am. Soc. Inform. Sci.* 1983. 34. 244-246.

Garfield, Eugene

Universitat de Barcelona, Barcelona, Spain

Author ID: 7005088140

[About Scopus Author Identifier](#) | [View potential author matches](#)

Other name formats: GARFIELD, E.
Garfield, E.

Documents: 231

Citations: 6687 total citations by 4815 documents

h-index: 29 ?

Co-authors: 79

Subject area: Multidisciplinary, Computer Science [View More](#)

[Analyze author output](#)

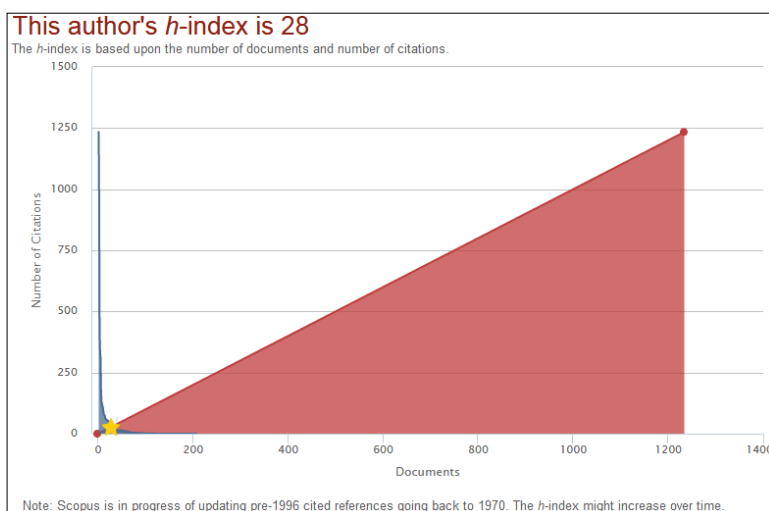
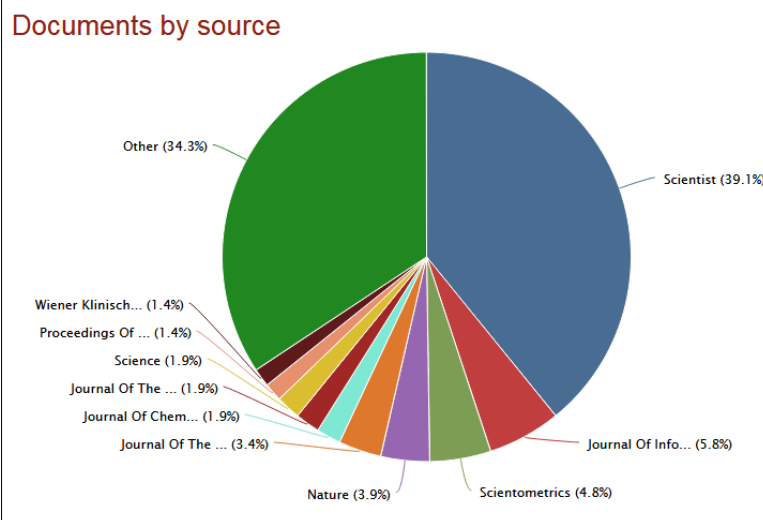
[View citation overview](#)

[View *h*-graph](#)

231 Documents | Cited by 4815 documents | 79 co-authors

231 documents [View all in search results format](#)

Sort on: **Date** Cited by ...

Főhajtás a tudományos információs világ óriása előtt

Eugene Garfield 1925-2017

Meskó Eszter

vegyész, szakreferens könyvtáros

SZTE Klebelsberg Könyvtár főigazgató-helyettes

mesko@ek.szte.hu

Bevezetés

Eugene Garfield az Institute for Scientific Information és a The Scientist folyóirat alapítója 91 éves korában, 2017. február 26-án meghalt.

Garfield munkássága befolyással van a tudományos világ minden tudósának napi kutatómunkájára és karrierjére is. Függetlenül szakterülettől és attól is, hogy valaki hallott-e róla, ismeri-e a nevét.

Ő az, aki a Science Citation Index létrehozásával a szakirodalom követésének, keresésének egy addig elképzelhetetlenül hatékony módját és eszközét adta a tudósok kezébe.

Az "Eugene Garfield" died kifejezést beírva a google keresőbe megemlékezések, méltatások ezreit olvashatjuk. Tudományos egyesületek és folyóiratok, egyetemek sora emlékezik meg róla. A közel nyolcvan éves The Association for Information Science and Technology (ASIS&T)-től [1] a világ egyetemeinek egyik legtekintélyesebb rangsorát jegyző Times Higher Education-n [2] és a University of Barcelona-n át [3], a világ egyik legelismertebb tudományos folyóiratáig, a Nature-ig [4].

Az információtudomány és a tudománymetria látnokaként is emlegetett Garfield [5] vegyész és könyvtáros diplomával is rendelkezett, és a nyelvészet területén szerzett PhD fokozatot.

Életrajzi adatainak és munkásságának részletes ismertetése helyett ez utóbbihoz kötődő félreértésekről szólnék. Ezek tisztázását tartom méltó megemlékezésnek.

Science Citation Index

Ma nem egyszer találkozni azzal a nézettel és főleg gyakorlattal, hogy a hivatkozási adatbázisok a szerző, intézmény tudományos tevékenységének szakterületi hatását vannak hivatva megmutatni (a Web of Science egy hivatkozáskereső bibliográfiai adatbázis). A tudományos életben egy felfokozott hivatkozás vadászat folyik, s ez mintha felülírná a hivatkozási adatbázisokkal kapcsolatos eredeti célt és koncepciót.

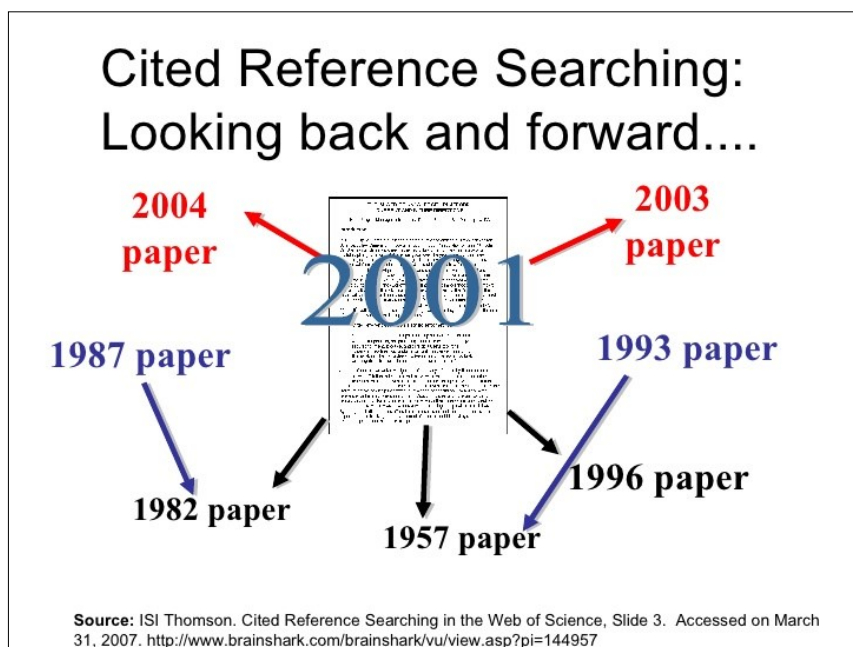
Nézzük, hogy miről is szól ez az eredeti koncepció.

Garfield 1955-ben a Science c. folyóiratban közölte a Science Citation Index koncepcióját, Citation Indexes for Science: A New Dimension in Documentation through Association of Ideas címmel [6], majd az általa alapított ISI (Institute for Scientific Information) 1964-ben publikálta az első hivatkozási indexet, a Science Citation Index adatbázist.

A koncepció, hogy a tudományos közlés világában a hivatkozások természetes tartalmi, gondolati kapcsolatot jelentenek a közlemények között, utólag magától értetődőnek tűnik. A hivatkozások

indexelése és ezáltal kereshetővé tétele egy téma, szakterület szakirodalmának hatékony és a korábbinál teljesebb felkutatását teszi lehetővé. A Garfield által "association-of-ideas index"-nek nevezett [6] eszköz segítségével feltérképezhetjük azokat a cikkeket is, melyeket a hagyományos tárgyszó index segítségével nem találunk meg.

Ez egyúttal azt is jelenti, hogy egy számunkra releváns forrás mentén az időben két irányban tudjuk kiterjeszteni keresésünket és ezzel újabb értékes forrásokhoz jutunk.

A Science Citation Index adatbázis után újabb tudományterületek adatbázisait hozta létre az ISI (Art and Humanities Citation Index, Social Sciences Citation Index). A folyóiratcikkeket feldolgozó adatbázisok mellett az ISI utód Thomson Reuters (2016 óta Clarivate Analytics) termékei között évek óta létezik a konferencia kiadványok, a könyvek és az adatok hivatkozási adatbázisa is (Conference Proceedings Citation Index, Book Citation Index, Data Citation Index). Ezek az EISZ konzorciumi előfizetésnek nem részei. Ugyanakkor az SCI Expanded, AHCI és SSCI mellett az Emerging Sources Citation Indexben, a Russian Science Citation Indexben, valamint a SciELO Citation Indexben is keresünk, ha az All Databases opciót állítjuk be a Web of Science keresőfelületén.

A garfieldi koncepció sikerességét és hasznát egyértelműen mutatja az is, hogy újabb cégek jelentek meg a piacon hivatkozást is indexelő adatbázisaikkal. Ilyen az Elsevier Scopus adatbázisa, hogy csak a legismertebbet említsem. A teljes szövegű adatbázisokban, pl. Science Direct, Academic Search Complete, közvetlen hivatkozásra keresni nem lehet. Ugyanakkor a teljes szövegben való keresés során megtalálhatóak azok az újabb keletű cikkek, melyek hivatkoznak egy adott, általunk releváns forrásnak tartott közleményre.

Impakt faktor, SCI Journal Citation Reports

Hosszú évtizedek óta bevett gyakorlat Magyarországon, hogy az egyes kutatók tudományos teljesítményének értékelésekor az adott személy által írt cikkekhez hozzárendelik a közlő folyóirat impakt faktor (IF) értékét és azt összegzik. Kutatási pályázatoknál, doktori (PhD) eljárásban, habilitációnál, egyetemi előléptetéseknél, az MTA doktora eljárásban több osztálynál is értékelési szempont, követelmény adott összesített IF érték produkálása. Az MTA hivatalos oldalán található doktori eljárásra vonatkozó követelmények például a VII. Kémiai Tudományok Osztály [7], vagy az V.

Orvosi Tudományok Osztály [8] tekintetében is meghatározott összesített IF értéket írnak elő. Ez utóbbi esetében a honlapon a „2016. június 30-ig hatályban lévő ügyrend és követelményrendszer” megjegyzés is szerepel, ami talán arra utal, hogy napirenden van annak megváltoztatása.

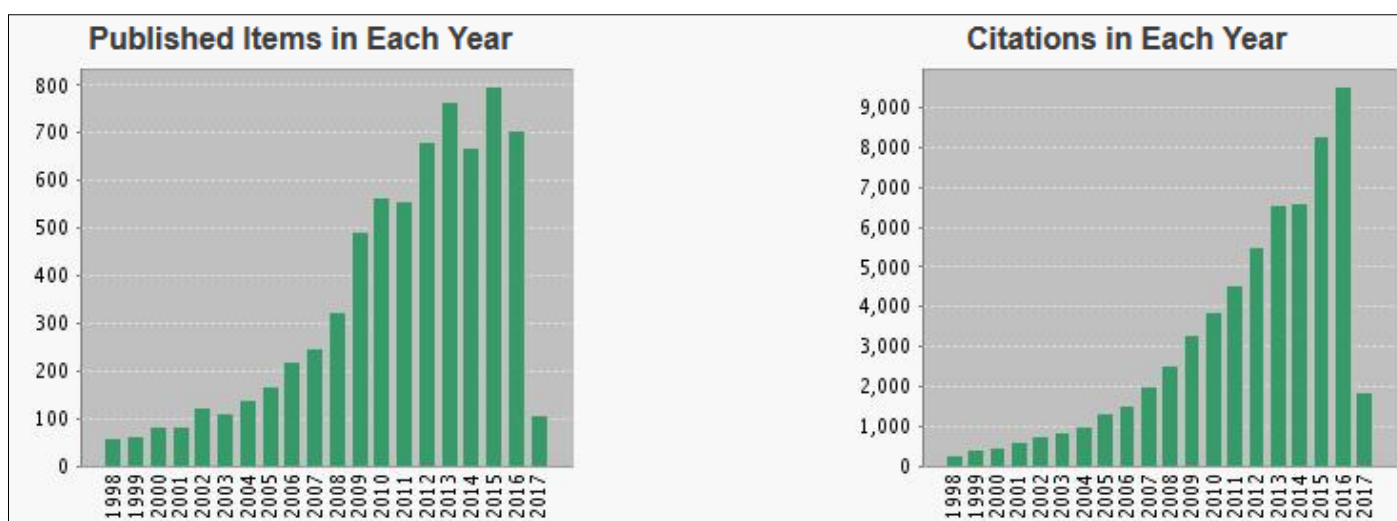
Nézzük, hogy ezzel szemben miről is szól az eredeti koncepció, milyen céllal hozták létre az SCI Journal Citation Reports (ma InCites Journal Citation Reports) adatbázist, milyen céllal definiálták az impakt faktort.

A közleményekben található hivatkozások indexelésének eredeti célja a hatékonyabb információkeresés volt. Ugyanakkor Garfield felismerte, hogy egy cikkre való hivatkozások száma adatokat szolgáltat az adott publikáció hatásának vizsgálatára. Ezen túlmenően a hivatkozási adatok analízise lehetővé teszi az egyes folyóiratok kapcsolati rendszerének feltárását, a folyóiratok összehasonlítását és tudományos elismertségének jellemzését. Ezen felismerés az alapja az SCI Journal Citation Reports létrehozásának, mely 1975-ben került piacra.

Garfield maga is többször figyelmeztetett az IF helytelen használatára. Szemléltetésül álljon itt egy idézet: "The source of much anxiety about Journal Impact Factors comes from their misuse in evaluating individuals, e.g. during the Habilitation process. In many countries in Europe, I have found that in order to shortcut the work of looking up actual (real) citation counts for investigators the journal impact factor is used as a surrogate to estimate the count. I have always warned against this use. There is wide variation from article to article within a single journal as has been widely documented by Per O. Seglen of Norway and others. " [9]

A hivatalos Thomson Reuters ismertető is egyértelműen leszögezi, hogy a Journal Impact Factor egy folyóiraatra jellemző szám, mely egyetlen célt szolgál, a folyóiratok összehasonlítását [10].

Az impakt faktorról foglalkozó tudományos aktivitás, vita az utóbbi 8-10 évben látványosan fokozódott, ezt mutatják a témában megjelent cikkek és azok hivatkozási adatai. 1998-ig az évente publikált cikkek száma nem haladta meg az ötvenet, s a hivatkozások száma a kétszázat. Az ezt követő nagyságrendi növekedést az alábbi ábrák [11] jól szemléltetik.

Az IF-fel kapcsolatban több fenntartás is felmerült, vita alakult ki. Abban azonban egyetértenek a tudományos kommunikáció, tudománymetria szakterület művelői és szereplői, hogy az IF nem alkalmas egyéni szerzők tudományos teljesítményének és cikkek tudományos fontosságának értékelésére. Ezen gyakorlat ellen adták ki nyilatkozatukat (DORA) tudományos folyóiratok szerkesztői és kiadói 2012-ben. Ebben leszögezik, hogy a folyóirat szintű metrikák, így a Journal

Impact Factor nem alkalmasak az egyes cikkek minőségének megítélésére és nem használhatóak a kutatók egyéni teljesítményének jellemzésére [12].

S végül, de nem utolsó sorban a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ által működtetett adatbázis, a Magyar Tudományos Művek Tára honlapján található útmutató is egyértelműen leszögezi, hogy “.....súlyos értékelési hiba egy adott tudományos cikk értékelésében a folyóirat impakt faktorát a cikkekre átruházni,....” [13].

Hivatkozások

- [1] Yolande Nanayakkara, Eugene Garfield, PhD Memoriam (1925 – 2017), The Association for Information Science and Technology, 2017. február 28., <https://www.asist.org/news/eugene-garfield-phd-memoriam-1925-2017/>, [2017. április 10.]
- [2] John Elmes, Citation analytics pioneer Eugene Garfield dies, aged 91, Times Higher Education, 2017. február 28., <https://www.timeshighereducation.com/news/citation-analytics-pioneer-eugene-garfield-dies-aged-91>, [2017. április 10.]
- [3] University of Barcelona, Eugene Garfield, key figure in scientific documentation and UB Honorary Doctorate, dies at age 91, http://www.ub.edu/web/ub/en/menu_eines/noticies/2017/02/070.html, 2017. február 28., [2017. április 10.]
- [4] Paul Wouters, Eugene Garfield (1925-2017), Nature, 543, 23 March 2017, doi:10.1038/543492a, <http://www.nature.com/nature/journal/v543/n7646/full/543492a.html>, [2017. április 10.]
- [5] Ton van Raan, Paul Wouters, Eugene Garfield 1925 - 2017: Visionary information scientist, The Centre for Science and Technology Studies (CWTS) 2017. március 2., <https://www.cwts.nl/news?article=n-q2y2c4&title=eugene-garfield-1925--2017-visionary-information-scientist>, [2017. április 10.]
- [6] Eugene Garfield, Citation Indexes for Science: A New Dimension in Documentation through Association of Ideas, Science 122, 108-111, 1955, garfield.library.upenn.edu/papers/science1955.pdf, [2017. április 10.]
- [7] Az MTA Kémiai Tudományok Osztály, A VII. osztály ügyrendje, 13-14, 2013, mta.hu/data/dokumentumok/doktori_tanacs/VII.%20Osztaly/Doktori_Ugyrend_VII_Osztaly.pdf, [2017. április 11.]
- [8] Az MTA Orvosi Tudományok Osztálya, Az V. osztály ügyrendje, 13-14, 2013, mta.hu/data/dokumentumok/doktori_tanacs/V.%20Osztaly/Doktori_Ugyrend_V_osztaly_20160701_uj_jav.pdf, [2017. április 11.]
- [9] Eugene Garfield, The Impact Factor and using it correctly, Der Unfallchirurg, 101(6), 413, 1998, English Translation http://garfield.library.upenn.edu/papers/derunfallchirurg_v101%286%29p413y1998english.html, [2017. április 11.]
- [10] Thomson Reuters, Whitepaper using bibliometrics: A guide to evaluating research performance with citation data, ip-science.thomsonreuters.com/m/pdfs/325133_thomson.pdf, [2017. április 11.]
- [11] Az adatok forrása: Web of Science All Databases. A lekérdezés időpontja: 2017. április 11. Timespan: 1975-napjainkig.
- [12] DORA, The San Francisco Declaration On Research Assesment, www.ascb.org/files/SFDeclarationFINAL.pdf?x30490, [2017. április 11.]
- [13] Magyar Tudományos Művek Tára, Szakterületi folyóiratrangsor az MTMTben, 2016, https://www.mtmt.hu/sites/default/files/utmutatok/szakteruleti_folyoiratrangsor_az_mtmt-ben.pdf, [2017. április 10.]

Két kórház – egy intézmény

Beszélgetés Dr. Becsei Lászlóval a BMKK főigazgatójával

Hosszas és gondos előkészületek után 2016. április 1-jén a gyulai székhelyű Békés Megyei Pándy Kálmán Kórház és a békéscsabai dr. Réthy Pál Kórház egyesülésével Békés Megyei Központi Kórház (BMKK) néven új intézmény született, amely ebben a formában az ország 4. legnagyobb kórháza lett. Az integráció közelgő első évfordulója alkalmából beszélgettem az összevont intézmény főigazgatójával, dr. Becsei Lászlóval.

Mi volt a fő indíték a megye két nagyobb kórházának összevonására?

A Békés megyében működő két legnagyobb kórház összevonásának gondolata már több évtizede fennállt. Korábban tanulmány is készült az egyesítés megvalósításáról, amelyben gazdasági és szakmai hozadékkal egyaránt igazolták a tervek létjogosultságát. Napjainkban a hatékonyság javítását célzó egészségpolitikai irány ismét felvetette az egyesülés igényét. Azt gondolom, jókor, hiszen az egészségügyi ellátó rendszerből sajnos egyre több szakember és forrás hiányzik. Ebben a helyzetben az összefogás fontos szempont.

A megye harmadik kórháza – az Orosházi Városi Kórház – továbbra is önállóan működik?

Az említett kórház földrajzilag távol esik az integrált kórházak mindegyikétől. A megyehatár délnyugati részén, a Békés Megyei Központi Kórház székhelyétől mintegy 50 km-re látja el feladatait, így az integráció nem érintette.

Van-e már érezhető hatása az összevonásnak?

Mint a felvezetőből kiderült, az integrációra 2016. április 1-jén került sor, nem egészen egy éve. Az átszervezés eredményei véleményem szerint középtávon várhatóak. A jogi integrációt követően az egészségügyi ellátás háttérét biztosító gazdasági-műszaki ellátást, divatosan kifejezve back-office tevékenységet szervezzük át. Annak érdekében, hogy gazdaságosabban működjünk, pl. közös beszerzésekkel jelentősebb szereplőként megjelenve a piacon kedvezőbb feltételekkel tudunk szolgáltatást vagy árut beszerezni. Ugyanakkor összehangolt szervezéssel hatékonyabban igyekszünk működtetni, pl. a szállítási és műszaki feladatokat. Engedje meg, hogy itt megemlítssem az orvosi szakkönyvtár, mint háttérfunkció működését. A naprakész szakmai adatbázisokat ettől az évtől kezdve több szakember tudja használni, ezzel csökkentve a fajlagos bekerülési költséget és ugyanez vonatkozik a szakkönyvek és folyóiratok beszerzésére is.

Milyen egyéb pozitív változásokat remélnék az integrációtól?

Az integráció hosszú távon mindenképpen a betegellátás biztonságát szolgálja. Szélesebb szakmai profillal, több jól képzett szakemberrel tudunk a jövőben gyógyítani és ápolni. A rendelkezésünkre álló infrastruktúra pedig a közelmúlt fejlesztéseinek köszönhetően túlzás nélkül az országos átlagnak megfelelő, bár Békés megyének e téren korábban voltak lemaradásai. Az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés ma már szintén az országos átlaghoz közelít és ezt a Békés Megyei Központi Kórház közel 2000 fekvőbeteg ágygal a jövőben is biztosítani tudja.

A betegellátást várhatóan mikortól és milyen mértékben érinti a változás?

Az elmúlt egy évben a betegek ellátása nem változott. Minden beteg az eddig ismert és megszokott helyen veheti igénybe az ellátást. A területi ellátási kötelezettségünk összeadódott, bár több átfedés is van, hiszen a gyulai és békéscsabai kórház egyes osztályai nem azonos progresszivitási szinten

működnek. A klinikumot – terveink szerint – csak a háttér átszervezését és stabil működését követően tekintjük át. Szakértői átvilágítás van folyamatban annak érdekében, hogy az esetleges átszervezések megalapozott szakmai és közgazdasági érvek alapján kerüljön sor. Célunk mindig a betegellátás érdekét szolgáló hatékonyság növelés, ami a betegbiztonságot és a betegellátás komfortját hivatott követni.

Várható-e osztályok, szakmák összevonása, megszűnése egyik vagy másik intézményben?

A szakértői anyag alapján terveim szerint az egyes szakmák vezetőivel kívánok konzultálni és az elkövetkezendő években fog eldőlni, hogy hogyan tudjuk a rendelkezésünkre álló erőforrásokat a legnagyobb mértékben felhasználni.

Milyen vezetői területeket érintett az integráció?

Az intézmény vezetésében a főigazgató mellett helyettesként – mind a gyulai, mind a békéscsabai tagkórházban – orvos- és ápolásszakmai vezető is dolgozik a napi működéssel kapcsolatos irányításban. A gazdasági terület irányítása a székhelyen, Gyulán történik.

Az integrált intézmény közös neve ugyan Békés Megyei Központi Kórház, de a két intézmény korábbi névadójuk nevét is megőrizte – tagkórházként. A híres elődök neve tehát megmaradt, de mit őriznek meg a hozzájuk kötődő hagyományokból?

Az új intézmény mottója: hagyomány és szakértelem a betegek szolgálatában. Úgy vélem, ez kifejezi vezetési elképzelésemet is. A Békés Megyei Központi Kórház munkahelyi kultúrája magában hordozza a két jogelőd intézmény értékeit és mindent megteszek azért, hogy ezt hosszútávon megőrizzük. Nagy felelősség két hozzávetőleg másfél évszázados intézmény továbbvitele! A Békés Megyei Pándy Kálmán Kórházat 1846-ban alapították. Azóta számos nagynevű szakember dolgozott itt, rengeteg szakmai siker született és szép hagyományok alakultak. Ugyanez mondható el a békéscsabai dr. Réthy Pál Kórházról is. Ez utóbbi névadójának családja ma is itt él Békéscsabán. Azon fogok munkálkodni, hogy az utókor ne feledje az elődöket és büszkén ápoljuk hagyományainkat. Erre konkrét példa, hogy a gyulai kórház alapításának 170. évfordulóját 2016. május elsején kórháztörténeti kiállítással is gazdagított jubileumi majálissal ünnepeltük. Jó volt látni a képek és történetek által is tanúsított fejlődést. Megrendezésre került a hagyományos Pándy-emléknap is, melynek keretében adják át a kórház két legmagasabb szakmai elismerését, az orvosoknak szóló Pándy-emlékérmét és a legkiválóbb ápolóknak járó Pándy Nővér címet. A békéscsabai dr. Réthy Pál kórházban is minden évben sor kerül az egészségügyi dolgozók ünnepén – a Semmelweis napon – a kitüntetések, elismerések átadására. Emellett hagyományosan közös vacsorát és zenés estet rendezünk, ez 2016-ban sem maradt el. A névadókhoz kötött elismeréseket, ünnepeket a jövőben is tovább fogjuk vinni.

Ez a beszélgetés az orvosi könyvtárosok folyóiratában jelenik meg, tehát szakkönyvtárosoknak szól. Érdekelheti őket, hogy mennyiben érinti az integráció a két tagintézmény szakirodalmi ellátását?

A szakirodalmi ellátottságot a jövőben egy szakkönyvtár biztosítja. A gyulai tagkórházban az intézmény egykori magasabb, megyei progresszivitási szintje folytán önálló orvos szakmai könyvtár működik, széles szakirodalmi hozzáféréssel. Békéscsabán ez szűkebb keretekkel biztosított. Az integráció egyik eredményeként értékelem, hogy a rendkívül jó szakirodalmi háttér immár 3000 munkatársnak biztosít hozzáférést a legfrissebb tudományos publikációkhoz, segítve ezzel a folyamatos, naprakész szakmai fejlődést.

Kárpátiné Tölgyesi Ágnes
BMKK Orvosi Könyvtára
tolgyag@bmkk.eu

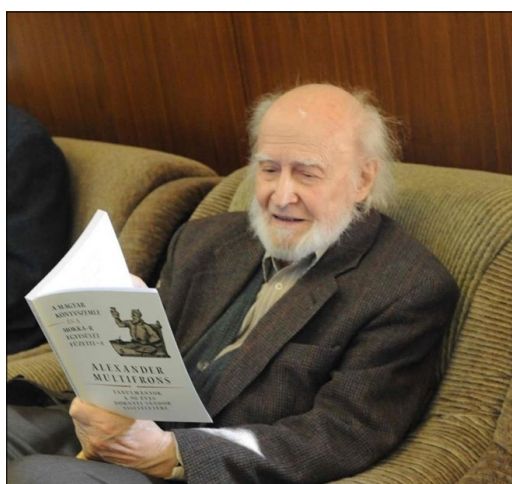
Dörnyei Sándor köszöntése

Pogány György

*nyugalmazott könyvtárigazgató
bibliofil52@freemail.hu*

Bensőséges ünnepség keretében köszöntötték munkatársai, tanítványai, tisztelői Dörnyei Sándort kilencvenedik születésnapja alkalmából 2016. november 22-én az Országos Széchényi Könyvtárban. A rendezvényen mutatták be az ünnepeltnek ajánlott tanulmányokból összeállított Alexander multifrons : Tanulmányok a 90 éves Dörnyei Sándor tiszteletére című, Perger Péter által szerkesztett kötetet.

Dörnyei Sándor a hazai orvosi könyvtárügy, orvostörténet és orvosi (illetve gyógyszerészet-történeti) bibliográfia és tájékoztatás, valamint a könyvtörténet és bibliográfia kiemelkedő személyisége. Lapunk elődjében, Az Orvosi Könyvtárosban az 1960-as években több cikket közölt. Ezzel az írással köszöntjük őt születésnapja alkalmából és kívánunk minden szépet és jót, további alkotó éveket és jó egészséget Dörnyei Sándornak.

(forrás: <http://www.oszk.hu/hirek/dornyei-sandor-koszontese>)

Németh László a legkeményebb Rákosi-diktatúra éveiben, az 1950-es évek elején saját, eredeti műveit nem publikálhatta, maga és népes családja megélhetését a hatalom által engedélyezett műfordítások tették lehetővé. Az író a kezdetben kényszerűségből végzett munkát egy idő múlva növekvő érdeklődéssel folytatta, egyfajta kísérleti laboratóriumnak tekintette és több tanulmányában foglalkozott a fordítás elméleti kérdéseivel. Vagyis a gályapadból laboratóriumot hozott létre.[1]

Alighanem Dörnyei Sándor pályafutására is igaz lehet a fenti tétel. A sajtótörténet és a magyar irodalom kutatójaként indult pályája 1957 áprilisában megtört, a forradalomban viselt szerepe miatt eltávolították az Országos Széchényi Könyvtárból és kényszerűségből lett orvosi, illetve gyógyszerészeti könyvtáros és a két szakterület tájékoztatásának meghatározó művelője. Vagyis a kényszerű pályamódosítás egy kiemelkedő bibliográfusi pálya kezdetét jelentette, hiszen Dörnyei Sándor neve az orvosi, gyógyszerészeti bibliográfiában az idők során fogalom lett.

Dörnyei Sándor 1926. november 4-én született Szarvason értelmiségi családban, édesapja ügyvéd volt.[2] Középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte az iskola egykori igazgatójáról, a reformkor jeles írójáról, Vajda Péterről elnevezett híres, 1802-ben alapított evangélikus gimnáziumban. Alighanem első régi könyves élményei is diákkorához kötődnek, a gimnáziumnak csaknem 40 000 kötetes bibliotékája volt és állományában több mint kétezer, 1801 előtti impresszumú nyomtatványt őriztek, melyek közül 460 RMK, vagyis 1711 előtt megjelent régi magyar kötetet vehettek kézbe az érdeklődők.[3] Érettségijét követően 1944-ben felvételt nyert a Pázmány Péter Tudományegyetem magyar – latin – görög szakjára és egyúttal tagja lett az Eötvös Collegiumnak. A háborús időszak, majd a háború utáni baloldali fordulat alapvetően meghatározta, megnehezítette a collegium működését, a közölt naplók, regényes formájú visszaemlékezések, mint például Fodor András: A Kollégium vagy Szász Imre: Ménesi út című kötete tanúsága szerint a diktatúrára törő baloldal az intézmény következetes ellehetetlenítésére törekedett és 1950-re el is érték megszüntetését. Mindezen baljós előjelek ellenére mégis élt és hatott ezekben az években is az intézmény jelmondata: „Szabadon szolgál a szellem!” A Collegium legendás aligazgatója, sok szempontból tényleges vezetője a klasszikus-filológus Tomasz Jenő (1896-1950) volt, ő és a collegium tanárainak többsége megkísérelte az értékek átadását a diákoknak. Nekik állít méltó emléket a Dörnyei Sándor által 2004-ben az egykori collegisták kezdeményezésére összeállított kötet, A háború sújtotta Eötvös Collegium. A kötetnek azonban nemcsak szerkesztője volt, írást is közölt Gólya az ostrom alatt címmel, amelyben felidézte a háborús időszak megpróbáltatásait. Mindenesetre az Eötvös Collegiumban eltöltött évek alapozták meg Dörnyei Sándor széles körű műveltségét, kritikai érzékét, tudományok iránti elkötelezettségét.

Első jelentősebb tudományos munkája 1948-ban Az első magyar újságok politikai közleményei 1780-1805 című disszertációja volt, mellyel bölcsészdoktorátust szerzett. A következő évben magyar – latin szakos középiskolai tanári oklevéllel fejezte be egyetemi tanulmányait. Még ugyanebben az évben, 1949-ben az Országos Széchényi Könyvtár ösztöndíjas munkatársa lett, az akkoriban megindult, azonban hamarosan megszakadt sajtóbibliográfiái munkákban Dezsényi Béla munkatársaként vett részt és bekapcsolódott a magyar sajtótörténet tudományos igényű feltárására a Magyar Irodalomtörténeti Társaságon belül újonnan megalakult sajtótörténeti munkaközösség tevékenységébe.[4] Pályafutása a nemzeti könyvtárban azonban csak rövid ideig tartott, 1950-ben ugyanis az Országos Könyvtári Központba került.

Az OKK Hatósági és Szervezési Osztályán legfontosabb feladata az államosított szerzetesrendek kallódó, pusztulásnak kitétt bibliotékáinak mentése, biztonságba helyezése volt. A Könyvtári Központ akkori fiatal munkatársaival – Borsa Gedeonnal, Wix Györgynével (akkor még László Boriska néven), Reményiné Vida Erzsébettel – Kóhalmi Béla és Fitz József eszmei irányítása mellett végezte ezt a munkát. A biztonságba helyezett és központi raktárakban tárolt, majd a nagy könyvtárakba, mindenekelőtt az Országos Széchényi Könyvtárba eljuttatott könyvanyag válogatása során szerezte meg Dörnyei Sándor régi könyvekre vonatkozó kiemelkedő bibliográfiái ismereteit, amelyeket később könyvészeti munkáiban hasznosított.[5]

Az Országos Könyvtári Központ 1952-ben megszűnt, feladatait többek között a nemzeti könyvtár vette át és a Központ munkatársai is többnyire az OSZK-ba kerültek. Dörnyei tehát újra a Széchényi Könyvtárban találta magát, a Gyarapítási Osztály, később a Főigazgatói Titkárság munkatársaként tevékenykedett és amikor 1955-ben kényszerű szünetelés után újraindult a szakma folyóirata, a Magyar Könyvszemle, annak lett technikai szerkesztője. A periodikum 1966. évi 1. számáig gondozta a Könyvszemlét, melynek szerzője is volt, számos tanulmánya és könyvismertetése látott napvilágot a folyóiratban.

A forradalom 1956 őszi kirobbanását viszonylag hosszú erjedés előzte meg. Az értelmiség egyre kritikusabban lépett fel és mindez a könyvtárügyben is éreztette hatását: sokasodtak a kritikai hangok és egyre bátrabban fejezték ki szakmai alapon nyugvó véleményüket a könyvtárosok is. A Magyar Dolgozók Pártja a második ötéves terv koncepciójának széles körű, ma azt mondanánk, társadalmi megvitatását határozta el. A különböző intézmények munkahelyi aktívái, értekezletei elemezték az elképzelést, az Országos Széchényi Könyvtár 1956. május 14-én tárgyalta a tervet. Az elhangzott véleményeket Dörnyei Sándor foglalta össze és publikálta a szaksajtóban.[6] Az állásfoglalás nyíltan kritizálta az MDP elképzelését. Sérelmezte az írás, hogy a terv meglehetősen mostohán bánik a könyvtárüggyel, az irányelvek mindössze egy mondatban utalnak a megoldandó feladatokra. A szakma véleménye szerint a könyvtárügy sokkal fontosabb, mert kulturális hatása mélyebb és tartósabb, mint a mozié vagy a színházé; jelentősége közvetlenül összemérhető az iskolaüggyel és fejlesztése elengedhetetlen a közművelődés és a tudományok fejlődése szempontjából. A könyvtárügy mostoha sorsán belül külön sérelmezte az állásfoglalás a Széchényi Könyvtár gondjainak mellőzését, és a nemzeti könyvtár álláspontját összefoglaló Dörnyei kifejtette, hogy a könyvtár vezetősége beadványban forduljon az illetékes szervekhez, miszerint a nemzeti könyvtár megfelelő új épületének kérdését vegyék fel a második ötéves terv megoldandó feladatai közé.

A forradalom alatt, 1956. október 30-án az Országos Széchényi Könyvtárban megalakult az OSZK Ideiglenes Nemzeti Bizottsága.[7] A könyvtárban tartott titkos választáson a grémium egyik tagjaként Dörnyei Sándor szintén bizalmat kapott a kollégáktól. A testület bejelentette, hogy addig működik, amíg demokratikusan megválasztják a végleges Nemzeti Bizottságot. Ez november 3-án megtörtént. Még október végén az Ideiglenes Nemzeti Bizottság tervezetet készített a magyar könyvtárügy átszervezéséről[8], valamint elhatározta, hogy összegyűjti a forradalom dokumentációját és kérte mindazokat, akik részt vettek a történetekben, juttassák el a könyvtárba az eseményeket tanúsító forrásokat vagy visszaemlékezéseiket.[9] A Bizottság ezeken túl a bibliotéka állományának és épületének megvédésére fegyveres őrseget szervezett. „A legnehezebb napokban, a november 4-i szovjet orvtámadás idején Dörnyei Sándor és Fazekas László ’tartotta a frontot’. Jelentős részben az ő érdemük, hogy legnagyobb kincseink (pl. a corvinák) hiánytalanul és épségben megmaradtak” – olvasható egy memoárban.[10]

A következő évben, 1957. április 6-án az Ideiglenes Nemzeti Bizottság több tagját, Belia Györgyöt, Dörnyei Sándort, Takács Józsefet, Török Bálintot és Vészi Jánost elbocsátották a nemzeti könyvtár állományából.[11] Dörnyei Sándort a munkanélküliség fenyegette. Szellemi alkalmi munkákból próbált megélni, illetve rövid ideig 1958-ban a Képzőművészeti Főiskola könyvtárában kapott munkát. Felmerült annak lehetősége, hogy a Szépirodalmi Könyvkiadónál helyezkedik el, érdekében Németh László is fellépett Illés Endrénél: „Egy kérést tolmácsolok még. A lányom férjének a bátyját, Dörnyei Sándort a Nemzeti Múzeumtól elbocsátották, és most úgy hallom, a Szépirodalminál igyekszik elhelyezkedni. Nem protekciót kérünk – csak azt, hogy mint volt Eötvös-kollégista ellen ne tiltakozz ellene. Az a híre ugyanis, nem kedveled ezt a fajta szabadkőművességet. Voltaképp még ezt sem kérem, csak kötelességemnek érzem közölni, hogy én többször beszélgettem a fiatalemberrel s kitűnően képzett irodalmárnak tartom.”[12] Az esetlegesen remélt szerkesztői munkát azonban nem kapta meg.

Viszont a következő évben sikerült elhelyezkednie az Orvostudományi Dokumentációs Központnál. Az ODK eredetileg 1949-ben alakult meg, egyike volt az akkoriban megszervezett szakterületi dokumentációs központoknak. Az intézmény indította el 1957-ben a Magyar Orvosi Bibliográfia című kurrens nemzeti szakbibliográfiát. A Központ neve és feladata 1960-ban némileg

módosult, az új elnevezéssel Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ lett hálózati központja és dokumentációs intézménye az orvosi könyvtárügynek és tájékoztatásnak. Dörnyei Sándor 1958-ban ennek az intézménynek lett munkatársa. Mint szó volt róla, nem orvosi könyvtárosnak, bibliográfusnak készült, de személyisége, felkészültsége kiválóan alkalmassá tette az orvostörténet és az orvosi bibliográfia művelésére. Az orvostörténésznek ugyanis polihisztornak kell lennie. Az eredetileg orvosi végzettségű és enciklopédikus tudású Németh László az orvostörténetet a történelem egyik segédtudományának látta, amely azonban nemcsak színes adatokkal gazdagítja a históriát, hanem – és ez a fontosabb feladata – egy másik szempontból, egy másik magatartásból, életmegnyilvánulásból: a betegségből, pontosabban a betegséghez közelítő orvos problémafölvetéséből értelmezi a kultúra lényegét: „Az orvostörténet, mint az orvostudomány története, a kor elméleti leleményét, probléma-forgató bátorságát mutatja meg; mint kiváló orvosok története, a szentek és vezetők mellett az egyes korszakok legirracionalisabb alakjait.”[13] Az orvoslás, a gyógyítás története többféle tudományterület szintézise, az európai újkortól alapvetően természettudományos alapozottságú, ám kezdeti, a mágiával, varázslással, vagyis a természetfölötti szférával való kapcsolatából sok mindent megőrzött; ha mást nem is, legalább a csodavarást, a gyógyulás hitét a legreménytelenebb helyzetekben. Racionalitás és misztika: az európai kultúra e kettős, összefonódó, egymást feltételező dichotomikus alapvonása (gondoljunk arra, hogy a középkori misztika egyidőben virágzott a skolasztika racionalitásával, Avilai Szent Teréz kortársa Montaigne; Swedenborg egyidőben élt Voltaire-rel) világosan kirajzolódik az orvoslás történetében. A görögöknél kialakuló két irányzat végső soron a mai orvostudományi paradigmákban is felismerhető. Aszklépiosz és a nevéhez köthető teória a gyógyítás nem természettudományos, kevésbé racionális elemeit hangsúlyozza, a különféle pszichoszomatikus orvosi iskolák képviselői a görög orvosisten késői utódai. Az aszklépiádákban, vagyis a gyógyító szentélyekben folyó inkubáció, a feltehetően hipnotikus eredetű és talán kábítószerrel is elősegített templomi alvás mint terápia mellett kezdett kialakulni egy másik orvosi szemlélet, a Kr. e. V. században élt és egyébként nem kevésbé mitologikus személy, Hippokratész racionális, a tapasztalaton alapuló irányzata. Az „orvostudomány atyja” persze nemcsak a nevéhez kötött, 52 írást tartalmazó gyűjtemény révén emblematikus alakja a gyógyításnak. Személyéhez kapcsolja az utókor az orvoslás etikai követelményrendszerének megfogalmazását. A híres „Eskü” az egyik legtöbbet elemzett orvosi forrás: nem véletlenül. Biztos, hogy nem egy személy által és nem is egy időben állítódott össze, századok során, különböző korok etikai normáinak hatására alakult ki, végső formájában már a középkori Európa keresztény szellemiségét tükrözi az öngyilkosság segítésének (értsd: az eutanáziának) és az abortusznak a tilalmával.

Mennyi mindennel kapcsolódik az orvoslás! A Németh László-i tézis nyomvonalán vázlatosan érintettük a mitológiát, a kereszténységet, az etikát, a kémiát, a fizikát – és még mennyi kötődése van az orvostudománynak! Nem véletlen, hogy az orvostörténet-írás népszerű és fontos diszciplína, nehezen áttekinthető mennyiségű szakirodalommal. Dörnyei Sándor ennek a diszciplínának lett művelője, illetve forrásanyagának feltárója orvostörténész bibliográfusként.

Dörnyei az 1961-ben megindított szaklap hasábjain tette közzé alaposan átgondolt írását a magyar orvosi bibliográfia helyzetéről és jövőjéről.[14] Ahogyan korábban már szó volt róla, az ODK 1957-ben indította meg a kurrens Magyar Orvosi Bibliográfia füzetait, amely a teljes magyar szakirodalmat, önálló műveket, folyóiratokban napvilágot látott tanulmányokat egyaránt feltárja. A bibliográfia megkísérelte a külföldi szaklapokban közölt és magyar szerzők által írt írások regisztrálását is. Dörnyei megállapítása szerint a következő teendő a korábbi időszakok retrospektív orvosi bibliográfiájának összeállítása és megjelentetése. Mint írta, az ODK már az

1950-es években elkezdte a szakirodalom gyűjtését és cédulákon rendelkezésre áll az 1945 és 1956 közötti időszak orvosi tárgyú szakirodalma. A teljes anyag közlése azonban csak több lépcsőben oldható meg, az elképzelés szerint az egyes orvosi szakágazatok teljes könyvészete külön kiadványokban lát majd napvilágot.

Az új koncepció első jelentősebb könyvészete a Dávid József és Deák Imre társszerzősége mellett Dörnyei által összeállított Magyar orvosi könyvek bibliográfiája 1945-1956 volt. A több mint 3000 tételt tartalmazó segédlet az időszak valamennyi önállóan megjelent orvosi tárgyú művét kellően részletes szakrendben tartalmazza. A bibliográfia gyűjtőköre 1956-tal zárult, hiszen a következő évtől már rendelkezésre állt a kurrens MOB. A Dörnyei írásában vázolt ágazati szakbibliográfiák az 1960-as években láttak napvilágot, összesen 28 szakterület könyvészete jelent meg és a kötetekkel az 1945-1960 közötti korszak (néhány esetben régebbi korokat is érintettek egyes összeállítások) hazai orvostudományi retrospektív szakbibliográfiája megvalósult.

A napvilágot látott szakterületi bibliográfiák egyike Dörnyei Sándor munkája volt: Magyar orvostörténeti bibliográfia 1945-1960. Budapest: OOKDK, 1961. A 2221 számozott tételt tartalmazó jegyzék volt az első jelentősebb orvostörténeti összeállítása. Később tette közzé az anyaggyűjtés első részét: A magyar orvostörténeti irodalom 1715-1944. Piliscsaba – Budapest: Magyar Tudománytörténeti Intézet, Magyar Orvostörténelmi Társaság, 2002. A bibliográfia 4513 számozott tételt tartalmaz és megbízható kalauza a hazai orvostörténet valamennyi kutatójának. Kéziratban készen van a Magyar orvos- és gyógyszerésztörténeti bibliográfia 1961-1970, példányai megtalálhatók a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtárban és a Semmelweis Egyetem központi könyvtárában. Talán egyszer sikerül a szélesebb szakmai közönség számára is hozzáférhetővé tenni.

Az 1960-as évekre a hazai szakkönyvtárügy és dokumentáció vitathatatlanul fejlődött. A megnövekedett feladatok szükségessé tették új és főleg szakképzett munkaerő alkalmazását. A könyvtárosképzés azonban nem tartott, nem tudott lépést tartani a szükségletekkel, lényegében egyetlen helyen, az ELTE Könyvtártudományi Tanszékén folyt képzés. Ezért szükséges volt a könyvtárosok középfokú szaktanfolyamainak megindítása az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központja szervezésében. Szakkönyvtárak bevonásával szakkönyvtárosképző tanfolyamok is indultak; az orvosi terület képzési felelőse az OOKDK lett.[15] A képzésbe oktatóként Dörnyei Sándor szintén bekapcsolódott és a tanfolyam két jegyzetét szerzőként jegyezte: Könyvismeret : Egészségügy. Budapest: OSZK KMK, 1961., illetve Az orvostudományi tájékoztatás segédkönyvei. 1. Általános orvostudomány. 2. Részletes orvostudomány. Budapest: OSZK KMK, 1963. 2 kötet. A kiadvány 1974-ben bővítve és átdolgozva is megjelent, ezúttal már az OOKDK kiadásában.

Dörnyei 1960-ban Poliomyelitis címmel a félelmetes gyermekbénulás, a Heine-Medin kór magyar és szovjet szakirodalmáról tett közzé bibliográfiát. A könyvtári, dokumentációs tevékenység elméleti kérdéseivel is foglalkozott, az MTA Könyvtára kiadásában E. Varga Veronika és Rátz Erzsébet közreműködése mellett 1964-ben publikálta A magyar szakirodalom külföldi referáltsága című munkáját, melynek egyik fejezete a hazai orvostudomány külföldi feltártságát mutatta be. 1964-ben az OOKDK tette közzé Orvostudományi folyóiratok jegyzéke című összeállítását, 1476, részben akkorra már megszűnt szakfolyóirat betűrendben közölt alapadatával. A hasznos segédlet elsősorban az orvosi szakkönyvtárak gyarapítóinak jelentett komoly segítséget. 1973-ban egy újabb tájékoztatáseméleti kötetet publikált: A hazai természettudományi és műszaki folyóiratok: Különös tekintettel a MTESZ és tagesyesületei folyóirataira. Budapest: Tájékoztatási

Tudományos Társaság, 1973. A kötet célja az volt, hogy tisztázza: milyen periodikumokkal rendelkeznek az egyes szakterületek, milyen eloszlás figyelhető meg közöttük. A kiadványban a Bradford-féle szóródási törvényt is vizsgálta, vagyis azt a jelenséget, hogy adott szakterület releváns közleményei a diszciplína központi folyóiratain kívül milyen egyéb orgánumban jelennek meg.

Bibliográfusi működése mellett ezekben az években bontakozott ki orvostörténeti működése, cikkei, tanulmányai különböző folyóiratokban, leginkább az Orvosi Hetilap és az, Orvostörténeti Közlemények hasábjain láttak napvilágot.

1965-ben újabb pályamódosítás történt Dörnyei Sándor életében. Igaz, ezúttal nem volt olyan kardinális, mint az OSZK utáni orvosi könyvtárosi működés. Októbertől az Országos Gyógyszerészeti Intézet munkatársa lett és az intézmény dokumentációs kiadványának, a Gyógyszerészeti és Gyógyszerterápiás Dokumentációs Szemlének a szerkesztését végezte. 1978-ban átalakult a gyógyszerészeti dokumentáció intézményrendszere, a periodikum 16. évfolyamától két kiadvánnyá vált szét a szemle. A magyar nyelvű változat Gyógyszerterápiás Dokumentációs Szemle néven jelent meg és megindult Spectrum Pharmaceuticum elnevezéssel a nemzetközi igények kielégítésére szolgáló periodikum. Az idegen nyelvű kiadvány mintegy 160 gyógyszerészeti és orvosi folyóirat anyagát dolgozta fel, magyar és angol nyelvű annotációkkal közölte a leírásokat és évente hozzávetőleg 6000 tételt tartalmazott.

1986-ban nyugállományba vonult, ugyanakkor munkásságának régi-új korszaka kezdődött. Attól az évtől fogva az Országos Széchényi Könyvtár Régi Magyarországi Nyomtatványok Szerkesztőségének megbízásos munkatársa lett. Az igazság persze az, hogy teljesen soha nem szűnt meg kapcsolata a nemzeti könyvtárral. Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárának új, átdolgozott kiadására az előmunkálatok már az 1950-es években megkezdődtek Borsa Gedeon, az egykori OKK-s kolléga vezetésével. Az új bibliográfia, az RMNY koncepciója többször változott, az egyik elképzelés – nevezetesen a végleges, teljes változat előtt egy rövidített kiadás közreadása – közzététele Borsa Gedeon és Dörnyei Sándor közös munkája volt: A régi magyarországi nyomtatványok új bibliográfiája. = Magyar Könyvszemle, 1961. 4. 516-519. p. Az MTA illetékes bizottsága ugyan módosította az elgondolást, de Dörnyei Sándor az 1960-as években a Magyar Könyvszemlében több nyomdatörténeti tanulmányt közölt az RMNY időhatáraiba tartozó officinákról. Az RMNY eddig megjelent négy kötete közül a 2000-ben közreadott, az 1636-1655 közötti két évtized anyagát feltáró harmadik tomos szerkesztési munkálataiban vett részt.

Az RMNY csoport egyéb bibliográfiák megjelentetését is végezte, ezekben a munkákban Dörnyei Sándor szintén részt vett. Egyrészt elkezdődött Szabó Károly Régi Magyar Könyvtára III. kötetéhez a kiegészítések, pótlások közreadása. Szálka Irma közreműködésével tette közzé 1990 és 1996 között öt füzetben a Szabó Károly: Régi Magyar Könyvtár III-ik kötet. Pótlások, kiegészítések, javítások című, illetve alcímű bibliográfiát. A jegyzék 1711-ig, vagyis az RMK időhatáráig közölte az anyagot. Szervesen kapcsolódott hozzá a folytatás, a XVIII. században kiadott külföldi hungarikumok könyvészete: Dörnyei Sándor – Szávuly Mária: Régi Magyar Könyvtár III/XVIII. század: Magyarországi szerzők külföldön, nem magyar nyelven megjelent nyomtatványai. 1. kötet: 1712-1760. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár, 2005. és a 2. kötet: Magyarországi szerzők külföldön, nem magyar nyelven megjelent nyomtatványai 2. kötet: 1761-1800. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár, 2007. A magyar nemzeti bibliográfia retrospektív ciklusa a bibliográfiák megjelenése után több ezer tétellel gyarapodott.

A XVIII. századi nyomtatványok könyvészeti feltárásához szervesen kapcsolódott az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum kiadásában 1989-ben megjelent bibliográfia: Dörnyei Sándor – V. Ecsedy Judit – Pavercsik Ilona: A magyarországi iskolai értesítők bibliográfiája: XVIII. századi érdemsorozatok.

Az 1990-es évek végén került munkakapcsolatba Borda Lajos antikvárius könyvkiadóval, aki egyrészt bibliofil könyvek megjelentetésére vállalkozott, másrészt pedig könyvtörténeti és bibliográfiai munkák kiadására. Az RMNY szerkesztőségének több tagjától tett közzé kötetet, ezek sorába illeszkedett Dörnyei Sándor orvostörténeti munkáinak megjelentetése. A Régi magyar orvosdoktori értekezések: Nagyszombat – Buda – Pest 1772-1849. 1-2. kötet. Budapest : Borda Antikvárium, 1998-2001. arra vállalkozott, hogy a magyar orvoscépzés első időszakában a tanulmányok végén írt, többnyire latin nyelvű doktori értekezéseket összegyűjtse és megismertesse a kutatókkal. Ezért a pusztá adatközlésen túl a disszertáns életrajzi adatai mellett bemutatta magát a disszertációt is. A munka az orvostörténeti kutatások alapvető segédlete. A sorozat harmadik kötete 2010-ben jelent meg: Régi magyar orvosdoktori értekezések: Bécs: Egyetem és Josephinum. Zebegény: Borda Antikvárium, 2010. A vállalkozás 3. tomusa Bécsben végzett magyarországi hallgatók értekezését gyűjtötte egybe. Különleges forrásanyagot tett közzé a Peregrinálók: negyvenhárom magyarországi és erdélyi orvostanhallgató életrajza 1683-1783. Szerkesztette és a szövegeket válogatta Dörnyei Sándor. Fordította, a magyarázatokat és az előszót írta Magyar László András. Zebegény: Borda Antikvárium, 2006. A kötetben közölt negyvenhárom, lényegében ismeretlen önletrajz a doktori vita orvoselnökének tanulmányához csatoltan látott napvilágot. A kötet biográfiai a régi magyar orvostörténet megismerésének alapvető forrásanyagát jelentik.

Az új évezred első éveiben két alapvető gyógyszerészettörténeti bibliográfiát is közreadott. Az első A magyar gyógyszerészettörténeti irodalom 1944-ig. Budapest: Magyar Gyógyszerészettörténeti Társaság, Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár, Múzeum és Levéltár, Piliscsaba: Magyar Tudománytörténeti Intézet, 2005. 3311 számozott tételben tartalmazza a hazai gyógyszerészet múltjával foglalkozó szakirodalmat. Az orvosi értekezések gyógyszerészeti párját is közreadta: Gyógyszeres értekezések: Gyógyszerészek nyomtatott vizsgálólgozatai 1827-1844. Budapest: Magyar Gyógyszerészettörténeti Társaság, 2010.

Az összeállításban 99 értekezést mutatott be a szerző, melyek közül 17 német, 1 latin nyelvű volt, a többi viszont magyarul íródott, vagyis a reformkori gyógyszerészeti értekezések komoly hozzájárulást jelentettek a magyar nyelvű szaknyelv kialakulásához.

A fentebb ismertetett alapvető munkái mellett rendszeresen publikált orvos- és gyógyszerészettörténeti közleményeket. Tanulmányai, forrásközlései közül kiemelkedik a hazai orvostörténet-írás két nagy személyisége, Győry Tibor és Magyary-Kossa Gyula egymással folytatott levelezésének megjelentetése 2008-ban. A közzétett 88 missilis alapvető forrása az orvostörténet historiográfiájának és egyfajta tisztelgés a két nagy előd előtt, hiszen mindketten egy—egy alapvető bibliográfia összeállítói voltak. Az orvostörténész közösség is méltányolta munkásságát, 2016. május 4-én vette át az Orvosi Hetilap Markusovszky Lajosról elnevezett díját a lapban az előző évben publikált A korabeli sajtó Semmelweis betegségről és haláláról című tanulmányáért. 2016-ban még egy elismerés érte: a Magyar Orvostörténelmi Társaság tiszteletbeli tagja címet tanúsító oklevelét kapta meg az orvostörténelem és a gyógyszerészettörténeti kutatásokhoz nélkülözhetetlen bibliográfiáért.

Munkásságát a kulturális kormányzat is elismerte, 2006. augusztus 20-án vette át a Széchényi Ferenc-díjat, a közgyűjteményi dolgozók legmagasabb állami elismerését. Az Országos Széchényi Könyvtár is méltányolta több évtizedes kiemelkedő szakmai munkáját, 2014 óta az intézmény által adományozott kitüntető Bibliothecarius emeritus cím tulajdonosa.[16]

Dörnyei Sándor munkásságának vázlatos áttekintése után a ritka évforduló kapcsán minden jót kíván a lap valamennyi munkatársa és olvasója és egyúttal reméli, hogy tudományos munkássága még nem zárult le és újabb fontos munkákkal gazdagítja az orvostörténet szakirodalmát.

Hivatkozások

- [1] Németh L.: A kísérletező ember: Tanulmányok. Bp. 1973. 15-18. 521-622.
- [2] Életrajza: Peregrinálók : Negyvenhárom magyarországi és erdélyi orvostanhallgató életrajza 1683-1783. Szerkesztette és a szövegeket válogatta Dörnyei Sándor. Fordította, a magyarázatokat és az előszót írta Magyar László András. Zebegény, 2006. 7-9. A szöveg csekély változással megjelent: Perger Péter: Dörnyei Sándor 90 éves. Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 2016. 12. 40-43.
- [3] Fabulya L.: A nagy múltú középiskolák könyvtárai. Budapest, 1990. (A magyar neveléstörténet forrásai 4.) 56-57.
http://www.konyvtar-szarvas.hu/c/document_library/get_file?uuid=67f6ad52-6570-4fa7-ab1d-a8ccd78c56d9&groupId=10157. [2017. II. 18.]
- [4] Dezsényi B., Dörnyei S., Ardó M.: A magyar sajtó történetének korszakai. Irodalomtörténet 1950. 4. 67-68.
- [5] Wix Gy.: A szerzetesi könyvtárak sorsa Magyarországon 1950-1952. Budapest, 1997. (Az Országos Széchényi Könyvtár füzetek, 11.)
- [6] Dörnyei S.: Mit várnak a második öt éves tervtől? Az Országos Széchényi Könyvtár. A Könyvtáros 1956. 6. 405-406.
- [7] A megalakuláskor közzétett közlemény: Az Országos Széchényi Könyvtár Ideiglenes Nemzeti Bizottságának közleménye. Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 2006. 10. 13.
- [8] A magyar könyvtárügy szervezete. Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 2006. 10. 14-16.
- [9] A forradalom dokumentációja készül a Széchényi Könyvtárban. Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 2006. 10. 17.
- [10] Török B.: 56 és az utolsó sztrájk az Országos Széchényi Könyvtárban. Könyvtáros 1991. 2. 98-100.
- [11] Magyar könyvtártörténeti kronológia 1996-2007. Összeáll. Gerő Gyula 1. kötet. Budapest, 2009. 231.
- [12] Németh László 1957. április 22-én postára adott levele Illés Endrének. In: Németh László élete levelekben. A leveleket összegyűjtötte, szerkesztette Németh Ágnes. 1. 1949-1961. Bp. 2000. 450-451.
- [13] Németh L.: Orvostörténet és szellemtudomány. In: Németh László: Európai utas: Tanulmányok. Budapest, 1973. 546-566. az idézet: 548.
- [14] Dörnyei S.: A magyar orvosi bibliográfia megvalósításáról. Az Orvosi Könyvtáros 1961. 1. 44-48.
- [15] Vadász F.né: A középfokú könyvtárosképzés története és dokumentumai 1945-1976. Budapest, 1980., főleg 44-49. és 83-84.
- [16] Rácz Á.: Házi ünnepek az Országos Széchényi Könyvtárban : A hűség és a kiemelkedő szakmai teljesítmények jutalmazási formái és alkalmai. Könyvtári Figyelő 2016. 3. 356.

„Címzetes egyetemi docens” Beszélgetés Dr. Szerafin Lászlóval a Jósa András Oktatókórház osztályvezető főorvosával

*A szobámból hallok az ismerős gyors járást...
nem lehet más e lépések tulajdonosa, mint
Szerafin főorvos úr, aki egy héten többször is*

szakít időt a könyvtárra, ahol szívesen veszi kezébe és olvassa kedvenc folyóiratait. Rendkívül sokat publikál, tudományos ambíciója soha nem lankad. Sok irodalomkutatást kér a könyvtártól.

Ezért is nem meglepő, hogy 2016-ban a Debreceni Egyetem Általános Orvostudományi Karának "Címzetes Egyetemi Docens" címét vehette át június 17-én a Debreceni Egyetem Nyilvános Tanácsülésén az Általános Orvosi Kar ünnepélyes diplomaosztóján.

Először is gratulálok a Címhez! Hogyan fogadta a kinevezést?

Köszönöm szépen. Az egyetemi docensi kinevezéssel sokévi munkámat, kutatásaimat és az egyetemen folytatott oktató munkámat értékelték. Már a 2000-es évek elejétől az Egészségügyi Kar oktatója, több cikluson keresztül az Ápolási Tanszék vezetője voltam. Örömmel fogadtam tehát ezt az elismerést.

Dr. Szerafin László Hematológus Osztályvezető Főorvos 34 éve dolgozik a Szabolcs-Szatmár-Bereg-Megyei Kórházak és Egyetemi Oktatókórház nyíregyházi telephelyén a Jósa András Oktatókórházban.

Ha megengedi, visszamennék a gyökerekhez. Honnan indult ez a szép pályafutás?

Nyíregyházán születtem - kezdi a visszaemlékezést, tanulmányaimat is itt végeztem kitűnő eredménnyel. Érdeklődési köröm sokirányú volt, leginkább a földrajz és a biológia érdekelt. Mindig vonzottak az új felfedezések, az újat alkotás vágya, a kutatás. Így a szüleim javaslatára választottam az orvosi hivatást.

Az orvosi egyetemet Debrecenben végezte Summa cum laude eredménnyel. Maradhatott volna az egyetemen, de általa is igen tisztelt emberek tanácsára visszajött Nyíregyházára. Miért?

Dr. Jakó János főorvos úr éppen abban az időben alapította a sóstói úti telephelyen a belgyógyászati osztályt, ahol elkezdhettem a munkát. Főorvos úrtól nagyon sokat és nagyon gyorsan tanultam, tudományos ambícióimban is szabadságot és támogatást adott, szinte apa-fiú barátság alakult ki közöttünk. 35 évesen már kandidátusi fokozatot értem el. Közben belgyógyászatból, hematológiából, majd pedig onkológiából szakvizsgáztam.

1999-ben Jakó főorvos úr nyugdíjba vonult és javasolta osztályvezetőnek fiatal kollégáját. Fegyelmezett és jól szervezett osztályt vett át Szerafin főorvos, de egy év múlva összevonták a II. Belgyógyászati osztállyal, így már 105 ágyas osztályt kellett irányítania, mely az általános belgyógyászat és hematológia mellett gasztroenterológiai feladatokat is ellátott. A nagy terhelés miatt egy idő után, a kollégáinak egy része elment, így vezetői teendői mellett egyre több gyakorlati munka is hárult rá. 2005 meghozta ugyan a kedvező változást, új helyre költöztek, mint önálló

hematológiai osztály, kedvezőbb finanszírozási fokozatba kerültek, ami gazdaságosabbá tette az osztály működését, mégis 2009-re, mint hematológus szakorvos, egyedül maradt.

Azok az évek, a hajsza nyomot hagytak rajtam. Reggelente hatkor már bent voltam az osztályon, este pedig ameddig csak kellett. Életem nagy részét a kórházban töltöttem. Nagy szerencsém, hogy a családom mindezt jól tolerálta. Feleségem szerencsére igazi társ, anya és nagymama. Ügyesen kézben tart mindent a háttérben, miközben Ő oktatóként dolgozik immáron 28 éve a Nyíregyházi Egyetemen. Ő szintén tudományos fokozatot szerzett, s 6 éve elnyerte a főiskolai tanári címet is.

Van némi változás, hogy többet lehessen a családjával?

Mára egy kissé javult a helyzet. 2015-ben új, korszerű épületbe költöztünk, s így már európai szintű körülmények közé kerültünk. Hosszú évek szervező munkája eredményeként több szakorvost sikerült felvenni az osztályra, így – bár továbbra is sok a munka – az elmúlt évben egy hét szabadságra is el tudtam menni.

Amit elértem, azt mind a családi mintának és feleségem támogatásának köszönhetem. Édesanyám pedagógusként megtanított tanulni, megértette velem a módszert, a fegyelem, a kitartás hasznát. Édesapám és Nagyapám pedig a munka szeretetét adta át. Ezt adom tovább a három gyermekemnek. Mindhárom gyermekem már diplomás, önálló életet kezdett. Az idősebb fiú informatikus és családos, ahol van két fiú unokám, 4 és 6 évesek. A fiatalabb fiú kormánytisztviselő, lányom pedig okleveles biológus, jelenleg idegtudományi doktorandusz kutató.

Lehet, hogy a lánya viszi tovább az egészségügyi, kutatói vonalat?

Én örülnék neki. Kellő kutatói alázattal egy kórházi orvos is megtalálhatja, és meg is kell találnia a középutat a mindennapi becsületes gyógyítás és a tudományos tevékenység között.

Ön milyen területen kutat?

Én a daganatok korai kimutatásával és prognózisuk meghatározásával foglalkozom elsősorban, aminek gyakorlati haszna a kezelés megválasztásában áll. Másik területem a szabadgyökök szerepe a rosszindulatú betegségek és az arterioszklerózis (érelmeszesedés) kialakulásában. A két legnagyobb halálokot érintem ezekkel.

Szerafin László több kitüntetést is kapott. 2004-ben Semmelweis díjat, 2005-ben pedig az Egészségügyi Minisztérium Batthyany-Strattman László Díjjal jutalmazta munkáját a Magyar Egészségügy Napja alkalmából.

Megfordult a fejében, hogy külföldre menjen?

Fiatal koromban, kezdő orvosként szívesen megpróbáltam volna, el is jutottam ösztöndíjjal neves klinikára, de kint maradni akkor még nem volt lehetőség a rendszerváltás kezdetén, ma pedig már nem mennék. Nem is mehetnék, annyi a dolgom. Ide köt a családom és idős Édesanyám is. Az Egészségügyi Főiskolán is tanítok belgyógyászatot.

Mit csinál szívesen, ha éppen nem gyógyít?

Hétvégeken próbálok regenerálódni. Ha tehetem, kiviszem testem-lelkem a szabad levegőre, otthon kertészkedem, vagy járom a természetet és kerékpározom.

Tudom, hogy szeret hegyet is mászni. Mi a csúcs?

Valamikor az öcsémmel együtt jártunk a hegyekbe, erdőkbe, nyaranta vadvizekre evezni. Legkedvesebb tájunk a Magas-Tátra volt, annak fő gerincét is végigjártuk. Majd megmásztuk az Alpok csúcsait is. Mostanában a lányommal kapaszkodok a magasságokba, a feleségem pedig lenről izgul. Kétszer átúsztam a Balatont is. Nem adhatom alább, mert akkor elkezdek öregedni. Azok a veszélyek, fájdalmak, fáradságok árán megkapott szépség, amit a csúcsról széttekintve maga körül lát az ember, aminek úgy érzi, hogy maga is részese, az tart fiatalon. Mióta családom van, az ésszerűtlen kockázatot nem vállalom azért. A Matterhornnak háromszor nekivágtam és mindháromszor visszafordultam a rossz időjárás miatt. De feljutottam Svájcban az Eigerre, Franciaországban a Mont Blancra, az osztrák Alpok, valamint a Dolomitok több csúcsára (Cima Grande di Lavaredo, Marmolada, Patternkofel, Seekofel, Rotwandspitze Cristallo). Csúcstartó a Mont-Blanc egy-kétszáz méter híján, ahonnan az időjárás fordított vissza. És természetesen a magyar hegyeket sem hagytam ki. Ez is edzés „kardiális prevenció”!

De van még néhány megmászatlan csúcsom, szakmai feladatomból és családi kötelezettségem.

Köszönöm a beszélgetést! Kívánok Főorvos úrnak további sikeres gyógyító és kutató munkát és jó egészséget szerető családjának körében.

Bede Józsefné

Szabolcs-Szatmár-Bereg-Megyei Kórházak és Egyetemi Oktatókórház
Dr. Kállay Rudolf Orvostudományi Szakkönyvtár és Közművelődési Gyűjtemény
e-mail: bede.jozsefne@szszbmk.hu

Kép forrása: <http://www.nyiron.hu/nyiregyhaza-hirek/>

Könyvvvel – orsóval – ecsettel Nyugdíjas könyvtáros és népi iparművész

„Számomra a művészetek nagyon fontos ékkövei az életnek, hordozói a szépségnek, a látványnak, a hangulatnak.

Egy verssor erőt ad, egy ének felvidít, egy szobor elgondolkodtat, egy festmény áthangolja érzelmeinket, egy csipkétől pedig szebbek leszünk.

Észrevétlenül épülnek belénk. Aztán egyszer csak azt vesszük észre, késztetést érünk arra, hogy mi is létrehozzunk valamit. Ez egyre jobban hatalmába kerít, és akkor lassan belülről elindul egy szabályozhatatlan folyamat.

Az észrevétlenül elröpülő idő csak egy nyomot hagy a vásznon, megszületik egy alkotás, egy belülről jövő, sajátosan kifejezett belső világ”

Ez a hitvallása Erdeiné Töröcsik Katalinnak, aki öt éve aktív nyugdíjas éveit éli a 40 évnyi könyvtáros hivatás után.

Karcagon született, 1952. október 4.-én, de iskoláit már Debrecenben végezte, mivel közben oda költöztek.

Érettségi után, 1971-ben kerültem a debreceni Megyei Kórház Orvosi Könyvtárába és ott is maradtam. – kezdi a visszaemlékezést.

Onnan végeztem tanulmányaimat is. 1975-ben középfokú orvosi szak könyvtárosi végzettséget szereztem az OOKDK-ban (Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ később MEDINFO), majd 1980-ban kiegészítő közművelődési államvizsgát tettem a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző főiskolán, 2000-ben pedig a debreceni KLTE-n informatikus könyvtáros végzettséget szereztem. 15 évi munkaviszony után a kórház könyvtárából, a debreceni Biogal Gyógyszergyár Műszaki Könyvtárában dolgoztam 3 évet, de utána ismét visszakérültem a Kenézy Kórházba, ahol 22 évig könyvtárvezető voltam.

A kórházban eltöltött újabb évek a Biogalban megtanult és gyakorlatban elsajátított könyvtári számítógépesítésen alapultak. 1986-ban egy vegyész kollégámmal, Fekete Tamással dolgoztuk ki a számítógép alkalmazását a könyvtári rendszerben a Micro-ISIS programban. Ez a program kis könyvtári rendszerek esetében a mai rendszerek elődje volt és alapjaiban még ma is megtalálható. Kórházunk könyvtárában, ebben a programban dolgoztuk fel az állomány nagy részét, amit majd később az SR-LIB rendszerre cseréltünk. A gyorsan fejlődő informatika az orvosi irodalomkutatást is elérte. Jött a MEDLINE CD ROM alkalmazása, ami akkor hallatlan nagy előnyt jelentett és szívesen alkalmaztam.

2012-ben ment nyugdíjba és abban az évben megkapta a Szinnyei József díjat.

Az évek folyamán, szakmai tapasztalatairól, könyvtára munkájáról konferenciákon, egyéb fórumokon több alkalommal előadott és publikált, de részt vett a kórházi és könyvtáros folyóirat szerkesztésében, a Kenézy Kórház történetének és Kenézy Gyula életének kutatásában is, mely számtalan kellemes percet jelentett számára.

És, hogy mivel tölti nyugdíjas éveit? Képzőművészeti körbe jár (Debrecen – Képzőművészeti Szabadegyetem, Festőtanoda, Medgyessy Kör, Budapest – Vizu-Art Szabadegyetem), Művészeti csoportok tagja (Országos Képző és Iparművészeti Társaság – Budapest Debreceni Alkotó Képzőművészek – Debrecen), kiállításokon vesz részt és figyeli, hogy milyen pályázatokat tudna hasznosítani a művészeti tevékenységéhez.

A csipkeverést és más kézimunka fajtákat kislány korom óta ismerem és művelem – mondja Kati és csak úgy árad belőle a szó...

Azóta vonzódok a kreatív dolgokhoz, a művészetekhez, a kézimunkákhoz. Mivel abban az időben nem volt lehetőségem a festést tanulni, műszaki rajzolónak tanultam, később a lányaimmal a csipkeverést édesanyámtól tanultuk. Lenyűgözött a csipke szépsége, a technika összetettsége, precizitása. A legapróbb részletek kivitelezéséhez is nagy kreativitás szükséges, és még egy egyszerűnek látszó fordulás is olykor egy-egy különleges

megoldást kíván. A régi minták tanulmányozása és készítése után saját terveimen dolgozom. Ötleteimet a mindennapi élet apró mozzanataiból merítem, a kertek virágaiból, akár egy eldobott papírdarab gyűrődéséből vagy egy hanyagul átvetett sálból.

Aztán meghódított a hímzés, így a csipke más területei felé tett kirándulásom eredményei az

azsúrozással és a tüllrátétellel készített munkáim lettek, melyek új területeket nyitottak meg számomra a textiltechnikák megismerése terén. De vonzott a rajzolás, festés, építészet, a történelmi helyek, múzeumok, a bennük felfedezhető csodák. Azt mondhatnák talán, hogy nincs összefüggés az érdeklődési köreim között, én mégis sok párhuzamot tudok vonni. Nézzünk meg alaposan egy kovácsoltvas kapu kiveret mintáját vagy egy épület kőcsipke díszait. E gyönyörű munkák olyan könnyeddé válnak szemünkben, mint egy lehelet finom csipke, amit a kezünkben tartunk.

Mindehhez tervezni és rajzolni kellett, amiben egy darabig kiéltem kreativitás utáni vágyamat, egy idő után azt vettem észre, már csak rajzolok és minden vágyam a rajzolás és festés. Hat éve lehetőségem nyílt arra, hogy tanuljam, tovább fejlesszem képzőművészeti érdeklődésemet. Azóta is fogságában tart ez az alkotási vágy. Tanfolyamokon, táborokban, képzőművészeti körökben rengeteget tanultam művész tanáraimtól. Jelenleg a debreceni Medgyessy Kör és a budapesti Visu-Art Szabadegyetemnek és a DAK, Debreceni Alkotó Képzőművészeknek vagyok tagja. Rabul ejtenek a különböző képzőművészeti technikák, de legjobban az olajat és diófapácot szeretem.

Munkáimat több alkalommal nyújtottam be zsűrizésre, melynek eredményeként 2016-ban megkaptam a Népi Iparművész címet csipkekészítő szakágban.

Kiállításon 2009 óta veszek részt. 2010-ben Nagykállóban a Csipke Konferencián a „Kalap modern kategória – I. helyezés”-t kaptam, Egerben pedig az Országos Orvos Igazgatók Kongresszusán, az egészségügyben dolgozók Szakmán kívüli elfoglaltságok kiállítását hirdették meg, ahol megkaptam a II. díjat „A legszebb, legnívósabb munkák” megnevezéssel. Szintén II. helyezést értem el 2016-ban Kecskeméten, a

Nemzetközi Textil Konferencián a Tüllrátétes „kis” asztalterítőmmel. Egy évi munka van benne. Az „Orsóval és ecsettel” című egyéni kiállításom pedig megfordult már Debrecenben (2015), Gyomaendrődön (2016), Hajdúböszörményben (2016), Nyíregyházán (2017), de számos csoportos kiállításnak is résztvevője voltam.

Nem könnyű megosztania magát a két igencsak munka- és időigényes terület között, de szerencsére családja támogatásával sikerül. Férje, aki már szintén nyugdíjas odaadó, segítő társa, két lánya pedig büszke a Népi Iparművész mamára. Imádott kis unokája pedig egész biztosan örömmel fogja átvenni a nagy tudását. A képen Lilikével, a kis unokával, akire mindig jut ideje és utazik bármikor hozzá Budapestre.

Mi is büszkék vagyunk rád Kati! Példa értékű a szorgalmad, a kitartásod, a tenni akarásod. Minta arra, hogy a nyugdíj után is van élet, csak meg kell találni azt a tevékenységet – és itt nem feltétlenül ilyen magas szintű elfoglaltságra gondolok – ami örömet ad.

Kedves Kati! Kívánunk további jó egészséget és még sok gyönyörű alkotást adj ki a kezedből, amit bemutathatunk.

Utószó: Az utolsó, egyeztető telefonos beszélgetésünk alkalmával Kati elmesélte, hogy az Ő példáját látva nyugdíjas ismerősei közül többen lendületet kaptak. Van, aki vele jár festeni, vagy elment egy idősek otthonába felolvasni, de olyan is van, aki madáretetőt készített és egyre különlegesebb madarak látogatják meg. A jó példa ragadós!

Bede Józsefné, Gyöngyvér

LÉLEK-HÚROK

Aki pengeti: BRÁTÁN VERA

2015-ben találkoztunk először: a MOKSZ tavaszi konferenciáján egyetlen mondat, vagy inkább csak egy szó erejéig. Gratuláltam neki a konferencián egy szál gitárral előadott műsorához. Talán meg sem hallotta a nagy zajban, ami körülött minket, bennem mégis elindított egy folyamatot. Meg akartam ismerni ezt a titokzatosan szomorú, zárkózott, tehetségét szerényen viselő egyéniséget. Tudni akartam, ki Ő, honnan jött közénk és mi a dolga köztünk! Hosszas unszolás, levélváltás, telefonhívás után született meg az alábbi interjú Brátán Verával, az Országos Egészségtudományi Szakkönyvtár munkatársával.

Amikor megkértelek, hogy mutakozz be olvasóinknak, szabadkozta, hogy nem is vagy könyvtáros. Mégis könyvtárban dolgozol, könyvek között, nap, mint nap dolgoz van velük. Milyen a kapcsolatod a könyvekkel?

Olyan családban nőttem fel ahol a könyv érték volt. Anyukám gyakran mondta: az autónk ott van a könyvespolcon. Ő tanár volt, apukám szociológus, én is hamar megízleltem az olvasás varázsát. Később a saját családomnál sem volt másként, szűkös, kicsi lakásunkban tévé nem volt, de mindig tele voltunk könyvvel.

Az ember ezek után azt gondolná, könyvtárosnak készültél, mégsem így folytatódik a történet.

Kertészeti Egyetemre felvételiztem, de aztán végül teológián diplomáztam bibliaoktatóként (az is egy könyvről szól J).

Elég éles váltás! Szeretted a növényeket? Kertészmérnök akartál lenni vagy tájépítész? És ha mégsem az lettél, hogy jött a képbe helyette a teológia?

Tájépítész. De már akkor tudtam, hogy nincs sok esélyem, így a termesztési szakot próbáltam meg, de nem vettek fel – most már nem is bánom.

A teológia életen át tartó, hosszú lelki keresőútam egyik fontos állomása volt. A férjem jelentkezett először a főiskolára, egy darabig én is vele mentem az előadásokra, mert nagyon érdekelt. Aztán rájöttem, hogy amit számon kérnek tőlem, az sokkal mélyebben épül be a fejembe, így én is beiratkoztam. Bár megélhetési szempontból a tágabb család a teológiai ismereteket nem tartotta túl praktikusnak, mindenképp volt szerepe abban, hogy – bár akkor már óvodáskorú gyereke volt – végre felnőttnek érezhettem magam.

Később aztán „rendes” szakmám is lett, ami – hogy-hogynem – szintén a könyvekhez köt: tipográfus vagyok. Szerencsémnek érzem, hogy sok mindent volt alkalmam már kipróbálni, tulajdonképpen mindegyikben találtam örömet. (Életem második munkahelyén jól derült a munkaügyes, mert a munkakönyvemben az akkor beírt vegyészlaboráns előtt bábkészítő szerepelt. „Rokonszakma” – mondta.)

A bábkészítésről majd később, de honnan jött a vegyészlaboráns?

A kertészeti egyetemhez kellett kémia fakultáció, ennek keretén belül pedig lehetőségem nyílt még érettségi előtt a Műegyetemen, szigorú professzor urak előtt megmérettetni a laboránsvizsgán. Aztán a Bábszínház után szükségem is lett rá... A Műegyetemhez azóta is sok szállal kötődöm, voltaképpen a tipográfia iránti szerelmem is innen datálható. Lányom születése után, Pungor Ernő emeritus professzor titkárnőjeként belecsöppentem a Magyar Kémiai Folyóirat szerkesztésébe. A műszaki szerkesztés akkor úgy folyt, hogy volt egy nagyjából korrektnek mondható formai előírás Wordben, amit úgy-ahogy betartva, nyomtatott formában küldték be a cikkeket a szerzők, mi pedig ollóval-ragasztóval tettük „camera ready”-vé a nyomtatáshoz. Nem volt szép sehogy se, és engem nagyon izgatott, hogyan lehetne ezt a több mint 100 éves, patinás folyóiratot – melynek legfontosabb küldetése a magyar kémiai szaknyelv megteremtése és megőrzése volt – múltjához méltóbb formába hozni. Nem sikerült, de akkor értettem meg, hogy ez egy nehéz, de gyönyörű szakma, amihez nekem tanulnom kell. Sokat. Beleszerettem.

Új szerelem, új cél. Merre indultál tovább?

A MOME (Moholy-Nagy Művészeti Egyetem) – dolgozó anyaként – minden szempontból elérhetetlen volt számomra. A Gutenberg Művelődési Házban tartottak viszont abban az időben nyomdászoknak 3 éves tipográfus továbbképzést, ami már elérhetőbb volt. Nem jártam rosszul, mert nagyon jó tanáraim voltak, igazi régi mesterek. De mivel kívülállóként kerültem oda, és hiányzott a szoftveres és nyomdai, kiadói rutin, szerintem sokszor annyit kínlódtam mindennel, mint a társaim, akik napi szinten használták a profi kiadványszerkesztő és grafikai programokat. Ilyenem nem volt, az elérhető szabadszoftveres alternatívák akkor még eléggé gyerekcipőben jártak. Így készítettem napilaptervet ingyenes szövegszerkesztővel, pixelenként húzogatva helyükre a szövegdobozokat a soregyenhez, amit egy profi kiadványszerkesztő program egy kattintásra megcsinál. Dacára ennek, harmadévben évfolyamelsőként végeztem, meginterjúvolt a nyomdászújság, s hívtak mestertipográfusnak, de akkor az már nem fért bele az életembe, mert közben már máshol dolgoztam. Méghozzá nagy lelkesedéssel. Egy valláskutatással foglalkozó alapítvány kutatóasszisztense lettem, melynek speciális könyvtára is van.

Déjà vu... Megint vissza a valláshoz és a könyvekhez? Ez a munka miről szólt?

A gyűjtés és kutatás mellett „vallássérültek” lelkipondozásával foglalkoztunk, ismeretterjesztő előadásokat tartottunk, cikkeket írtunk, multimédiás anyagokat készítettünk mindenféle izgalmas témáról a Da Vinci-kódtól Harry Potteren keresztül a darwinizmusig. Főállásúként 7 évig voltam ott. Hiánypótló munkát végeztünk, de sajnos kevesen tudtak róla.

Már eddig is meglehetősen élménydús az életed, érdekes helyeken kalandoztál, de – ismerve a történetet – a java még csak most jön.

Próbálkoztam a szabadúszó dizájnerséggel is. Autodidaktaként tanultam weblapot készíteni, szedtem műszaki-tudományos folyóiratot, készítettem izgó-mozgó műszaki ábrákat elektronikus műegyetemi tankönyvekhez, terveztem arculatot. Rá kellett jönnöm azonban, hogy leginkább akkor érzem magam jól, amikor csapatban dolgozhatok. Ha van lehetőség szakmai véleménycserére, és kialakul az a bizonyos „ötletpingpong”, amiből valami sokkal jobb születik, mintha mindenki külön-külön dolgozott volna rajta.

Az Országos Egészségtudományi Szakkönyvtárhoz 2015-ben, titkárnőként kerültem, de szerencsére itt is hamar megtalálták azok a feladatok, amelyek jobban lelkesítenek, mint a szükséges napi „aktatologatás”. Így lett a könyvtárnak saját arculata, együtt harcoltuk ki, és

Vízzvári Dórizal közösen csináltuk a könyvtár új weblapját, és alapvetően igyekszem szebbé, használhatóbbá tenni mindazt, amire lehetőségem nyílik.

Ösztönösen számolni kezdek. Amikor először találkoztam Veled, a hangod és az egész egyéniséged alapján sokkal fiatalabbnak feltételeztelek, mintsem hogy ennyi minden beleférjen az életedbe. Pedig az indítékot, amiért most beszélgetünk, még nem is említettük. Hiszen ez a rovat olyan kollégáinkat hivatott bemutatni, akik „titokban” kapcsolatot ápolnak a művészetek valamelyik ágával. Téged énekelni hallottalak legelőször, akkor azt hittem: íme egy szép hangú kolléganő, aki néha-néha színesíti dalaival a rendezvényeinket. Később derült ki, hogy ennél sokkal többről van szó.

Mióta az eszemet tudom, az éneklés mindig jelen volt az életemben. Hol sikerélményként, hol feladatként vagy épp fájdalmas hiányként, de ott van. A legjobb eszköz szavakkal kifejezhetetlen dolgokat elmondani. Ott volt a zenei általánosban, ami komoly kihívás volt, mert messze laktunk, iskolai és gyülekezeti kórusokban, esélyesként torokgyulladás miatt kihagyott népdaléneklési versenyben, elmaradt színdarabban, gitáros utcazenélésben, gyülekezeti kórusban, aztán a tíz év majdnem teljes némaságban.

2001-ben készült egy amatőr karácsonyi népdalos CD, apukám lelkes támogatásával. Két évvel később élőben is megszólalt templomi zenés áhítat keretében. Megint csönd. Bízgatások, csendes számonkérések a család, barátok felől, várakozás, vágyakozás, de valahogy sehogy sem akart kialakulni, milyen keretek közt kellene is ezt nekem csinálnom. Aztán támadt egy új szerelmem, a kelta zene. Elvárásolt, és elviselhetetlenné fokozta bennem a vágyakozást az éneklés iránt. De az csak 2006-ban jött el.

Akkor csatlakoztam a Lighthouse zenekarhoz. Ők pont ilyen zenét játszottak, tapasztalt, kiváló zenészek és jó emberek, akik végtelen türelemmel viszonyultak kései szárnypróbálgatásaimhoz. A kelta mellett más népek zenéi is meghihlettek minket, egyfajta fúziós zene jött létre, két (már nem amatőr) lemezt és többszáz koncertet csináltunk végig együtt – Magyarországon és külföldön, apró kluboktól, templomoktól többeszes utcai rendezvényekig.

Mit kaptál ezektől az évektől?

Komoly önismereti lecke volt ez az időszak szakmailag, emberileg egyaránt. Egy egy-másfél órás koncert végigéneklése mikrofonnal is komoly fizikai megterhelést jelent, edzett hangszálakat, jó technikát igényel. És én ebben bizony komoly lemaradásban voltam, jóval harminc felett... Lengyel Ildikó operaénekes volt, aki a szárnyai alá vett, és rengeteg türelemmel, makacssággal végigküzdött velem vagy 2-3 évet, míg végre fájdalom nélkül, szabadon tudtam képezni a hangokat. Bár ő közben visszavonult, de a tanulásnak azóta sincs vége. Ha már egyszer – ahogy mondogatta – „a Jóisten a torkomba köpött”...

Múlt időben beszélsz a zenekarról. Elváltak útjaitok? A beszélgetésünkre készülve rákerestem a nevedre a neten és csodaszép felvételeket találtam rólatok. Nem sajnáltad, hogy ennek vége?

Hivatalosan még létezik a zenekar, nyáron Kapolcson játszottunk is még, de mivel a zenekarvezető, Gulyás Péter közben külföldön kezdett dolgozni, egyre nehezebb lett összetartani a társaságot. Zenésznek ugyan nem amatőr (most már) egyikünk sem, de mindenkinek megvan mellette a civil foglalkozása.

Emiatt is kerestem már pár éve a lehetőséget, hogy a Lighthouse-on kívül máshol is kipróbálhassam magam. Akkor találkoztam Fodor Miklós költő-fuvolista-zeneszerzővel. Membrán néven kvartett (ének, gitár, fuvola, ütösök) vagy kvintett (+cselló) felállásban játszunk, van egy egyórás költői Pilinszky-estünk Miklós zenéivel, és egy magyar népdalfeldolgozásokból összefűzött

mesés gyerekműsorunk is. De léptem már föl egyedül a capella énekkel, gitárral, duóban, trióban. Legsokatlanabb talán az ütős-ének duónk volt decemberben Mády Kálmán ütőssel: Jász Attila költő Csontváry festményei által ihletett versei alá muzsikáltunk úgy, ahogy a pillanat adta. Kóstolgotam a szabad zenélést ugyanis, izgalmas új távlatokat nyit előttem.

Ebből az időszakból találtam az alábbi megfogalmazást Tőled arra a kérdésre: miért énekelsz?

- Mert örömforrás – a visszajelzések szerint nem csak nekem, s ez a legjobb benne.
- Mert ha zenésztársaim is akadnak hozzá, mindez kiegészül az együtt-alkotás örömeivel.
- Mert engem megérint mások éneke, s én is vágyom másokat megérinteni.
- Mert hiszek benne, hogy énekelve olyan dolgokat is el lehet mondani, melyhez a pusztaszavak kevésnek bizonyulnak. Amíg mondandóm van, énekelnem is muszáj.
- S mert kíváncsi vagyok. Rettentően.”

Akár egy ars poetica. És miért a gitározás?

A gitárt három éve vettem elő újra, Nyeső Marival (magyar énekes, gitáros, zeneszerző, szövegíró) való megismerkedésem után, aki tanárom és barátom lett egy személyben. Kamaszkori gitárom több mint 20 évig lógott a falon használatlanul. Mindent elfelejtettem, gyakorlatilag újra kellett tanulnom. A cél, leginkább, hogy kísérni tudjam magam, de hasznos zeneelméleti tudatosság szempontjából is. Szeretem, de sajnos lassabban haladok, mint szeretnék.

Éneklés, gitározás, szabad zenélés... Ahogy lassan megismerlek, biztos vagyok benne, hogy van még valami a tarsolyodban. Egyéb művészeti ág? Itt térjünk vissza a bábkészítésre, no meg a kiadványszerkesztésre, hiszen az is művészet - ha úgy csinálják!

Az éneklésen kívül a kézművesség is fontos szerepet játszott az életemben. Említettem a bábkészítést. Nem is tudtam volna magamnak testhezállobb feladatot elképzelni első munkahelyemen, mert a kamaszkori ruharogtatások mellett textilbabákat is készítettem korábban. (Persze a bábszínházi bábkészítés ennél lényegesen komolyabb dolog. A tervező kétdimenziós művészi rajzaiból kell működő, mozgó, háromdimenziós bábokat készíteni a színészek kényelmét, a rendező esetleges extra kívánságait is szem előtt tartva. Van benne varrás, szobrászkodás, ragasztás, mechanika, anyagismeret és rengeteg kísérletezés. A nagy színházakban erre külön szakemberek, műhelyek – pl. mechanikai – vannak.) Próbálkoztam dróttékszerrel és sok egyébvel is. Végül aztán a bennem levő „kézműves potenciál” kissé áttételesen realizálódott: a számítógépes grafikában, tipográfiában.

Mindig is úgy gondoltam, nem csak az fontos, mit mondunk, hanem legalább annyira az is, hogy azt hogyan tesszük. Ha az a célunk, hogy a hallgató megértse a mondandónkat, olyan nyelven kell szólnunk, amelyet megért, és ez a vizuális nyelvre is igaz. Ma hangsúlyozottan vizuális korban élünk, iszonyúan felgyorsult minden körülöttünk, a ránk zúduló információdömpingből kell kiválasztanunk azt a keveset, ami számunkra értékes, hasznos. Sokszor hirtelen kell döntenie, s ebben nagy segítség, ha egy-egy kiadvány vizuális eszközökkel segíti az eligazodást, a megértést.

Tehát jól gondoltam! Még egy művészeti ág, amit ráadásul naponta művelsz...

Igen, mert a tipográfia jóval több, mint szépészeti beavatkozás, kiadványszerkesztés. Alkalmazott művészet, amely művelőjétől egyaránt kíván szakmai tudást, műszaki és művészi érzéket. Bár finom, laikusok számára ritkán észrevehető eszközökkel dolgozik – mégis nagy hatása van ránk, olvasókra. Egyfajta vizuális retorika ez: értelmez (esetenként átértelmez), hangsúlyoz, kiemel vagy elrejt egyes részeket, rávezet a mélyebb mondanivaló megértésére. Nem is tudjuk, de sokszor ezen

múlik, elolvassunk-e egy könyvet vagy két oldal után letesszük, netalán kézbe se vesszük igénytelensége miatt... Éppen ezért sohasem lehet öncélú, a forma kéz a kézben kell hogy járjon a tartalommal.

Kiadásra kerülő könyvet tervezni sajnos nem volt még lehetőségem. Tipográfusként az arculattervezést szerettem talán a legjobban, mert az nem csak grafikáról szól, hanem egyben arról a felfedezőútról is, amit a megrendelővel közösen járunk be: mitől más, különleges, értékes, amit ő csinál, pontosan kinek, mit szeretne nyújtani. Rettentő jó látni, hogy sokszor már ennek alapos végiggondolása is revelációként hat a megrendelőre, céltudatosabbá teszi, saját magát is komolyabban veszi utána, és az elkészült arculattal ezt kifelé is mutatni tudja (a legfontosabb az első benyomás). Mai szóval ez egyfajta coach munka. Sajnos, a pillanatnyi napi munkahelyi rutinfeladataim közt kevés ilyen található, de remélem, idővel ez is változni fog.

Kedves Vera, köszönöm, hogy végigvezettél minket saját életed felfedezőútján, számos lélek-húrt megpendítve – nem csak jelképesen, de beszélgetésünk végén valóságosan is. Az alábbi linken hallható dalodból talán bátorságot merítenek olyan kollégáink, akik szintén játszanak a művészetek bármely ágának lélek-húrjain – legyen az festészet, költészet, zene vagy kézművesség. Ez a rovatunk őket várja!

<https://www.youtube.com/watch?v=4i4aZRpaY2o>

Kárpátiné Tölgyesi Ágnes

BMKK Orvosi Könyvtár

tolgyag@bmkk.eu

Heronyányi Zsolt

Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont
Pekár Mihály Orvosi és Élettudományi Szakkönyvtár

Heronyányi Zsoltnak hívnak. Jelenleg a Pekár Mihály Orvosi Szakkönyvtárban dolgozom könyvtárosi munkakörben. Nagyon boldoggá tett a hír, hogy elnyertem ezt az állást, mert úgy éreztem, hogy célba értem. Történész végzettséggel rendelkezem. A történelem mellett egy új szerelmem lett: a könyvtáros szakma. Úgy érzem, hogy a kettő jól kiegészíti egymást. Tervezem a könyvtárosi mester szak elvégzését, hogy – a napi szakmai tapasztalatok mellett – intézményes keretek között is elmélyítsem tudásom ebben a szép szakmában.

A bemutatkozásnak azért ezt a formáját választottam, mert a PTE ETKK „Mindenkép(p)en olvasunk” című rendezvénye és az ott látott ajánlások megtetszettek nekem. Úgy láttam, hogy mindenki a személyiségéhez közelálló kiadványt mutatott be.

Szeretném most az alábbi könyvet a Tisztelt Olvasó figyelmébe ajánlani, mely nagy hatást gyakorolt rám s úgy érzem, hogy egyéniségemet, valómat s világlátásomat a legjobban megragadja, kifejezi. Ez a könyv nem más, mint Antoine de Saint-Exupéry halhatatlan klasszikusa.

Antoine de Saint-Exupéry: A kis herceg

Legkedvesebb alkotásomnak tartom ezt a kis művet. Először gyermekként olvastam el, és egy kedves mesénél nem tartottam többre, nem értettem meg igazi mondanivalóját. Évek teltek el, felnőttem, tapasztalatokat szereztem magáról az életről.

Egy szép nap – egész pontosan 2190 nappal ezelőtt – a könyveim között keresgélve véletlenül kezem ügyébe akadt ez a kis mű. Elkezdtem olvasni. Az addig üres sorok értelemmel teltek meg, a mögöttük megbúvó gondolatok egyszeriben világossá váltak. Éreztem lelkem mélyén, hogy a gondolatoknak mennyire jellemformáló erejük van s akkor a kis róka titkát jelmondatomul választottam:

„Jól csak a szívével lát az ember. Ami igazán lényeges, az a szemnek láthatatlan”.

Elkezdtem olvasni a sorok között, látni, amit eddig nem láttam: egy új valóságot. Az óriáskígyót az elefánttal a gyomrában eddig én is kalapnak néztem volna – bevallom becsülettel; a mű döbbsített rá – élettapasztalataimra támaszkodva – hogy egy dolgot nézzek meg más szemszögből, legyek nyitott az új gondolatokra, érzésekre, benyomásokra.

Minden ember egy kis bolygó egy önálló külön világ. Nem hiába mondja bölcsen a Talmud: „Aki megmenti egy ember életét, az egy egész világot ment meg”. Ez a világ mégis oly hatalmas, mint maga az világmindenség a maga teljességében. Minden ember a világmindenség része, nélküle oly tátongó úr lenne abban a végtelen szövetben, melyet a Teremtő az idő segítségével folyamatosan készít. Ami elkészült, az a múlt, a jelen, amikor készül a remekmű, és a jövő az, amit még nem láthatunk, de az Alkotó már eltervezte a mintázatot és lépésről lépésre valósítja meg azt.

A legfontosabb ok az elsőből következik. A megbúvó gondolatok, bölcsességek tárházává emeli ezt az alkotást. Exupéry korának fölnőttjeihez szólt, mégis a mai kor embere számára is érvényesek ezek: tanuljuk meg más szemmel látni a világot, azon belül a másik embert. Szívünkkel látva könnyebben vesszük észre az értékeket, nem csap be a valóság könyörtelenségébe!

Balogh Margit (1950-2017)

„Tudom, hogy hull a nap,
örömök szállanak,
kedves fők hullanak,
sírdombok mállanak.
Egy-egy kéz, drága kéz,
mindegyre elereszt,
mindennap vereség,
mindennap új kereszt...”

Áprily Lajos sorait hívtam segítségül annak a szomorú hangulatnak, a mély döbbenetnek a kifejezésére, amely Balogh Margit emlékének az idézésekor tölt el.

43 éve már, hogy ismerem, furcsa kimondani: ismertem Margitot. Együtt dolgoztunk az Országos Műszaki Könyvtárban, a Fejlesztési és Szervezési Igazgatóságon. Én előbb elkerültem onnan, mint ő, aki később a Pető Intézet Könyvtárának a vezetését vette át. Tudtunk egymásról, összefutottunk rendezvényeken, kirándulásokon.

A könyvtáros szervezetek egyik legfiatalabb tagja nevében, a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége, a MOKSZ nevében búcsúzom most. A 21 éve létrehozott egyesület egyik alapítója, első alelnöke, majd később elnöke volt Margit.

A tavalyi évfordulóra küldött üzenetéből idézek, mely híven tükrözi ars poeticáját:

"Örülök, hogy részese lehettem a megalakulás folyamatának, a szövetségben eltöltött idő erősítette a szakmai civil szerveződések iránti elkötelezettségemet, megerősítette fontosságukat. Mind a szakmai ismeretek, mind a baráti ismeretségek pályám segítői lettek, maradandó értékeket kaptam, és úgy vélem sokaknak jelentett hasonlókát a szövetségben eltöltött idő, ami erőt adott a további munkához."

December 8-án az adventi nyugdíjas találkozókon láttam utoljára. Mutatta a naptárát, mely tele volt kezeléseket, vizsgálatok időpontjával. Tudtuk, hogy beteg, de bizakodott, élni akart szeretett családja, lányai, unokái körében, erősen küzdött a betegség ellen.

Margit köszönjük Neked az erőt, a példamutatást, az emberi tartást, a könyvtárügyért vívott harcokat.

Csak testben távoztál, emlékedet, példádát megőrizzük!

Dr. Palotai Mária
MOKSZ elnök

A MOKSZ első alelnöke, majd elnöke: Balogh Margit temetése Csongrádon szűk családi körben lesz. Aki szeretnének megemlékezni és elbúcsúzni tőle azoknak június 1-jén, csütörtökön nyílik rá lehetőségük, este 6 órai kezdettel a Budapest-Tabán Alexandriai Szent Katalin Plébánia templomban (1013 Budapest, Attila u. 11.) tartott mise keretében.

**Pásztor Imréné
Schön Ilona
(1932-2017)**

„Édes barátaim, olyan ez éppen,
mint az az ember ottan a mesében.
Az élet egyszer csak őrája gondolt,
mi meg mesélni kezdtünk róla: „Hol volt...”,
majd rázuhant a mázsás, szörnyű mennybolt,
s mi ezt meséljük róla sírva: „Nem volt...”
Úgy fekszik ő, ki küzdve tört a jobbra,
mint önmagának dermedt-néma szobra.
Nem kelti föl se könny, se szó, se vegyszer.
Hol volt, hol nem volt a világon egyszer. „

Kosztolányi szavai visszhangzottak a fülemben miközben Pásztor Icáról beszélgettünk kollégájával Bujdosó Lászlóval, aki csak szépet és jót tudott mondani Róla.

Az István Kórház Orvosi Könyvtárának vezetését 1963-ban vette át. Ő is az egyike volt azoknak a nagy orvosi könyvtárosoknak, akik megalapozták, létrehozták az akkori könyvtári hálózatot. Több kórház és intézmény könyvtára állományának rendezését is magára vállalta, (pl. Fővárosi Önkormányzat Schöpf-Merei Ágost Kórház, Szövetség utcai Kórház, Bajcsy-Zsilinszky Kórház és Rendelőintézet, Merényi Gusztáv Kórház). Ő hozta létre a Szent István Kórház Orvosi Könyvtárában a szerzői- és betűrendes katalógusokat, majd később tárgyszó- és sorozati katalógusokat is készített. Hatalmas szakmai tudásának, türelmének köszönhető, hogy az általa "nevelt" munkatársak ma is példaképüknek tekintik. Szigorú volt saját magához és munkatársaihoz is. A könyvtáros szakma iránti szereteténél, tiszteleténél, csak alázata volt nagyobb. Mindig többet adott, mint amit kapott. Jó kompromisszumkészségének is köszönhető, hogy kiváló kapcsolatot ápolt a kórház vezetőivel, munkatársaival.

2000-ig végezte nagy odaadással, figyelemmel és szeretettel a munkáját.

Szakmaiságát, emberségét, tanítását szívükben őrzik munkatársai, tanítványai.

Kedves könyvtáros kollégánk, nyugodj békében!

A folyóirat célja:

Az Orvosi Könyvtárak folyóirat célja aktuális orvosi könyvtárosi, könyvtárszakmai és egészségügyi témájú információk közlése. Ezen belül megjelentet eredeti és összefoglaló közleményeket, beszámolókat, híradást ad szakmai képzési lehetőségekről, úti jelentéseket, MOKSZ tagkönyvtárakat érintő híreket közöl, valamint az orvos és könyvtáros szakma képző intézményeinek hallgatói számára publikálási lehetőséget biztosít, közli a hallgatók írásait, illetve azok kivonatát. A kéziratok elbírálásának, illetve elfogadásának joga a szerkesztőségé. Az eredeti közlemények elbírálása peer-review rendszerben történik.

Kéziratok beküldése:

A kéziratokat a szerkesztőség a gracza.tunde@lib.pte.hu e-mail címen fogadja. Az eredeti közlemények Orvosi Könyvtárakban való publikálásának feltétele, hogy a cikk korábban még nem jelent meg és az Orvosi Könyvtárakhoz való benyújtással egy időben máshova még nem került beadásra, valamint a kézirat benyújtását valamennyi szerző jóváhagyta és a közlemény a Helsinki deklaráció (1975, revízió 2008) előírásainak megfelel.

Az eredeti közlemények szerkezete:

A címlapon magyar és angol nyelvű cím, szerző(k) neve és munkahelye(i) (a szerző neve mellett felső indexszel jelölve); magyar és angol nyelvű összefoglaló max. 80-80 szó terjedelemben, megfogalmazásában a közlemény lényegét megragadó és annak szerkezetét követő; magyar és angol nyelvű kulcsszavak (max. 4-4); rövidítések jegyzéke (angol nyelvű rövidítések lehetőség szerinti lefordításával); szöveg (bevezetés, cél, módszer, eredmények, discussio/megbeszélés); irodalomjegyzék (Vancouver stílus); táblázatok, ábrák; táblázatok és ábrák jegyzéke; levelező szerző elérhetősége.

A Szerkesztőség címe: 7624 Pécs, Szigeti út 12.

A megjelent közlemények tartalmáért a szerzők felelnek.

For the content of the articles the authors are responsible.

Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének
negyedévenként megjelenő hivatalos lapja
ISSN 2061-036X (nyomtatott)
ISSN 2061-0378 (online)
Honlap: <http://moksz.org>
Facebook: <https://www.facebook.com/orvosikvtarak>
Kiadja: A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége
1125 Budapest, Diós árok 3.
Tel: +36 1 354-5369
Lapigazgató:
Dr. Palotai Mária, PhD – MOKSZ elnök
E-mail: palotai.maria@aeek.hu
Szerkesztőbizottság:
Dr. Gracza Tünde
E-mail: gracza.tunde@lib.pte.hu
Kárpáti Zoltánné Tölgyesi Ágnes
E-mail: tolgyag@pandy.hu
Pogányné Dr. Rózsa Gabriella
E-mail: prg1971.05.29@gmail.com
Szerkesztőség címe:
7624 Pécs, Szigeti út 12.
E-mail: gracza.tunde@lib.pte.hu
Adószám: 18230082-1-42
Nyomtatásban megjelenik 50 példányban
DOI: 10.18424/OK.2017.2

2. és 91. oldalon lévő képek forrása: kepguru.hu

